yarına doğru

mart - nisan 1976

17

latin amerika şiiri

TAHİR ABACI
AHMET SAY
SİNAN FIRATLI
M. NİYAZİ AKINCIOĞLU
MEHMET ERGÜN
MARGARET RANDALL
CESAR WALLEJO
OĞUZ TÜRKYILMAZ
HUGO BLANCO
NİCOLAS GUİLLEN
A. KADİR - Ş. HULUSİ
OTTO-RENE CASTİLLO
LEONEL RUGAMA
ROQUE DALTON
HAYDEE SANTAMARİA
AYSEL ÖZAKIN
TİMUÇİN ÖZYÜREKLİ
MURATHAN MUNGAN
ADEN TOLAY

EĞİTİM
KÜLTÜR
EMPER-
YALİZM

yarına doğru

AYLIK DERGİ

SAYI 17

NİSAN 1976

• başyazı	3	politika, devrim ve sanat
tahir abacı	9	bir partimiz olmalı/şiir
ahmet say	11	göriz'li mehmet şerif/hikaye
sinan fıratlı	20	eğitim, kültür ve emperyalizm
m. niyazi akıncıoğlu	29	şiirler
mehmet ergün	37	akıncıoğlu'nun şairliği
margaret randall	44	latin amerika nerededir?
cesar wallejo	53	kitleler/şiir
hugo blanco	54	ozan yoldaşlara,/şiir
nicolas guillen	58	«west indies»ten/şiir
otto-rene castillo	62	gidelim, vatanım/şiir
leonel rugama	66	dünya ayın bir uydusudur/şiir
roque dalton	67	şiirler
haydee santamaria	69	mektup
aysel özakın	71	küçük burjuvanın acıları/hikaye
timuçin özyürekli	80	demirci/şiir
murathan mungan	82	roman ve cinsellik konusu
aden tolay	91	«endişe»nin kamera arkası
	92	yeni kitaplar

Sahibi ve Sorumlusu: T. Abacı / Yazışma: P.K. 327 Sirkeci İstanbul / Havale: Posta Çeki Hesap No: 92517 / Yönetim Yeri: Narlıbahçe Sok. 5/1 Cağaloğlu / Dağıtım: Yarına Doğru / Yıllık Abone: 90 lira / Yurt Dışı (Uçak): 180 lira / Dizgi: Kardeş, Baskı Üçler Matbaası / Son Basım: 5.4.1976

Ülkemizde emekçi sınıflara, halkımıza, yurtseverlere uygulanan baskı ve zulmün bir parçası olarak devrimci yayın organlarına, kültür, düşünce, sanat kurumlarına karşı faşist baskılar da giderek yoğunluk kazanıyor. Kitabevleri yakılıyor, kitaplar toplatılıyor, yayın organları kanunsuz bir biçimde engelleniyor, yöneticilerine özgürlükleri gaspedilerek işkenceler uygulanıyor. Oysa, halkın kendisine ışık tutanları sonuna kadar bağrında koruyacağını, aynı faşist ellerin 2 Nisan 1948'de katlettiği büyük sosyalist yazar SABAHATTİN ALİ örneği, bir kez daha ortaya koymaktadır. Büyük yazarı ölümünün 28. ölüm yıldönümünde ve eserinin her gün artan değeri, yücelen anlamı karşısında saygıyla anıyoruz.

Yarma Doğru, bildiğiniz gibi geçen ay çıkmadı. Gerek şubat ayının kısa sürüşü, gerekse çalıştığımız basımevinin oldukça yüklü oluşu derginin çıkışını 15 marta kadar geciktirmişti. Bu durumda dergiyi gecikmiş olarak çıkartmaktansa, bir on beş gün daha bekleyip nisan sayısını vaktinde çıkartmayı daha uygun bulduk.

Bu sayıda Latin Amerika şiirinin ilk bölümünü sunuyoruz. Bu bölümde A. Kadir ve Şerif Hulusi'nin çevirdiği şiir dışındakileri çeviren arkadaşımız Oğuz Türkyılmaz'ın daha önce de dergimizde Gün Değer imzasıyla başarılı çevirileri çıkmıştı. ODTÜ mezunu olan Oğuz Türkyılmaz mühendis olarak çalışıyor ve Ankara Makina Mühendisleri Odasında başkan vekilliği yapıyor. Latin Amerika şiirinin gelecek sayıda sunacağımız ikinci bölümünde ise Ülkü Tamer'in çevirdiği örnekler yeralacak.

Bu sayıda yer alan Ahmet Say'ın hikayesi Antalya festivalinde mansiyon alan hikâyelerden birisi. Yine aynı festivalde mansiyon alan Duran Yılmaz'ın «Başaklar Olgunlaşırken» adlı hikayesini de gelecek sayı sunacağız.

Dergimizin geçen sayısında Mehmet Tahir imzasıyla çıkan «Çağdaş Devrimci Sanat ve Türkiye Gerçekliği» başlıklı yazıda, hem Yarına Doğru'nun genel yayın politikasıyla ilgili bazı açıklamalar, hem de çeşitli yazarlar ve örnekler hakkında görüşler yer almıştı. Dergimizin çıkış ilkeleriyle çelişen bu durum, sözkonusu yazının ilk iki bölümünün başlangıçta imzasız bir başyazı olarak düşünülmesinden ileri geldi. Son bölüm eklenince yazının imza altında yayınlanmasını uygun bulduk, ancak dergiye ilişkin açıklamaların kaldırılması gerekirdi. Bu durumu gecikerek düzelttiğimiz için özür dileriz. Bu vesileyle, Yarına Doğru'nun genel amaçlarıyla; dergi yönetmenininkiler de dahil, dergi yazarlarının kişisel görüşlerinin özdeş sayılmaması gerektiğini bir kez daha hatırlatırız.

POLİTİKA, DEVRİM VE SANAT

Egemen sınıfların yaygın boyutlara sahip ideolojik propagandalarının etki gücünün azalmaya başladığı, geniş halk yığınlarının hızlı bir politikleşme süreci içine girdiği bir dönem yaşıyoruz. Geniş kitlelerin politize olması, ekonomik hak taleplerinden ve günlük iktidar mücadelesine ağırlık koymaktan ibaret kalmamakta, sınıf mücadelesinin yasalarına uygun olarak devrimci sınıfların belli bir dünya görüşünü **bütün** boyutlarıyla kavramasını da içermektedir. Bu da, sözkonusu gelişmenin kültür ve sanat alanları üzerinde salt dolaylı değil, aynı zamanda dolaysız sonuçlar doğurmakta olduğunu da gösterir. Fabrikalarda devrimci yazarların eserlerinden oluşan kitaplıklar kuruluyor. İşçiler çeşitli sanat gösterilerini, kültür çalışmalarını izliyorlar, buralarda yapılan forumlarda söz alıp konuşuyorlar, sanat eserleri üzerinde görüş bildiriyorlar, devrimci sanattan ne beklediklerini dile getiriyorlar. Köylüler geceleri toplanıp devrimci romanları, şiirleri okuyorlar. Kültür ve sanat adamları halk yığınlarıyla daha çok kaynaşmak, onları yakından gözlemek olanağı buluyorlar. En önemlisi de, bizzat emekçi sınıfların içinden çıkan sanatçıların ürünlerinde belli bir nitelik sıçraması göstermeye başlamaları.

Bu gelişmeyle birlikte sanatın politika ve özellikle devrim açısından yerinin ne olduğu tartışması da sık sık gündeme geliyor. Hızlı politikleşmenin bir sonucu olarak, bu konuya genellikle günlük politik ölçülerle yaklaşılıyor. Bu konuda farklı gibi gözüken iki temel yanlış eğilim var. Birinci eğilim, iktidar mücadelesi açısından belirleyici ideolojik mücadelenin kültür ve sanat alanında değil, günlük politik alanda verilmekte oluşuna bakarak, bu alanların önemini sıfıra indirgemek yanlısı bir tutum içinde. İkinci eğilim ise, bu önemi gereğinden çok abartarak sonata günlük politik mücadele içinde de büyük bir

ağırlık tanıyor, sanata taşıyamayacağından fazla bir yük yüklüyor, onun «kitlelere yön vermesini» bekliyor. Her iki eğilimin kaynaklandığı nokta da aynı oysa: devrimi sadece iktidarı ele geçirme sorunu olarak, yani salt politik içeriğiyle kavramak, devrimin yeni bir üretim ilişkisinin ve yeni bir üstyapının yukardan aşağı örgütlenmesini, insan kafasının değişimini gerekli kılan sosyal içeriğini kavrayamamak. Mücadele eden devrimci sınıflara hedef göstermek, onlara yön vermek görevi «işçi sınıfının öncü müfrezesi» «proletaryanın sınıf örgütünün en yüksek biçimi» olan bir partinindir. Kitlelerin günlük politik mücadelelerinin sanat eserleri tarafından yönlendirildiği görülmüş şey değildir. Bırakalım yönlendirmeyi, bir sanat eserinin bu konuda verebileceği bilinç bile, gerek niteliği (anlık değil, derinlemesine etkide bulunması) gereği, gerekse maddi koşullar (sanatın yaygınlığının egemen sınıflarca denetlenmesi) gereği, herhalde çok nisbî bir düzeyde kalacaktır. Buna karşılık, yükselen devrimci sınıfın belirlediği yeni insanın dış ve iç dünyasını ortaya çıkarıp biçimlendirme sorunu da devrimin çok öncesinde sözkonusu olmaya başlar. Sanat eserlerinin temel etkinliği de sanırız burada ortaya çıkar. Bu etkinlik, devrimci sınıfın devrimi yukardan aşağı örgütlemeye başladığı sosyal devrim sürecinde en geniş düzeyine ulaşır.

Devrimin politik ve sosyal anlamları iki farklı niteliği değil, biri ötekinin öğesi olan bir bütünlüğü ifade ettiğine göre sanatçının günlük politik süreçle ilişkilerini de elbette göz ardı edemeyiz. Zaten «devrimci sanat» kavramını oluşturan iki temel öğeden «devrimcilik» sorunu da bunu zorunlu kılar. Kuşkusuz sanatçı devrimcilik savı taşıyorsa kendisini günlük politik mücadeleden soyutlamayaz. Devrimci bilincini geliştirme, sosyal hayatı kendi gerçekliği ve bağlı olduğu yasalar içinde yakından gözleme, halk yığınlarının yaşantısını ve mücadelesini yaşayarak kavrama olanaklarını ancak bu mücadele içinde bulabilir. Bu böyle olmakla birlikte, sanat eseri, yukarda belirlemeye çalıştığımız en geniş boyutlar içinde değerlendirilmesi gereken özü gereği, günlük sınırları aşarak tarihsel, yerel sınırları aşarak evrensel bir boyut kazanır. Ve tüm bunlar kuşkusuz salt «devrimcilik» öğesini değil, aynı zamanda «sanatçılık»

öğesini, yani yeteneği ve ustalığı da ilgilendirir. Bizim konuyu şematize etmek için ayırdığımız bu iki temel öğenin birbiri içinde erimiş olduğunu unutmamak gerek.

Sanat eserlerini değerlendirirken salt günlük politik ölçülerle yetinmenin sakıncalarından birisi de işte burada ortaya çıkıyor. Günlük politikanın pratik kaygılarıyla bakıldığında, salt politik doğrular getiriyor diye sanat yanından yoksun ilkel ürünlere alkış tutmak mümkün olabiliyor. Bu ise bir yığın yeteneksiz ve ustalıktan yoksun «sanatçı»nın kendilerini devrimci sanat adına ortaya sürmesine yol açıyor. **Engels,** yıllar önce şu ilginç sözleri etmişti: **«Özellikle çapsız edebiyatçıların, eserlerindeki zekâ eksikliğini örtmek için, ilgi çekeceğinden şüphe olmayan politik imalar yapmaları gittikçe bir alışkanlık oldu».** (Sanat-Edebiyat, s. 104) Ülkemizde de, 1965'lerden bu yana bu sözleri hatırlatır nitelikte bir «sanatçı»lık modasının hız kazandığını görüyoruz Ülkemizin tarihsel ve toplumsal gerçekliğinden uzak, insanlığın kültürel birikiminden kopuk, idealist yüceltme ve boşaltma (dejarj etme) yöntemleriyle üretilen bir sanat anlayışı devrimci çevrelerde hayli yaygın. (Sadece bu anlayışın en ilkel örneklerini veren «devrimci halk ozanları»nı kast ettiğimiz sanılmasın, dergi sayfalarında da bu nitelikte bir çok örnek izliyoruz). Günlük politik doğrulardan söz ediyor diye sanatçı söyleme gücünden yoksun ürünlere paye verilsin, bu olacak şey değil. Yukarda iki temel öğenin ayrılmazlığından (yani «hem kızıl hem usta olmak» sorunundan) söz etmiştik, sanatçılık yeteneğinden yoksun olanların eserlerinde söz edebilecekleri politik doğrular da tartışmaya değer. Devrim sorununu geniş boyutlarıyla kavrayamayan bir tutumun, günlük politik süreç içinde de nasıl bir dar kalıp içine sıkışacağı, hayata bakışı nasıl çoraklaştıracağı, nasıl küçük burjuvazinin o isterik «her şey devrim için» sloganıyla buluşuvereceği açıktır.

Kimi zaman da günlük politik kaygılarla genel kültür ve sanat sorunlarına yaklaşımlarda bulunulduğunu görüyoruz. Sonunda «sürekli devrim» teorisine uygun olarak gerçekleşecek bir «dünya devrimi» yüzünden proletaryanın iktidarının bir kaç on yılla sınırlı olacağını söyleyen ve bu nedenle bir proleter

kültürün oluşmasının sözkonusu olamayacağını savunan Troçki'nin vardığı sonuçlara benzer sonuçlar çıkıyor ortaya. Proleter kültürü kavramı karşısında, halkın farklı tarihsel dönemlerde farklı sınıfları içerdiği unutularak «yaşasın halkımızın devrimci kültürü» gibi sloganlar ortaya atılıyor, «ulusal devrimci sanat» gibi kavramlar icat ediliyor, «işçi sınıfının hümanist kültürü»nden söz ediliyor. (Bu görüşlerin kaynaklandığı politik görüşlerin tartışmasının yeri burası olmadığından, sadece belirterek geçiyoruz.)

Yine günlük politik süreçte önemli bir payı bulunan köylülük sorununun kültür ve sanat üzerindeki etkilerine de kısaca değinmekte yarar var. Çağımızda, geri bıraktırılmış ülkelerin çoğunda, önemli bir politik olgu, bu ülkeleri kurtuluşa götürecek mücadelede köylülüğün «temel güç» oluşudur. Buna karşılık, bu mücadelelerin mutlak başarısı ancak işçi sınıfının en azından ideolojik öncülüğüne bağlıdır. Çünkü çağımız düşüncesine, bilimine damgasını basan en devrimci sınıf işçi sınıfıdır. Neden işçi sınıfı? Çünkü İşçi sınıfı modern bir sınıftır. Yani çağımızda egemen olan üretim biçiminin, kapitalizmin ortaya çıkardığı bir sınıftır. Çünkü işçi sınıfı, çağımızın egemen üretim biçimindeki gelişmeler sonucu silinen, yok olan ya da kendi içinde ayrışmaya uğrayan bir sınıf değil, tersine sayısal oranı ve gücü artan bir sınıftır. En modern üretime iş gücüyle katılan, buna karşılık artık-değerine el konan sınıftır. Üretim içerisinde kollektif bir biçimde çalışan, haklarını arama konusunda en dinamik ve kararlı mücadeleleri verebilen, örgütlenme düzeyini en yükseğe çıkarabilen bir sınıftır. İşte bu nedenlerden, çağımızda düşünceye, bilime, kültüre, sanata damgasını basan devrimci dünya görüşü, işçi sınıfının dünya görüşü Marksizmdir. İşçi-köylü ittifakının ya da temel gücü köylülüğün oluşturduğu kurtuluş mücadelelerinin dayandığı bilimsel temeller de ancak bu dünya görüşünün ışığında belirlenebilir. Köylülük ise, çağdaş üretim biçimleri geliştikçe kendi içinde ayrışan, mülksüzleşen çoğunluğu şehirlerde sanayi proletaryasına katılan ya da tarım işçileri haline dönüşen genel bir toplumsal kategoriyi, kırsal alanda yer alanları ifade eder. Yaptığı üretim ilkel olduğundan ve kollektif çalışmaya dayanmadığın-

dan örgütlenme ve dayanışma düzeyi düşüktür. Bütün bunlar ortadayken, çoğu zaman köylülüğün günlük politik mücadele içerisinde taşıdığı bu önemden kalkılarak kültür ve sanatla ilgili sonuçlar da çıkarılmaktadır. Popülizmin, «halkçı» tutumun kaynaklandığı nokta burasıdır. Kırsal kesimdeki sınıflaşmanın niteliği ve gelişen yönü karşısındaki körlüğün, bilimsel sosyalizmi kendi açıklığı içinde kavrayamayışın, köylülüğün günlük politikadaki rolünün başka şeylerle karıştırılmasının sanat planında yol açtığı ciddi sonuçlar ayrıca etraflı bir incelemeye gereksiniyor. «Marx işçi sınıfının öncülüğünü 19. yüzyıl için söyledi, o günden bugüne kadar köylülük hiç mi değişmedi? Hani her şey sürekli değişiyordu» gibisinden ilginç bir mantık geliştiren Fakir Baykurt (Yeni Toplum, sayı 3) bu konuda son ve talihsiz bir örnek oldu. Proleter kültürü kavramından söz etmeyi «proletkult»çulukla eş değer sayıp halkın kültür mirasını reddetme suçlaması getiren arkadaşlara ise Rus Narodniklerinin de Marksistleri «1860'ların ilerici ve demokrat mirasını reddetmek»le suçladıklarını hatırlatmakla yetinelim.

Günlük politik kaygılarla sanat sorunlarına yaklaşmanın yol açtığı ciddi sapmalar bunlarla kalmamakta, örneğin yine aynı tutumla, insanın bütün etkinliklerini içermesi gereken sanata konu ve tema sınırlandırmaları getirilmektedir. Devrimci sanatın konu ve temalarını günlük politik mücadelenin görünümleriyle sınırlayan bu tutum, aynı zamanda metafizik yüceltme yönteminin de bağnaz bir savunucusu kesilmektedir. Oysa bu tutumla devrimcilerin yaşantısını anlatmayı amaçlayan bir yazar bile ortaya kötü bir burjuva edebiyat örneği koyarken, eserlerinde küçük burjuvazinin yaşantısını ve ideolojisini eleştirmeyi amaçlayan bir yazar pekâlâ önemli bir sosyalist gerçekçi boyut koyabilir ortaya. Bunun ilginç örnekleri de vardır.

Politika, devrim ve sanat arasındaki ilişkiler üzerinde durulurken, günlük ve genel politikanın bir aracı olan parti sorununa bağlı olarak «parti edebiyatı» kavramı üzerinde de durmak gerek. İşçi sınıfının günlük ve genel politikasını yönlendiren, strateji ve taktiklerini tesbit eden ve uygulayan «öncü müfreze» ile yazar arasındaki ilişki, bazılarını ürperttiği gibi dar bir ilişki değil, yaratıcı bir ilişkidir. Çünkü parti herşeyin üstün-

de yer alan mutlak bir şey değil, devrimci sınıfın politikasının bir aracıdır. Sanat da genel politika içerisinde özgül bir yere oturtulabildiğine göre, aynı bütün içerisinde yer alan iki olgu arasında ortak bir amaca —gerçekliğin farklı alanlarda işçi sınıfının çıkarlarıyla paralel düşen bilimsel bir yorumuna— yönelik karşılıklı ve yaratıcı bir etkileşme sözkonusudur. Gerici partilerle kurulan ilişkilerde bunun bağnaz ve dar örneklerini veren ısmarlama burjuva yazarların devrimci partiyle yazar arasındaki ilişki sözkonusu olunca «özgürlük» kavramına sarılmaları oldukça anlamlıdır.

Bu ilkenin günümüz Türkiye'sindeki yeri nedir? Bugün ülkemizde işçi sınıfının öncü müfrezesi olmaya hak kazanmış bir partinin olup olmadığı tartışma konusudur. Bazı partiler vardır. Hatta bu partilerin parti üyesi sanatçılara övgüler dizerek «parti yazarı» ilkesini başarıyla uygulayan (!) yazarları da vardır. Gerek bu partilerin, gerekse adeta bir partiymişçesine kültür ve sanat üzerinde belirleyici tavırlar getirmeye kalkışan grupların, bu konuda söz söylemeye hak kazanabilmeleri için her şeyden önce kendilerini hem nicelik, hem nitelik olarak geniş kitlelere kabul ettirmeleri gerekir. Yoksa «Çin-Sovyet çatışması»nın şu ya da bu kutbunda hararetle kariyer yapmaya girişenlerin bu arada bir kaç sözle bu sorunu da «saptamaları» toplumun ve sanatın kendi yasalarını fazla ırgalamaz.

TAHİR ABACI

BİR PARTİMİZ OLMALI

İşçi arkadaş! Bir partin olmalı
Bir çarkın koluna asıldığın zaman
Duyarsın binlerce kolun da asıldığını
İşe mızraba sevdaya teşne ellerimiz
Çelik yumruğumuz partimiz olmalı

Bir partimiz olmalı bizim de
Seydişehir'de İskenderun'da da söylenmeli türküsü
Burada kazanılmış her mevzinin
Gün olur dağlarda tek bir yürek gibi çarpar
Gün olur şehirleri sağaltan fısıltılar gibi yayılır
Birden gonca verir binlerce hançerede

Köylü arkadaş! Bir partin olmalı
Binlerce omuz birden dayanmalı
Bir buğday çuvalını kaldırdığında
Sürekli bir yağmur ferahlığı gibi
Bereket muştusu partimiz olmalı

Yeryüzünde bir tek ben kalmışım
Bir de selvilerden beni süzen kuzgun
Zaten yalnızlıkmış insanın trajik yazgısı
Böyle diyorlar milyonlarca insana
Partimiz bir yumruk gibi inmeli suratlarına

Şair arkadaş! Bin saygıya değer
Tan yerine bakarken ışıldayan imgelerin
Boşlukta yitip gider bir partin olmazsa
Harman yerlerinde, çelik buğuları içinde
Okunsun diye mısralarımız bir partimiz olmalı

Gerek kalmaz umudu yüceltmeye ta içinde yaşarken
Boşluklarda kalakalmazsın mahpuslara düşende
Sen burada tekin değilsen bile bilirsin ki orada
Grevlere ulaştırılan haber yarının türküsüdür
Gözümüz kulağımız partimiz olursa

Seven yürek! Unutma kara gözleri
Aşklar da ilkelere dayanır unutma
Yarı gece şarkılarını nasıl korumalı
Bildiriler taşınır o yarin çevresiyle
Yaremi sağaltmaya partimiz olmalı

Genç arkadaş! Bir partimiz olmalı
Okumalarla geçmiş uykusuz geceler
O fütursuz haller, o namlu-yürek
Neden yok olup gitsin boşluklarda
Bu uğurda can verenler unutulmamalı

Elbet kuş ağzından değil
Ancak partisinden alır
Atölyede işçi
Toprakta köylü
Dağda savaşçı
Zafer haberlerini...

AHMET SAY

GÖRİZ'Lİ MEHMET ŞERİF EFENDİ

— İnsanın sağlam tarafına övgü! —

«Göriz'li Mehmet Şerif Efendi» deyince, Teşvikiye'li Göksel'i anımsarım hep. Göksel, bir yabancı okulun orta ikisinden on altı yaşındayken belge almış zibidi bir gençti. Ortalıkta cavalacoz gezinirdi. Beyoğlu'nun gülüydü. Beyoğlunun pavyon, bar, saz ve randevuevlerini adı gibi bilir, gününü bu-alarda gün ederdi. Yoz bir insandı. Ne sözü söz, ne işi işti. Yalancı mı yalancıydı. Durmadan yalan söylerdi. Sözgelişi, Göksel'e İstanbul'un Galatasaray'ında rastlayıp da nereye gittiği sorulsa, eğer Taksim'e gidiyorsa «Tünel'e gidiyorum», Tünel tarafına gidiyorsa, «Taksim'e gidiyorum» derdi. Hiçbir sözüne güvenilemezdi onun. Hiçbir değer tanımazdı.

Göriz'li Mehmet Şerif Efendi ise, Göksel'in tam tersiydi. Dünyanın en temiz, dürüst, sağlam insanlarındandı. Eski topraktı. Tam bir doğu efendisiydi. Bin üç yüz yıllık gelenekler-den süzülegelmiş bir doğu efendisi... Değer ölçüleri belli ve kesindi: Şer'an caiz olanı yapar, olmayanı yapmazdı.

Mehmet Şerif Efendi, yaşamı boyunca bir kez bile yalan söylememişti. Kıtır bile atmazdı. Hani bazı durumlar vardır, küçücük bir yalanla o anı geçiştirebilirsiniz... Bunu da yapmazdı o. Durumu kurtarabilecekken, çıkarıyla bağdaşmasa bile, hiç bokmaz, doğruyu söylerdi!

N'olur yâni, arasıra kıtır atılmaz mı? Hayır! Şeytan, Mehmet Şerif Efendi'yi kandıramazdı!

Ben Göriz'in öğretmeniydim. Köye gittiğim ilk gün, muhtar beni doğruca Mehmet Şerif Efendi'nin «oda»sına götürdü. İçeri girince, ak sakallı, belki doksanlık bir ihtiyarla karşılaştım. Döşeğinde oturuyordu. Beni görür görmez, yerinden kalktı, buyur etti. Doksanlık bir ihtiyarın benim için yerinden fırlamasına şaşırdım.

— Estağfurullah, estağfurullah... diye kekeledim.

Ben oturmadıkça, o da oturmuyordu. Gözüme kestirdiğim bir mindere hemen oturdum. Ama bu kez, beni baş koşeye oturtmak için çaba gösterdi.

— Estağfurullah. -dedim-, siz benim dedem yerinde, saygıdeğer bir insansınız. Zahmet etmeyiniz...

Bu sözler pek hoşuna gitmişti. Sonraları hep söyledi

— Seni ilk günden gözüm tutmuş idi hoca!

O ilk gün, karşılıklı hatır sorduktan sonra, Mehmet Şerif Efendi beni uzun uzadıya süzdü. İncelemesini bitirdikten sonra sordu :

— Adını bağışlar mısın hoca?

— Ahmet.

— Güzel isim, büyük isim!..

Gülümsedi. Nur yüzlü bir ihtiyardı. Ona hemen ısındım. Nasreddin Hoca resimlerine benziyordu. Belki daha da sevimliydi. Giyinişi, dış görünüşü, tıpkı Nasreddin Hoca'ydı. Mintanı, şalvarı, kuşağı, hırkası ve ak sakalını belirginleştiren koca sarığıyla...

Sarığını her gün değiştirirdi. İpekli kumaştan renk renk puşuları vardı, her gün birini sarardı. Turuncu sarık çok yşırdı ona. Söylerdim :

— Dede.. (ben ona artık dede diyordum), dede, turuncu puşuyu neden sarmadın?

Gülümserdi :

— Yeşilin hatırı kalmasın diye...

Geceler boyunca sohbet ederdik. Hemen her akşam onun odasına giderdim. Bana dünya halini, büyük kentleri, uygarlıkları, uygar toplumların yaşayışını sorardı. Anlattıklarıma şaşmaz, sanki bunları biliyormuş gibi davranırdı. Oysa çağımızdaki gelişmelerden haberi yoktu. Başka şeyler bilirdi Mehı Şerif Efendi. Dürüstlüğü, sağlamlığı bilirdi.

İkinci Dünya Savaşının öyküsünü dinlemekten pek hoşlanıyordu.

— Eyyy, dünya böyledir! -derdi- Ademoğlu nerden geldi, nereye gidiy...

Ve eklerdi

— Lâkin bu dünya hiç kimseye kalmaz hoca! Bu dünyc firavunlara bile kalmadı!

Ben de onun hakkında yargılara varmaya çalışırdım. «Ağa» bellenirdi Mehmet Şerif Efendi, ama dişe dokunur mülkü yoktu. O yoksullaşmış bir «ocakzâde», «hanedan» bir efendiydi. Davarlarına, kırk-elli dönümlük toprağına çocukları ve torunları bakardı. Mehmet Şerif, yaşlandığı için, töreye göre odasındaki köşe minderinde oturur, arapça, farsça kitaplar okur, konuklarına menkıbeler anlatırdı.

En büyük özelliği, yumuşaklığıydı. Hoşgörülü bir insandı. Kimseye «sen şöylesin, böylesin, yanlışsın!» demezdi. Karşıt görüşünü belirteceği zaman, eski devirlere ilişkin ünlü menkıbelerinden anlatır, öğütünü dolaylı yoldan verirdi. Karşısındakinin menkıbeden gereken dersi çıkartmasını beklerdi.

Birşey sorulduğu zaman, Mehmet Şerif Efendi önce iyi bir düşünür, tane tane söze başlardı

— Birgün, Hazret-i Ebubekir...

Danışmaya gelenleri, «dâvası olanları» hep bu yoldan aydınlatırdı

— Birgün, Hazret-i Osman...

Beş dil bilirdi Arabî, Farısî, Kırmanca, Zazaca ve Türkçe. Farsçadan Türkçeye «şifahen» çeviriler yapardı

Her gün yedirdiğin
Suvardığın
Tımardığın deve bile
Gün gelir
Kin besler sana!
Sakın boş bulunayım deme!
Altına alır
Ezer doyasıya!

Lâkin çölde
Yardımına koştuğun hasta aslan
Unutmaz seni
Ve iyiliğini

Demek ki
Ne dostu hep dost
Ne de düşmanı düşman belle

Dost ile düşman
Yer değiştirir güzelce!

Ben bu şiiri pek beğenirdim. Her fırsatta okuturdum Mehmet Şerif'e. Dili güzel kullanırdı. Türkçesi kıt olduğu halde, Türkçenin de hakkını verirdi. Ama asıl menkıbe anlatmakta ustaydı. Tam menkıbelere göre bir dil kullanırdı

— Ya Ömer! Bu hırkayı sana kim verdi?

Ya da:

— Ey Ali! Onlar sana biat etmezler! Onlar ki Allahın birliğine inanmazlar, onlar ki kâfirdirler...

— Allah, Hazret-i Ömer'den razı olsun ki, O, «ey nâs, eğer bende bir eğrilik görecek olursanız, doğrultunuz» dedi...

Öyle inandırıcı konuşurdu ki, Mehmet Şerif'i dinlerken hepimiz bin üç yüz yıl öncesini yaşardık. Bin üç yüz yıl önce Hazret-i Ömer ile Mekke'de, çarşıda dolaşır, Mugıyre bin Şa'benin kölesi Ebû lü'lu Firuz adında bir Nasranî Mugıyre'nin kendisinden aldığı yevmiye iki dirhem haracın fazlalığından şikâyet etmesine karşı, Hazret-i Ömer'in yanıtını içtenlikle onaylardık. Ve bu hain adam, ertesi gün Mescid-i Şerif'de sabah namazını kılmak üzere saflar tertip olunurken içeri girip, Hazret-i Ömer'i iki başlı bir hançerle altı yerinden yaralayınca, sanki biz hançerlenmiş gibi sancılanırdık.

Onun sevdiği bir menkıbe vardı. Sık sık anlatırdı Mehmet Şerif Efendi:

— Birgün, Hazret-i Ömer, Kudüs yoluna düştüğü vakit, deveye kölesiyle nöbetleşerek binerdi. Ve Hazret-i Ömer Kudüs'e gireceği sırada, deveye binme sırası köleye gelmiş idi. Köle bu sebepten utandı ve dedi ki: «Ey Ömer! Sen koca bir halifesin! Şehre girer iken bu deveye benim binmem caiz mıdır? Ey Ömer! Beni utanmaktan kurtar ve nöbeti devral!..» Lâkin Ömer dedi ki «Ey kölem! İslamiyet ikimizi de müsavi tutar. Nöbet sırası sendedir ve deveye sen bineceksin!»...

Bazı geceler, konukları uğurladıktan sonra, Mehmet Şerif Efendi'yle geç saatlara değin konuşur, söyleşirdik. Beni bırakmazdı

— Nereye gidiysin hoca? Bekâr adamsın! Kal bu gece odamda!

Ve torunu Maho'yu çağırır, bana yatak hazırlamasını buyururdu. Bir süre de yataklarımızda oturup konuşurduk. Uykumuz geldiği zaman, Mehmet Şerif Efendi gaz lambasının fitilini kısar, dualâr mırıldanarak yatardı.

Bense, uykudan önce düşlere dalardım. Bazan Göksel gelirdi usuma! Bir yanda Mehmet Şerif, bir yanda ipsiz sapsız ne idüğü belirsiz bir Göksel... Burjuvalaşmak isteyen yeni zengin bir ailenin çocuğuydu Göksel. Burjuvalaşmak özleminde olup da, bütün parasal olanaklara karşın bunu yüzüne gözüne bulaştıran yoz insanları tanımlamak için Göksel'le anasını ve babasını göstermek yeter! Geçmiş günlerin Saygon'una, günümüzün Beyrut'una, Soo Polo'suna, Montevideo'ye, Tebriz'e uzanmaya gerek yok!

Geri kalmış bir ülkenin yeni zengini, modern bir sınıfın biraz da incelik isteyen görgüsünü nasıl edinebilir? Parayla olmuyor bu iş! Parayla olsa, Göksel'in babası Tahir beyin randevuevinden getirip, hanımına «bilgili hizmetçi» diye tanıttığı Yovanna ile ilişkisinin kokusu çıkar mıydı? Bu ilginç ilişkiler, Teşvikiye'deki esnaf çıraklarının bile başlıca dedikodu konusu haline gelir miydi?

Mehmet Şerif Efendi derin uykusuna daldığı zaman, ben Göksel'lere ilişkin anılarımı geliştirmeye çalışırdım

Tahir bey, Yovanna'yı randevuevindeki günlük kazancı üzerinden bir aylığına kiralamıştı. Ayda eder yirmi yedi bin kayme! Ama aksiliğe bakın, Göksel de bu Yovanna'yı tanıyordu. İşyerinden tanıyordu. Kıvrak ve ekşimtırak tadından pek hoşlandığı bu Rum kızını, günün birinde evde dantelli hizmetçi önlüğüyle görünce n'apsın? Yovanna'nın uzun, ince Grek yüzündeki anlama tutulup, sevgilisini sadece düşlerinde mi yaşatsın? «Grek» nedir? «İnce» nedir? «Sevgili» nedir? «Anlam» nedir? «Düş» nedir?..

Peki ne yaptı Göksel? Yovanna'yı evde görür görmez, bir

köşeye çekip kızın üstüne abandı ve boynunu vıç vıç emmeye başladı. Kız tabii namuslu! Parayı kim sayıyorsa ona emzirir! İtti Göksel'i. Rum şivesiyle, «katiyen olmaz! Bak babana söylerim!» dedi. Göksel Yovanna'yı elde etmek için birkaç deneme daha yaptı, tutmayınca gitti, Yovanna hakkında annesine açıklamada bulundu! Annesi misilleme olarak ahçıbaşı Salih Usta'yla işi pişirecekken, bu kez de annesinin durumunu babasına ispiyonladı. Ötesi belli: Bıçak çekmeler, kendini öldürme numaraları, bir çıngar, bir gürültü, bir kıyamet, karakol, polis, falan filân...

Bunları düşündükçe uykum kaçardı. Sonra gene Mehmet Şerif Efendi'ye çevirirdim düşüncelerimi. Bu sayede derin, tatlı bir uykuya dalardım...

Göriz köyünde okul yapısı yoktu. Okul olarak ahır bozuntusu büyük bir odayı kullanıyorduk. Oysa, köylülerin kendi evlerini imeceyle üç-beş günde yaptığını görüyordum. Konu komşu toplanıp çalıştılar mı, bir günde bir duvar örülüyordu. Acaba aynı yöntemle okul da yapılamaz mıydı?

Konuyu Mehmet Şerif'e açtım, yardım istedim. Köyde onun sözü dinlenirdi. Kıramazlardı Mehmet Şerif'i.

— Minasiptir hoca! Sen o ahır bozması yerden kurtul! Sana ve çocuklara güzel bir dam yapalım!.. dedi.

Akşamına köylüyü odasına çağırdı. Yumuşak, tatlı bir sesle anlattı. Zazaca konuşuyordu. Şiir gibi konuşuyordu. Öyle güzel, tane tane anlatıyordu ki, orada bulunanların, dinleyip kafa sallamaktan başka yapacak birşeyi yoktu.

Sözünü bitirince bana döndü

— Hoca! Yarın şafakta bütün köylü çalışmaya geliy! Sen başında dur da, okulu bildiğin gibi yaptır! dedi.

Tam o sırada Sirko'nun sesi duyuldu

— Ben gelmiyrem! Ben yokum!

Hırçın bir insandı Sirko. Hırçınlığı yüzünden bazan böyle garip çıkışlar yaptığı olurdu. Ama Mehmet Şerif'e karşı? Mehmet Şerif'e karşı bu yapılmazdı!

Hepimiz Sirko'ya baktık. Sirko, söylediği sözün tepkilerini göze almış gibiydi. Heyecandan titriyordu.

Bunu dememeliydi Sirko. Böyle birşey yapmamalıydı. Neyliyelim ki, ok yaydan çıkmıştı bir kez.

Mehmet Şerif, Sirko'nun sesini duymamış gibiydi. Gülümsüyordu.

Cıgara sarmaya başladı köylüler. Kâğıdın içinde kıvrılan tütünün sesi duyuluyordu.

Sonra Mehmet Şerif, hafifçe kaşlarını çattı, sordu :

— Neden Sirko? Neden gelmiysen?

— Yarın işim var! Çok möhim!

— Nedir?

— Dememl Möhim ki, o kadar!

Mehmet Şerif gene gülümsedi.

Hepimiz cıgaraları yaktık. Hep birden derin bir nefes çektik cıgaralardan.

— Peki Sirko. Öbürsügün gel.

— Gelmem!

— O neden?

— Ben bu okulda çalışmak istemiyrem!

Odayı tam bir sessizlik kapladı. Hepimiz, ocakta yanan kütüklere bakıyorduk.

Düşünüyordu Mehmet Şerif. Sessizliği gene Sirko bozdu. Sirko azıttı.

— Benim çocuğum felân yok. Bana ne okuldan?

Odadaki gerginlik son kertesindeydi. Karşımda oturan Mahmut ile Cumo gözlerini kapamıştı.

Sirko sanki çıldırmıştı :

— Ey Mehmet Şerif! Bizi boşu boşuna işe koşiysen!

Düşünüyordu Mehmet Şerif.

Sirko üsteledi. İhtiyarın damarına basmak istiyordu :

— Haksızlık ediysin!

Bunun üzerine Mehmet Şerif tane tane anlatmaya başladı. Teeee eski zamanlara döndü, bir menkıbe anlatarak öğüt vermeye çalıştı :

— Birgün, Hazret-i Ömer...

— İstemem! Gayri yutmiyrem! Masal dinlemiyrem!

Ok gibi fırladı yerinden Mehmet Şerif, Sirko'ya sille tokat girişti!

Hepimiz şaşmıştık Mehmet Şerif'in çevikliğine. Bir delilkanlı çevikliğiyle, tokatları, tekmeleri ard arda indiriyordu.

Biz hepimiz bu dayak faslını seyrediyorduk. Kimse sesini çıkaramıyordu. Cigaralarımızdan çektiğimiz dumanları, olduğu gibi ciğerlerimize dolduruyorduk.

Sirko, karşı gelmiyordu Mehmet Şerif'e. Zaten kıpırdayacak olsa, Mehmet Şerif'e vurmaya kalkışacak olsa, linç edilirdi. Bunu biliyordu Sirko. Kıvrılarak, büzülerek korunmaya çalışıyor, ses etmeden, namusuyla yiyordu köteği.

Mehmet Şerif hırslanmıştı. Onu ilk kez hırslı gördüm. Yoruluncaya değin dövdü Sirko'yu. Sonra geri çekildi, döşeğine oturdu.

Susuyorduk. Odada çıt yoktu. Ara sıra Sirko'nun hıçkırıkları duyuluyordu. Sonra köylüler teker teker çıkmaya başladı odadan. Birisi de Sirko'nun kolundan tuttu, ona acıyan bir tavırla dışarı çıkardı.

Şimdi Mehmet Şerif'le ikimiz kalmıştık odada.

Konuşmuyorduk. Öyle tatsız bir olay yaşamıştık ki, susmaktan, olanları kafamızın içinde evirip çevirmekten başka birşey yapamıyorduk.

Mehmet Şerif, kitaplarından birini aldı eline, içinden okumaya başladı. Dudakları kıpırdıyordu okurken.

Ben de döşeğimde oturuyordum.

Maho girdi içeri, bana yatak hazırladı.

Döşeğe uzandım, yorganı başıma çektim.

Mehmet Şerif de gaz lambasının fitilini kıstı.

Yorganın aralığından, bir delikten onu gözetliyordum.

Ağlıyordu Mehmet Şerif! Gözlerinden yaşlar süzülüyor, sessizce, derinden, belli etmeden ağlıyordu. Sakalının tellerine inci gibi yaş damlaları takılmıştı.

Onun ağlaması zoruma gitti. Can evimden vurulmuş gibi üzüldüm.

Kalkıp, «ağlama dede... Ağlayacak birşey yok!» desem, ağladığını yüzlemiş olacaktım. Bunu istemezdi. Dua okur gibi yapıyor, boyna dudaklarını kıpırdatıyordu.

Dayanamadım, yorganı başımdan attım, konuştum :

— N'olmuş ki dede? Neden üzülüyorsun? Evet, Sirko'yu

dövmen gerekliydi! Sana bu düşerdi. Yirmi yaşında bir çocuk, senin gibi doksanlık bir adama saygısızlık etti! Cezasını verdin! Doğruydu, iyi ettin! Neden üzülüyorsun?

— Dövmüşem diy üzümiyrem! Ben başka şeye sıkılırem!

— Nedir dede? Neye sıkılıyorsun?

Elindeki kitabı yere koydu, düşündü ve sonra bir menkıbe anlattı

— Birgün, Hazret-i Ali'nin önüne bir kâfir getiriyler... Bu kâfir, öyle bir kâfir ki, derhal katli vâcip bir kâfir! Biliysen, Ali de pehlivan! Kılıncının şiddeti, yedi düveli dogriy! Hazret-i Ali şuni söyliy

«Ey kâfir! Eger ki kelimei şahadet getiriysen, canını bagışlarem!»

Velâkin kâfir kelimei şahadet getirmiy!

Ali de artık beklemiy, herifin üstüne variy, çekiy kılıncı, tam indirecek iken, «tövbe tövbe» diy ayaga firliy!

Ali'nin adamları soriyler:

«Ya Ali! N'oliy? Neden bu kâfiri gırtlaklamiysen?»

Hazret-i Ali şuni söyliy:

Ey Ümmet-i Muhammed Dogridir, bu kâfiri katletmem icap eder idi. Ben de buni yapar idim. Velâkin, kılıncı indirecek iken, herif yüzüme tükürdi! Hırslandım! Az kaldi hırs ilen vuriy idim! Ey Cemaat-ı Müslimin! Di söyleyin! Ben onu şahsî hırsım yüzünden mi katledecektim? Yoksa ki kâfirdir diye mi?..

Bu menkıbeyi anlattıktan sonra, Mehmet Şerif gaz lambasını söndürdü, yatağına uzandı.

Karanlıktı ama, onun sessizce ağladığını biliyordum.

Şimdi öyle adamlar kalmadı. Şimdi Gökselgiller türedi!

SİNAN FIRATLI

EĞİTİM VE KÜLTÜRDE EMPERYALİST ETKİLER ÜZERİNE

Herhangi bir kurum ya da sistem incelenirken, içinde bulunduğu toplumun sosyal-ekonomik yapısının bütünselliği içinde ele alınırsa doğru sonuçlar çıkarılabilir. Eğitim ve kültür kurumlarının da bütün boyutlarıyla değerlendirilebilmeleri için, nitelik ve işlevlerini doğru saptamak, öteki kurumlar arasındaki yerini ve karşılıklı etkilenmelerini belirlemek, kısacası onu toplumun sosyo-ekonomik yapı ve ilişkilerinin oluşturduğu dinamikten soyutlamadan ele almak gerekir.

Bilindiği üzere, üst yapı kurumlarının temel işlevi, toplum üyelerinin, belirli üretim ilişkilerinin oluşturduğu sosyo-ekonomik yapıya uyumlarını sağlamaktır. Bu yolla egemen üretim ilişkilerinin sansıntısız işlemesi sağlanmak istenir. «Hakim fikirler, hakim olan maddi ilişkilerin fikri bir şekilde dile gelişinden başka bir şey değildir.» (Alman İdeolojisi, Sosyal Y. s. 84) Üst yapı kurumları, bir bütün olarak, toplumda ekonomik gücü elinde tutan egemen sınıfların çıkarlarına yönelik bir biçimde düzenlenmektedir. Bundan dolayı, Türkiye'deki eğitim ve kültür kurumlarının özelliklerini doğru saptamak için, öncelikle Türkiye'nin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik süreci, diğer üstyapı kurumları arasındaki yerini ve bu süreci etkileyen dinamikleri de ortaya koymak gerekir. Bu nedenle Türkiye'de eğitim ve kültür sorunu, iç ve dış dinamiklerin etkileriyle ortaya çıkan geri kalmışlık süreci ve emperyalizm ile içerdeki uzantılarının yukardan aşağı uyguladıkları emperyalist-kapitalist üretim ilişkilerinin geliştirdiği çarpık sosyo-ekonomik yapı içinde incelenirse sağlıklı bir yaklaşım yapılmış olur.

Emperyalizm sadece ekonomik bir sömürü anlamına gelmez, ekonomik, askeri, sosyal, kültürel yönleriyle bütün bir sistemi ifade eder. Emperyalizm, hegemonyası altına aldığı ülke-

lerde sömürüsünü sürdürebilmek ve gizleyebilmek için bu ülkelerdeki eğitim-kültür kurumlarına el atarak kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirir.

Emperyalizmin eğitim ve kültür politikası, değişik sömürü politikaları dönemlerinin özelliklerine bağlı olarak farklılık göstermiştir. Emperyalistlerarası 2. paylaşım savaşı öncesinde, dünyanın içinde yer aldığı koşullar ve tekellerin üretim ve teknoloji kapasiteleri gereği, emperyalistler ülkeleri işbirlikçileri vasıtasıyla ve ağırlıklı olarak da ticaret yoluyla sömürüyorlardı. Bu yüzden emperyalistler sömürdükleri ülkelerin üretim ilişkilerine müdahaleyi gereksiz görüyorlardı. Ancak, o dönem öncesinde bile yabancılar sömürdükleri ülkelerde kendileriyle işbirliği yapacak ve kendi doğrultularında ülke yönetiminde söz sahibi olacak bürokratların yetiştirilmesine yönelik olarak eğitim ve kültür politikaları uygulamışlardır. Sözün kısası, yabancı sömürgeciler emperyalist dönemden önce de sömürgelerine karşı politikalarını sömürülerini sürdürebilme ve gizleme doğrultusunda yürütmüşlerdir.

1838 yılında İngiltere'yle yapılan ticaret anlaşması ülkeyi tam bir açık pazar haline getiriyordu. Buna paralel olarak yabancılar eğitim kurumlarına da el atmışlardır. 1863 yılında Robert Kolej İngiltere-ABD girişimi, 1868'de Galatasaray Lisesi Fransız girişimi olarak kurulmuştur. Batılılaşma özentisi ve hareketleri de aydın-bürokrat kesim üzerinde yabancı eğitimin ve kültürün etkisi sonucudur. Batılılaşmayı, yani istibdat yönetiminin dine dayanan eğitim ve kültürüne karşı liberalleşmeyi öneren, Batı Avrupa'da eğitim görmüş aydınların bu girişimleri ülkenin yabancılarca açık pazar olarak kullanılmasına ister istemez daha iyi olanaklar hazırlamıştır.

Ülkedeki ilk yabancı okullar Fransa, İngiltere, İtalya, Almanya ve Amerika'nın denetiminde kurulmuştur. Gerek emperyalizm öncesi, gerek emperyalizmin ortaya çıktığı dönemde bu okullar o dönemlerin sömürü yöntemleri doğrultusunda eğitim politikası gütmüşlerdir. Emperyalizm öncesi dönemde yabancıların sömürüsü ticaret yoluyla sömürüye dayandığından ve emperyalizmin I. ve II. bunalım dönemlerinde ise sömürü içerisinde ticaret yoluyla sömürü nisbî olarak ağırlıkta bulunduğun-

dan bu okullar bu sömürü biçimi için gerekli, olan ticari haberleşme, muhasebe, piyasa, daktilografi, stenografi gibi dersleri okutarak yabancılara işbirlikçiler ve çıkarları doğrultusunda çalışacak bürokratlar yetiştirmekteydi.

Kurtuluş savaşını izleyen dönemle birlikte egemen ittifakın küçük burjuva asker-sivil bürokratlar önderliğinde küçük burjuvazi, ticaret burjuvazisi, toprak ağaları ve tefeci-tüccarlardan oluşmasından sonra, geri kalmışlığı emperyalizmin ticaret yoluyla sömürüsüne ve dine bağlayan kurtuluş savaşı yöneticileri milli burjuvazi yaratma çabalarına giriştiler. Kapütilasyonların kaldırılması yanında; batılılaşmayı, yani kapitalistleşmeyi sağlayacağını sandıkları üstyapı değişikliklerine gitmeye başladılar. Tekke ve medreselerin kapatılması, halifeliğin kaldırılması, öğretim birliğini sağlayacak tevhid-i tedrisat kanununun çıkarılması, yani alfabenin kabulü hep bu amaca yönelikti. Alt-yapıya dokunmayan bu girişimlerin uygulanması uzun yıllar sınırlı kalmıştır. Ülkenin büyük bir kesiminde tekke ve medreselerin kapatılmasına rağmen şeyhlik ve tarikatçılık gibi dinsel eğitime dayanan feodalitenin üstyapı kurumları işlerliğini sürdürmüştür. Daha sonraları, üretim içinde eğitim yapacak ve kırsal alanda kapitalistleşmeyi hızlandırmada yararlı olabilecek Köy Enstitüleri ise, burada okuyan köy çocuklarının bilinçlenerek köylüleri uyandırmasını engellemek için kapatılmıştır. Burjuva demokratik nitelikteki ve cumhuriyet ilkelerini halk içinde yaymak amacıyla kurulan halkevleri ise bir türlü amaçları doğrultusunda çalışamamıştır.

1950 seçimlerinde küçük burjuvazi egemen ittifaktan tasfiye edildi ve emperyalizmin genel bunalımının III. evresindeki stratejisine uygun olarak egemen ittifak emperyalizmle bütünleşmiş yerli tekelci burjuvazi, toprak ağaları ve tefeci tüccarlardan oluştu. Bu dönem, Türkiye'nin diğer alanlarda olduğu gibi eğitim ve kültür alanında da emperyalist etki ve denetime açıldığı bir dönem olmuştur.

Türkiye'de emperyalizmin çıkarlarına yönelik bir pazar genişletilmesinin başladığı, tarımda kapitalistleşmenin hızlandığı 1950 sonrasında, emperyalizmin eğitim ve kültür politikasının programlanması ve uygulanmasını sağlayacak kurumlar ve uz-

manlar boy vermeye başlamıştır. ABD emperyalizminin yönetimi ve liderliğinde olan Birleşmiş Milletler, UNESCO, UNICEF, CARE, FORD, FULBRIGHT, AID gibi kuruluşlardan gelen uzmanlar emperyalizmin çıkarlarına yönelik eğitim programları önermişlerdir. 1956'da AID Türkiye Misyonunca tarım, endüstri, ev ekonomisi, sosyal ilişkiler vb. gibi konularda önerilen projeler, ABD emperyalizminin çıkarları doğrultusunda tarımda kapitalistleşmeyi öneren programlardır. Bu dönemde AID Türkiye misyonunun projeleri arasında eğitim ve kültür politikasının ülke çapında yaygınlaşmasını artıracak en önemlileri şunlardır : eğitimin planlanması, ticaret öğretimi, halk eğitimi, fen lisesi, öğretmen yetiştirme, tarım eğitimi.

Dünya halklarının ABD emperyalizmine karşı bilinçlendiği ve etkin tepkilere baş vurduğu bir dönemde, emperyalistler için sömürülerini sürdürmek ve gizlemek daha da önemli bir hale geliyordu. Bu nedenle eğitim ve kültür yoluyla emekçi halkları uyutma çabaları yoğunlaştı. Bu genel gelişim içinde Türkiye'de de bu çalışmalar hızlandı. ABD'li uzmanlar Türkiye'de eğitim planlaması için en yüksek mevkilere atandılar. ABD'li John Dewey, Alman Künhe, Belçikalı Omar Buyse, İsviçreli Prof. Albert Malche, ABD'li Bayan Parker, Florida üniversitesinden «köy eğitimi uzmanı» Prof. Kate Wafford, Boston Üniversitesinden psikolog William Kvaraceus, Halk Eğitimi uzmanı Prof. Dickermann ve benzeri gibi uzmanlar emperyalist çıkarlar doğrultusunda programlar hazırladılar. Eğitim planlamasının başına geçen bu eğitim uzmanları (!) üstyapıda yıllardır süregelen ve ilerici aydınların tepkisine neden olan geri eğitim ve kültür ilişkilerine karşı çıkıp, onların yerine sanki daha ileriymiş gibi görünen ve tamamen emperyalizmin çıkarlarına yönelik eğitim programları önerdiler. Daha önce sözü edilen önerilerin yanı sıra, orta ve yüksek öğrenime de el atılarak İstanbul'da Alman Lisesi, Üsküdar Amerikan Kız Koleji, Saint Jozef, İzmir, Tarsus ve Talas Amerikan kolejleri, Robert Kolej, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Erzurum Atatürk Üniversitesi ve Hacettepe Üniversitesi gibi eğitim kurumlarının programlanması bu amaçlara yöneliktir. Bütün eğitim araçları emperyalist ülkelerden, özellikle de ABD'den getirilen ve halkın çıkarlarına tamamen ay-

kırı bir öğretim sürdüren bu okulların finansman kaynaklarının büyük bir kısmı ülke içinden sağlandığı halde, sanki ABD kurmuş ve finanse etmiş görüntüsü yaratılarak emperyalizm hoş gösterilmeye çalışılmaktadır.

Buralarda ülkenin ve emekçi halkın çıkarlarına ters düşen dersler okutulmaktadır. Örneğin ilkokuldan üniversiteye kadar genç kuşaklara şovenist duyguları, militarizmi ve ırkçılığı yayan tarih ve sosyoloji dersleri okutulmakta, tarihsel olayların gerçek neden ve sonuçları gösterilmemektedir. Edebiyat ve felsefe derslerinde egemen sınıfların ideolojisini, kültürünü ve sanatını yayan yapıtlar okutulmaktadır. Bir yandan orta öğretimde klasik eğitimle artık geçerliğini yitirmiş bir sürü bilgi deneysiz olarak genç insanların beyinlerine doldurulur ve geri bir eğitim sistemi uygulanırken, öte yandan da deneme liselerinde ve fen liselerinde ülke gerçeklerinin gerektirdiğinden çok daha üst düzeyde, metropol ülke gereksinimleri düzeyinde teorik ve deneysel eğitim yapılmaktadır. Buraları bitiren gençlerin yine emperyalizmin eğitim ve kültür politikasına uygun olarak kurulan ODTÜ, Hacettepe Üniversitesi, Robert Kolej, Erzurum Atatürk Üniversitesi gibi yüksek okullara girmeleri amaçlanmaktadır. Üniversitelerde okuyan genç kuşakların en yeteneklilerine TUBİTAK, Field Service, Ford Vakfı, Rockfeller Kurumu, Fulbright, Kennedy Bursları gibi emperyalizmin, özellikle de ABD emperyalizminin verdiği burslarla emperyalist ülkelerde master ve doktora yapmaları sağlanmakta, kendi ülkelerinin ve halklarının çıkarlarına yabancılaşmalarına yol açılmaktadır. Örneğin Field Service bursları sınavında ilk olarak basit bir ingilizce sınavı yapılmakta, bunu kazananlara ise «Vietnam Savaşı nedir? Che Guevara kimdir? Sosyalizm nedir?» gibi sorular sorularak beyinleri yıkanmaya uygun görülen gençler ABD'ye götürülmektedir. Bu gençlerin ABD kültürünü ve eğitimini kapmaları için Amerika'lı ailelerin yanlarına yerleştirilmeleri de aynı politikanın uzantısıdır. Gelgelelim, bu yabancılaştırma politikaları geri tepmiş ve gençlik emperyalist eğitim politikasına karşı çıkmaya başlamış, ülkenin ve emekçi halkın çıkarlarından yana bir eğitim için eylemlere girmiştir.

ABD emperyalizminin eğitimi kendi çıkarları doğrultusunda

yönlendirmek için giriştiği çabalardan birisi de öğretmen yetiştirme programıdır. ABD'de eğitim ve kurs görmüş bazı öğretmenler vasıtasıyla eğitimi yönlendirme çabaları da başarısız kalmıştır.

Emperyalizmin genel bunalımının III. döneminde çok büyük bir pazar ve yatırım alanları darlığının ortaya çıkması ve genel olarak bütün dünyada ABD aleyhtarlığının yayılmasına karşı, emperyalistler ve yerli ortakları için çeşitli yöntemlerle emperyalizmin ve özel olarak da ABD emperyalizminin propagandasını yapmak, yaydıkları düşünceler ve kültürle onu hoş göstermek, yeni pazar ve yatırım alanları bulmak önemli hale geldi.

Bu doğrultuda, 1962'deki bir anlaşmayla Barış Gönüllülerinin gelmesi kabul edildi. Barış gönüllüleri Türkiye'ye teknik ve sosyal konularda yardım maskesiyle gelmişler ve ülkede ABD emperyalizminin propagandasının yanı sıra kırsal kesimdeki köylerde etnik, sosyal, politik konularda araştırmalar yapmışlardır. O dönemde bu konuda ABD'de yapılan propagandalar ise barış gönüllülerinin gerçek amaçlarını açıkça kanıtlayacak nitelikteydi. Şehir sokaklarına asılan afişlerde «Amerika'nın yaşanabilir bir yer olmasını istiyorsanız ülkeyi terkedin» diye gençler barış gönüllüsü olmaya çağrılıyordu. Yani geri bırakılmış ülkelerdeki ABD sömürüsü için barış gönüllülerinin çalışmaları zorunlu görülüyordu. Bunların genel çalışmaları içinde sağlık çalışmaları, köy kalkınması adı altında kırsal alanda kapitalistleşmeyi öneren ve ABD propagandası yapılan programlar vardı. Bir yandan barış gönüllüleri, öte yandan ABD'den gelen süt tozu, peynir gibi maddeler ve Amerikan Haberler Merkezinin dağıttığı filmler okul çocuklarının ve halkın uyutulmasını amaçlayan emperyalist propagandanın birer parçasıydılar. Halk eğitimi sorunu da aynı yollarla emperyalistlerin denetimine sokulmuştur. Barış gönüllüleri genellikle Halk Eğitimi Genel Müdürlüğüne bağlı Halk Eğitimi Merkez Müdürlüklerine bağlı olarak çalışmışlar ve köy halkının eğitimi (!) konusunda programlar uygulamışlardır. Merkez Müdürlükleri, bir yandan barış gönüllüleriyle çalışırken, diğer yandan da Amerikan Haberler Merkezinden aldıkları ve ABD'deki kapitalist tarım çiftliklerin-

de ve eğitim kurumlarında çekilmiş filmleri göstererek ABD propagandasına ve emperyalizmin kültürünün yayılmasına ister istemez yardım etmiş oldular. 1970'lere doğru Türkiye'de barış gönüllülerine karşı tepkiler yoğunlaşınca bunların çalışmaları ve Türkiye'ye gelmeleri sınırlandırıldı ve yavaşlatıldı.

Emperyalistler denetimleri altına aldıkları ülkelerde ilk önceleri sosyal ve ekonomik yapıyı değiştirmeden işbirlikçileri vasıtasıyla sömürülerini sürdürürlerken, o ülkelerin çağ dışı üstyapı kurumlarıyla da bu ülkelerdeki kültürel gelişimi engellenmesini desteklemişlerdir. Şeyhliği, tarikatçılığı, mezhep ayrılıklarını, ırk ayrımını körüklemeleri bundandır. Çünkü bilinçlenmesi engellenmiş, mezhep ve ırk ayrılıkları yüzünden birbirlerine düşen emekçileri denetim ve yönetim altında tutmak daha kolaydır. Türkiye'de de, cumhuriyetle birlikte tekke ve medreselerin kapatılmasına rağmen Kuran ve Hafız kurslarının, tarikat eğitiminin yıllardır sürmesi, mezhep ayrılıklarının süregelmesi, 1950'lerden sonra emperyalistlerin ve yerli uzantılarının sömürüyü daha yaygın bir biçimde sürdürme politikasının uzantısıydı. İmam Hatip okulları, Yüksek İslam Enstitüleri, İlahiyat Fakültesi, Kuran ve Hafız kursları, okullarda din eğitimi bu amaca yönelik girişimlerdir. Gelgelelim, emperyalizmle bütünleşmiş yerli tekelci burjuvazinin güçlenmesi ve kırsal alanda çağ dışı üretim ilişkilerinin ve geri üstyapının yukardan aşağıya kırılarak pazar genişletilmesine yönelik çabaların yoğunlaşması, son yıllarda dinsel eğitim yerine tekelci burjuvazi yararına bilimsel eğitimi yaygınlaştırmaktadır. Malatya, Sivas, Trabzon, Diyarbakır, Elazığ, Antalya, Çukurova, Konya gibi yerlerde üniversite ve yüksek okulların açılması bu politikanın somut örnekleridir. Ayrıca 1960'ların başlarında dinsel inançları araç ederek oy toplayanların 1970'lerin başlarında artık laiklikten söz etmeleri bu gelişimin ilginç sonuçlarından birisidir. Üniversite ve yüksek okulların üç büyük şehrin dışına taşmaya başlaması, aslında güçlenen tekelci burjuvazinin emperyalist-kapitalist ilişkileri ülke çapında yaygınlaştırarak bütün ülkeyi pazar ve yatırım alanı olarak açma politikasının üstyapıda yansımasıdır. Bu yolla, geliştirilen kapitalist-emperyalist üretim ilişkilerine, kitlelerin uyumunu sağlamak ve bu üretim ilişkilerinin gerektirdiği kali-

fiye eleman yetiştirmek amacı sözkonusudur.

Bunlara ek olarak, burjuvazi eğitimi de bir ticari meta haline getirerek özel okullar açmış, bozuk düzen eğitiminin bir sonucu olarak üniversitelere giremeyen yoksul halk çocukları eğitilmek bir yana, soyulmuşlardır.

Bunların yanında, ülkede aynı zamanda içsel bir olgu haline gelen emperyalizmin ve egemen ittifak içinde gücü artan yerli tekelci burjuvazinin görünüşte çağ dışı kurumlara (dine dayalı eğitime, tarikatçılık ve şeyhlik kurumlarına) karşı, sözde ileri (!), gerçekteyse kitlelerin çıkarlarına ters, toplumsal oluşumu saptıran bir kültürü çarpık kapitalizmin gelişmesine paralel olarak bütün ülke çapında yaygınlaştırma çabasında olduğu görülür. Kitle haberleşme araçları (gazete, radyo, televizyon), çeşitli sanat alanları (sinema, tiyatro, kitaplar) bu konuda artan bir etkenliğe sahiptir. Emperyalizmin geri bırakılmış ülkelerdeki sömürüsünün sürmesi ve gizli tutulması için emekçi sınıf ve tabakalar bu tür araçlar vasıtasıyla kendi sorunlarından uzak tutulmaya çalışılmaktadır. Kültür de sınıfsal bir özellik gösterir ve toplumun her kesimine seslenen soyut bir kültür yoktur. Gazetelerde, radyo ve televizyonda yayınlanan şovenist yazı ve programlar, spora yozlaştırıcı bir düzeyde ağırlık tanınması, burjuva yaşama biçimlerinin sürekli reklam edilmesi halkın potansiyelini başka yönlere kanalize etme çabasının somut örnekleridir. Sinemalarda seks, karate, mitolojik kahramanlık, science-fiction (bilim kurgu) filmlerinin oynatılması, çeşitli sanat alanlarında burjuva eğilimlerin körüklenmesi aynı çabanın sanat alanındaki yansıyışlarıdır. Yayın alanında, genel nüfusa oranı zaten düşük olan okuma yazma bilenlerin de içinde küçük bir aydın kesimin izleyebildiği dergi ve kitaplarda halka bilinç taşıyacak aydınların gelişimini engelleme çabasıyla seks ve macera romanları, şovenist duyguların körüklenmesi, mitolojik düşler yaratma eğilimi gündemdedir. Devrimci yayınlar üzerinde ise artan bir baskı ve yasaklamalar sözkonusudur. Bir kaç ilerici-devrimci tiyatro dışındaki tiyatrolar da güldürü, herşeye boş vermişlik ve kozmopolit kültürün yayılması doğrultusunda bir işlevi üstlenmiştir.

Amilcar Cabral «emperyalizm baskı altına alınan toplumun

tarihsel sürecini ortadan kaldırır; bundan ötürü kültürel sürecinin ortadan kaldırılmasına da yönelir» demektedir. Buna karşı durmak devrimcilerin en önemli görevlerinden birisidir. Demokrasi mücadelesinin devrim mücadelesinin ayrılmaz bir parçası ve ona tabi olması gibi, eğitimin ve kültürün demokratik bir niteliğe kavuşturulması mücadelesi de siyasal gerçekleri açıklayan, kitlelere devrimci bilinç taşıyıcı **devrim için eğitim ve kültür** mücadelesinin bir parçasıdır. Yazımızı, her alandaki mücadelenin tek bir merkezden yönlendirilmesinin gittikçe artan önemini bir kez daha vurgulayarak bitirelim.

BİZE GELEN KİTAPLAR :

- **Onların Çocukları** /Şükran Kurdakul'un hikâyeleri/ Ataç Yayınları/ 10 lira
- **Elif Diye Bir Türkü** /Mehmet Başaran'ın hikayeleri/ Yeni Büyük Dağıtım Yayınları/15 lira
- **Tüm Eserleri 1-2-3** /Nazım Hikmet/Hazırlayan: Asım Bezirci (İlk iki cilt Şerif Hulusu ile birlikte) /Cem Yayınları/ Her cilt 25 lira
- **Bilimden Yana-Sosyalizme Doğru** /Asım Bezirci'nin deneme ve eleştirileri/Cem Yayınları/15 lira
- **Denemeler** /Simone de Beauvoir/Çev: Asım Bezirci/Payel Yayınları/10 lira

M. NİYAZİ AKINCIOĞLU

ŞİİRLER

Yarına Doğru'nun 11. sayısında Niyazi Akıncıoğlu hakkında kısa bilgi vermiş ve eski dergilerden derlediğimiz «Köroğlu» «Sirkeci» «Edirne» «Dünyaya Dair-II» başlıklı şiirlerini sunmuştuk. Ayrıca Asım Bezirci de «Başlangıcından Bugüne Türk Şiiri» adlı antolojide şairin «Yağmur Duası» «Hasbihal» ve «Hürriyet Kasidesi» adlı şiirlerini daha önce yayınlamıştı. Yansıma dergisinin 7. sayısında da «Uzaktan Sevgilerle» adlı bir başka şiiri çıkmıştı. Bu sayıda ise şairin yine eski dergilerden derlenen diğer bazı şiirlerini sunuyoruz. Bunları sayın Asım Bezirci'nin arşivinden aldık. Şairin o dönemde en sevilen şiirlerinden birisi olan «Bursa»yı ise bulmamız şimdilik mümkün olmadı. M. Niyazi Akıncıoğlu 1916 Bursa doğumlu. Hukuk Fakültesi mezunu. Halen Kırklareli'nde yaşıyor. Çıkmış tek kitabı: «Haykırışlar» (1938). Yine Asım Bezirci'nin arşivinde gördüğümüz bu kitapta halk şiiri tarzında yazılmış ürünler yer alıyor ve ırkçı-şovenist temalar ağır basıyor. Akıncıoğlu'nun daha sonraları sosyalist bir dünya görüşüyle yazdığı ve halk şiirinin, kimi zaman da divan şiirinin söyleyiş güzelliklerinden ustaca yararlandığı şiirleri döneminin dergilerinde yayınlanmış. Ne yazık ki bunlar henüz kitaplaşmış değil. Mehmet Ergün'ün şair hakkında yapmış olduğu bir incelemeyi de bu sayıda sunuyoruz.

VATANA VE GURBETE DAİR

I

Bir ezan vakti başladı gurbet,
bir ezan vaktı bitti memleket;
ve cümle esaret.
İliklerimize kadar mehtap vardı,
ve kuşlar
—Saman yoluna konmuşlar—
«Hey Gaziler»i çağırırlardı.

II

Bir garip arzuydu bu:
Adımlıyalım gurbeti dedik,
sayı yetmedi.
Yürüdük:
yürümekle gurbet bitmedi.
Vatan küçük, gurbet büyüktür:
bizse gani gönüllü Hamza Dayıyız
her taşa bir vatan yazdık ta geçtik.

III

Ak kağıda kara yazı yazmak
değil demiş çingene;
Sepet dibi yap ta göreyim.
Ve sen nane mollam
diyorum ki ben:
gurbeti, vatan bil de göreyim!

(Yürüyüş dergisi, 1940)

AJANS

Radyoda bir hüzzam şarkı var
dışarda sümbül havası
«halbuki şimdi uzak ufuklara kar yağıyor.»
Daha evvel ajans dinledik
zırıltılarını şakırdatarak geçti esaret
alev raylar üzerinden demir arabalarla.
Toprak gebeydi
toprak çocukları: Dostlar,
kiminde orak, kiminde balta
— buğday kokan avuçları kan içinde —
emeklerini yığın yığın, başak başak
harman yerinde bırakarak
döğüştüler ve öldüler.
Sonra hürriyet
— yaralı ceylânlar gibi —
ve sulh
— anam sütü kadar helâl —
yüzünde ne bir kin, ne bir infial
düştü yollara.
Yollar uzun, menzil ırak
ayakları kanıyor: yalnayak!
Bir şarkıdır bu
sulh ve hürriyet dediğin
ağız dolusu söylenir ufuklara karşı.
Bir şarkıdır bu
kalûbelâdanberi söylenir
kurtlar dilinde, kuşlar dilinde.
Ben, onunla büyüdüm
onunla yürüdüm
onun için ölebilirim.
Demir bu şarkıyla dövülür
bu şarkıyla yürür gemiler
ve bir Temmuz öğlesinde
mola verdiği zaman orakçılar
bu şarkı ile ayran içer.

Bu şarkıyla geçer
semasından insanların
boşaltıp rahmetini kümülüs bulutları.
Dostlar,
dostların dostları:
bu babda ne söylesek az.
Bir şarkıdır bu
kan ve ölümle yazılmış kalplerimize,
unutulmaz!

(Yürüyüş, 9.1.1943/12)

HASBİHAL

II

Güneşin kaçıncı seyyaresinde
yaşadığımızı bilmen lâzım
Kilosu — hacmı bertaraf,
arzı tulû bir taraf,
dünyamız yuvarlaktır:

Döner mihveri etrafında.
Dönüş istikametini bilmen lâzım,
Her şey devre göre ayarlanır:
Saatimiz, aşkımız, öğün vaktimiz.

Ve senin
saya saya eskittiğin
takvimin yaprakları;

takvim yapraklarında saklı mesut günümüz,
sonra ömrümüz,

bu devre göre ayarlanır.
Bu devir zarfında
gün olur, akşam olur;
binlerce doğar, binlerce ölür.
Sen istersen ölenlere
bir o kadar ilâve et,
Ne sihirdir, ne kerâmet
belki el çabukluğu mârifet:
Yirminci asırda ölüm,
yaşamaktan daha kolay.
Bilmem lâzım;
güvem gözlüm, benim taşralı kızım:
Dağların hikmetini,
nadasın şehvetini;
kuşları, bulutları ,akar suları.
Ve bir sığır vaktı köyden
atsız — arabasız giden
ak torbalı çocukları.
Onlar... onları,
bir dünya, bir ümit gibi
dokuz ay bunca gün
karnında taşıdı anaları.
Düzme ilâçlar içip tabip elinden
bir kenef kuburuna atmadı.
niçin?
Gazeteler niçin çıkar,
Öküzlerde işkenbe,
Tavuklarda niçin kursak
Ve insanlarda niçin
körolası mide var?
Yar yoluna onbeş sene
niçin göze alınır?
Öğrenmelisin sevdiğim,
Ve peşinen bilmelisin:
Alın yazım benim
kurşun kalemle yazılmıştır.
Dilersen silerim, dilersen silmem.

Ben güneşin çocuğu, ben toprağın adamı
hatim indirmedim, âhiret bilmem;
toprak kabul etsin duamı.
İstemem dudakların
kan yalamış gibi rujlu,
ve yanakların paskalya yumurtası gibi,
ekmek kadar aziz olsun.
Fakat ellerin sıcak
Ve bir kalbin olsun
herkes gibi sol yanında,
— Fakat herkes gibi olma —
Ve kalbinde ben olayım.
Kalbin geniş, kalbin ferah,
yedi renkli Kavsikuzah gibi
yağmurlu günlerin bereketini
müjdeler olsun.
Ve kalbinde ben olayım:
Yeni doğmuş bir çocuk gibi
orak ayında.
Mavi boncuk tak saçıma
nazar değmesin.
Ve düşün sebebini
dünyaya gelişimin.

(Yürüyüş, Sayı: 17-18, 1943)

KUŞ KANADINDAN

Halim selim değilim,
baştan kara ettiğim günler olur benim de.
Sevdiğim olur derd olur hâlim;
ezbere Mecnun'um bazı çöllerde.

Kırılır kolum, kanadım,
nâçar kalırım türkülerde;
nâçar kalırım türkülerde;
anasız babasız, öksüz kalırım.
Yeşil kurbağalar öter yeşil göllerde,
ben garip, perişan, gurbetellerde.

Gurbeteller yoldur:
bir ucunda tevellüdüm müjdelenir,
kara haberim gelir öbür ucundan;
ve her çeşme başında üçe ayrılır.
Üç kardeşin en küçüğü ben âvâreye
kervan geçmez yollar sağlık verilir.
Gitmem demem,

böyle yazmış yazan, aklı karalı;
dere, tepe, yokuş demem, giderim.
Giderim de kanlı yaşlar dökerim;
akman demem, aksın varsın, silerim.

Elin olsun gül memeler arası,
meskenimdir benim hanlar, kahveler;
olmazsa bahçeler, bağlar benimdir.
Benimdir ovalar, kartallar semti,
nerde akşam orda sabah ederim.
Yastıceğim taş olur,
«Altım toprak, üstüm yaprak»
ama gönlüm hoş olur.

Rumelinden bir türkü çalmaya görsün hele,
çıkmaya görsün Aliş Tuna Boyundan;
ilk kadehte sarhoşum.
İflâh olmam, artık hekim kâr etmez,
efkârlanır içerim, içer efkârlanırım.
Komşu kızları mı, ölüm mü geçmez,
neler geçmez hatırımdan, bir ben bilirim.
Evvel ve âhir geçer,
Yunus-u Biçare, Şair Nedim, Sâkiyâ;
ömrün tesellisidir, geçer
Sultan Süleymana kalmayan dünya.

Unuturum da sonra garipliğimi
heeyt!. derim bir; kuşlar, ağaçlar!
Ve çıkarım dağlara.
Nereli bu rüzgâr, bu su deli mi?
İznim olmayınca yasak mâcerâ.
Selâmım baş, üstüne,
kavgam dert, yaş üstüne;
mazlûmun âhıdır başımda esen
gocunsun paşalar, beyler,
Alimallah komam taş - taş üstüne.
Ve döğünsün eller, eller;
Ayvaz'ımın perçemi düşmüş sol kaş üstüne.
Çok sürmez velâkin bu saltanatım,
tüfek icat olur.
Hasetinden Kır Atım,
ben arımdan ölürüm.

(Seçilmiş Hikâyeler, Sayı: 47, 1955)

MEHMET ERGÜN

M. NİYAZİ AKINCIOĞLU'NUN ŞAİRLİĞİ

1.

Daha ilk bakışta kuşaktaşlarından ayrıldığı görülüyor. M. Niyazi Akıncıoğlu'nun. Başarı derecesi bir yana, halk şiirine, halkın deyiş özelliklerine yaklaşmaya; dile getirmeyi, okura iletmeyi amaçladığı gerçekliği yansıtırken ondan yararlanmaya çalışıyor. Gerçi Nâzım Hikmet, Şeyh Bedrettin Destanı'nda böyle bir deneye girişmiş, halk şairleri gibi yazmak yerine, onların deyiş özelliklerinden yararlanmaya kalkışmış ve büyük bir başarı da elde etmişti. Ama onun izleyicileri, genellikle, bu birikimin uzağında kalmışlar; insan-doğa ilişkilerinin doğrudanlığının izlerini taşıyan, kendiliğinden gelme bir şiirsel ağırlığı bulunan sözcükler yerine, kapitalistleşme sürecinin doğal ve kaçınılmaz sonucu olan otmatikleşmenin ürünü şiirsel ağırlıktan yoksun ve çağırışım alanları sınırlı mekanik sözcüklere yaslanmayı yeğlemişlerdir. Orhan Veli ve arkadaşları ile onların uzantısında yeralan kimi şairlerin (sözgelimi Necati Cumalı'nın) şiirlerinde ise halkın deyişleri, bir aşma anlayışı ve çabası çerçevesinde değil de, olduğu gibi yeralmıştır. Özellikle Oktay Rıfat'ın şiirlerinde bu tavır iyiden iyiye belirgindir. Sözgelimi «Gelin» başlıklı şiiri, «Vay benim köse sakalım!» deyişi için yazılmış gibidir. İşte M. Niyazi Akıncıoğlu, Hececilerin halk şiirini olduğu gibi sürdürme tavırları ile Garipçilerle onların uzantılarında yeralanların halk deyişlerini kullanmayı şiirin amacı haline getirme tavırlarını bir kenara iteleyerek, bir aşma anlayışı ve çabası içerisinde, dışlaştırmayı amaçladığı gerçekliği yansıtmakta bir araç olarak kullanmaya yönelmiştir halkın deyişlerini. Salt sözcük yönünden değil, sözcüklerin istifi ve ses yönünden de geniş ölçüde halk şiirinden yararlanmıştır:

Yürür dağlar gibi, dağda;
Savrulur bir yangın gibi rüzgârda;
Gider yolda, ulam ulam;
Akar suda, oluk oluk.
Kan gelir gözlerinden,

kan gider dizlerinden.
(Köroğlu)

Yukarıdaki alıntıda göze ilişen sözcük istifi ve ses düzeninin yanı sıra, doğrudan doğruya halk deyişlerinden alınma parçalara da rastlanır şiirlerinde. Sözgelimi «Edirne», «Hürriyet Kasidesi», «Yaşamaya Dair II»... adlı şiirlerinde olduğu gibi... Halk türkülerinden alınan bu parçalar ne Oktay Rıfat'ın şiirlerinde yüz yüze geldiğimiz gibi şiirin amacı durumundadır; ne de Orhan Veli'nin «Destan Gibi» sinde olduğu gibi şiir içerisinde iğreti duran uyumsuz yamalar gibidir. Akıncıoğlu'nun şiirlerinde yüz yüze geldiğimiz halk deyişlerinden alınma parçalar bütün içerisinde erimiş, bütünün yansıtmış olduğu anlamla kaynaşmış durumdadır. Yani Akıncıoğlu, doğrudan doğruya şiirlerine aktardığı halk deyişlerini, vermeyi amaçladığı gerçekliği yansıtırken araçlaştırmayı başarmıştır. Sözgelimi «Hürriyet Kasidesi» başlıklı şiirinin bir köşesine sıkıştırdığı «Çanakkale içinde aynalı çarşı» dizesi, şiirin genel havası içerisinde çarpıcı bir nitelik kazanmıştır. Oktay Rıfat'ta olduğu gibi devingen bir ortam içerisinde kımıldamadan duran, cansız, duruk bir varlık olmaktan çıkmıştır. Ortamla karşılıklı etkileşim içerisinde hem yeni bir soluk kazanmıştır, hem de ortama soluk katmıştır...

Gelgelelim bu olumlu meziyetlerine karşın Akıncıoğlu'nun şiirlerinde bütün güzelliğine ulaştığı söylenemez. Halk deyişlerinden almış olduğu parçaları şiirlerinin genel havası ile kaynaştırmayı başarmasına karşın, büyük bir şiir ustası değildir Akıncıoğlu. Parçada, dize ya da dize kümelerinde oluşturduğu güzelliği bütünü kapsayacak bir boyuta ulaştıramaz. Sözgelimi:

Yeşil değil rengi ümidin,
tomurcuk gül tak göğsüne.
Saçın uzun, aklın kısa sevdiğim;

gibi sözcük istifi, ses düzenlemesi ve görüntü yönünden uyumlu, kulağa ve göze hoş gelen üç dizenin hemen ardından «yoksa mektup beklemezdin bir kuş ağızından.» gibi ses düzeni ve sözcük istifi yönünden onlardan tüm boyutları ile ayrılan açıklayıcı bir dize getirip öbek kurmaya kalkışır. Böylece de yer yer ulaştığı dize güzelliği, göze ve kulağa hoş gelen, çağırışım gücü oldukça yüksek buluşları arada eriyip giderler:

Ve bir âşık türküsüdür halimiz:
Düşman olmuş durur dağlar arada.
(Hasbihal I)

Bilmen lâzım;
güvem gözlüm, benim taşralı kızım:
Dağların hikmetini,
nadasın şehvetini;
kuşları, bulutları, akar suları.
(...)
Ve kalbinde ben olayım:
Yeni doğmuş bir çocuk gibi
orak ayında.
Mavi boncuk tak saçıma
nazar değmesin
(Hasbihal II)
Söylesem söz olur,
Söylemesem derd:
Dilimin ucunda zindanlar saklı.
Zindanlar: Sıra sıra,
Kara kara serviler ardında,
Hapishane yazar kapılarında.
(Hürriyet Kasidesi)

...gibi. Bu yüzdendir ki Akıncıoğlu'nun şiirleri bir binanın karkasını andırırlar. Karkasın sağlamlığına karşılık, işlenmemiş-

liğinden ileri gelen bir kabalığı vardır. Bununla beraber onun kimi dönemdeşleri gibi şiirlerini düzyazının kuruluğuna düşürdüğü de ileri sürülemez. Gerçekten de 1940'ların toplumsal sorunlarını dile getirmeyi, onların gerisinde yatan nedenleri sergileyip aşılmalarını sağlamak amacı ile halk yığınlarına sesienmeyi dert edinen şairlerinin önemli bir kesimi şiirle düzyazının giriştiği yerlerde dolaşmışlar, çoğu kez de düzyazının kuruluğuna sürüklenmekten kurtulamamışlardır. Sözgelimi Ömer Faruk Toprak'ın İnsanlar (1943) ve Hürriyet (1945) adlı kitaplarında —ikincisi Suat Taşer'le birlikte çıkarılmıştır— bir araya getirdiği şiirlerinin büyük bir çoğunluğu, düzyazı kurallarına göre kurulmuş cümlelerin bölünerek alt alta sıralanması ile oluşmuş gibidir. Okuyanda çağırışımlar yaratarak zenginleşme olanağından ve gücünden yoksun olan bu şiirlerin etkileyicilikleri de, kuşkusuz ki bu nitelikleri ile orantılıdır. M. Niyazi Akıncıoğlu,büyük bir şiir ustası olmamasına karşın bu olumsuzluğa yuvarlanmamayı başarmış; şiirlerini düzyazının tuzaklarından korumasını bilmiştir. Bu nedenle şiirlerinin çoğu, okuyanda çağırışımlar yaratan ve yarattığı çağırışımlarla da zenginleşen bir yapıya sahiptirler. Ancak, zaman zaman o da, diğer dönemdeşleri gibi, insanî olguları bir «nesne» durumuna indirgemekten kurtaramamıştır kendini. Yani insanî olguları —acıyı, sevgiyi, üzüntüyü— yer yer insandan koparark anlatmıştır o da. Bu şiirleri, insanî olgular ete kemiğe büründürülerek yansıtılmadığı, belirli düşüncelerin okura «iletilmesinde» bir araç olarak kullanıldığı için pek etkileyici değildir («Kabadayı», «Sirkeci»... gibi).

2.

Akıncıoğlu, emekten, özgürlükten ve barıştan yana, sömürüye, eşitsizliğe ve savaşa karşı bir şairdir. Tavrını, tutumunu söz olarak, delikli demire yenik düşen Köroğlu'nu eleştirdiği «Köroğlu» başlıklı şiirinde şu dizelerle dile getirmektedir:

> Kan damlamasa kaleminden şairin
> Yazılmadık kalacaktır şarkısı,
> ve türküsü yakılmadık.

Ama bu söz olarak böyledir. Çünkü Akıncıoğlu, gerçekliği yansıtırken onun daha iyiye, daha güzele doğru açılmakta olduğunu vurgulamakla beraber ne bu inancının maddî temelini verir, ne de bu sürecin kısaltılmasından sözeder. Bu nedenle geleceğe olan güveni, kökeni belirsiz bir iyimserlikle örtüşür. Giderek de bir çeşit «tevekküle» dönüşür.

Fakat seyri mâlum bizce tarihin,
mâlum ve mutlak;
Yarın aydın, yarın güzel,
yarın bizim olacak.
(Köroğlu)

Gerçi bir şiirinde, dünyanın bahtını elleri buğday ekmeği, mayıs tezeği kokan insanların çizeceğini ileri sürmektedir. Ama bunun gerçekleşmesi için de tankların, orduların dizbağlarının çözülmesini gerekli görmektedir:

Sıktığım eller başkadır:
Buğday ekmeği,
mayıs tezeği kokar.
Katran kokar,
barut kokar,
kan kokar.

Bahtını dünyamızın
şahadet parmağı çizecektir onların,
dizbağları çözüldüğü gün
tankların, orduların.
(İtiraf-ı Aşk)

Peki bu nasıl gerçekleşecektir? Tankların, orduların dizbağlarını kim çözecektir? İşte Akıncıoğlu'nun karşılığını vermediği soru budur. Bu yüzdendir ki onun şiirleri, yarının daha aydınlık ve daha güzel olacağına inanmış ve bu inancı yeterli görerek dile getirmeye çalışmış bir şairin şiirleridir. Sözde savaşkanlığına karşılık, özde savaşkan değildir şiirleri. Evrime bel bağlayan, dönüşüm sürecinin kısaltılması için herhangi bir çağrıda bulunmayan, yığınların özgücünü yüceltmekle yetinip ajite etmeye yanaşmayan bir şairin şiirleridir...

3.

Geleceğe güvenini **iyimser** bir açıdan temellendirmiş olan Akıncıoğlu teknik yönden ayrılmakla beraber, temasal yönden kuşaktaşları ile birleşmektedir. O da yaşadığı gerçekliğin, toplumsal ve siyasal ortamın etkisi altında kalmış ve bu etkileri dile getirmeye çalışmıştır. Geleceğe güven ve emeğe **saygı'nın** yanı sıra o da diğer kırk kuşağı toplumcuları gibi savaşa karşı, özgürlük yanlısıdır:

Bir şarkıdır bu
sulh ve hürriyet dediğin
ağız dolusu söylenir ufuklara karşı.
Bir şarkıdır bu
kalûbelâdanberi söylenir
kurtlar dilinde, kuşlar dilinde
Ben onunla büyüdüm
onunla yürüdüm
onunla büyüttüm bu boyu
onun için ölebilirim

(Ajans)

Aynı tutuma, «Hürriyet Kasidesi» adlı şiirinde de rastlarız. Gerçi bu şiirde, yukarıdaki şiirde olduğu gibi, doğrudan doğruya özgürlüğün savunusu yapılmaz. Dahası kutsallığından da sözedilmez. Ama «mahpushane gerçeği» tüm çıplaklığı ile sergilenir. İnsanların alınteri dökerek yaptıkları yapıların daha özgür olmalarını sağlamakta değil de, özgürlüklerini ellerinden almakta kullanılmasını (yani yabancılaşmayı) ustalıkla yansıtır. Bu açıdan «Hürriyet Kasidesi» sürçen, kulağı tırmalayan bölümleri olsa da, özgürlük üstüne yazılmış güzel şiirlerimizden biridir.

4.

Akıncıoğlu'nun asıl etkileyici şiirleri, kendini odaklaştırdığı, bireysel duygularından yola koyulup düzene yönelik eleştiriler geliştirdiği, geliştirmeye çalıştığı şiirleri ile özlemlerini veya inançlarını sergilediği şiirleridir. Sözgelimi «İtiraf-ı Aşk» ve «Hasbıhal II» gibi şiirleri... Bu şiirlerinde, şu nitelemelerle kendini tanımlayan bir kişinin tavrı eğemendir:

Ben güneşin çocuğu, ben toprağın adamı
hatim indirmedim, âhiret bilmem;
toprak kabul etsin duamı.

Yani emeğe ve emekçiye saygılı, sömürücülerin değer yargılarına ve alışkanlıklarına karşı...

İstemem dudakların
kan yalamış gibi rujlu,
ve yanakların paskalya yumurtası gibi
ekmek kadar aziz olsun.
Fakat ellerin sıcak
Ve bir kalbin olsun
herkes gibi sol yanında.
— Fakat herkes gibi olma —
Ve kalbinde ben olayım.
Kalbin geniş, kalbin ferah,
yedi renkli kavz-i kuzah gibi,
yağmurlu günlerin bereketini
müjdeler olsun.
(Hasbihal II)

Akıncıoğlu'nun bu şiirleri insanî bir eksen etrafında dönendiği için etkileyicidir. Kişide çağırışımlar yaratan ve bu çağırışımlarla zenginleşen şiirlerdir bunlar. Ayrıca kendini toplumdan soyutlamaması nedeniyle de, bireye değgin olmalarına karşın, bireysel olmaktan sıyrılıp, toplumsal bir boyuta kavuşmaktadırlar da.

SONUÇ

M. Niyazi Akıncıoğlu, 1940'ın toplumcu şairleri içerisinde, sözcükleri kullanışı, dize kuruşu, imge örgüsü ve bunların bileşimi sonunda oluşturduğu ses ile özel yeri olan bir şairdir. Halkın deyiş özelliklerinden yararlanmayı denemesi, Garipçilerin şiiri yalnızca zekâ oyunlarından ibaret bir hale indirgeyen tutumlarından uzak durması ve hepsinden önemlisi de, şiirlerini yayımladığı yıllarda kimi toplumcu şairlerin sürüklendikleri yanılgıdan, şiiri düzyazının sınırları içerisinde hapsetme yanılgısından uzak kalması belli başlı meziyetleri. Ancak şiiri boşlaması, şiirde ayak dirememesi yüzünden şiirlerinde göze ilişen bu olumlu tohumları yeşertip filizlendiremez. Enver Gökçe ve Ahmed Arif, bu girişimin hasatçılarıdır.

MARGARET RANDALL

LATİN AMERİKA NEREDEDİR?

Latin Amerika (Orta Amerika ve Meksika'yı da içeren Güney Amerika kıtası) güney ucuna doğru bel veren, Orta Amerika ve Panama kanalı boyunca daralan, Meksika'nın içine, bu ülkenin en geniş parçasına doğru genişleyen ve Birleşik Devletlerle Rio Granada sınırında karşılaşan uzun bir toprak parçasıdır. Bir ara daha kuzeye doğru genişlemiş, ancak ABD 1948 yılında Meksika toprağının üçte birini çalmıştır. Yirmiüç ülke, dünyada en çok farklı fiziksel özelliklere sahip toprak parçasını oluşturur. Kıtanın çıplak ucundaki Patagonya, Güney Kutbunun çok uzak olmayan bir komşusudur, bu soğuk ve çıplak ülke Şili ve Arjantin'in «Sibirya» sıdır. Şili'nin dar boyundan Bolivya ve Peru'ya uzanan, Meksika'da Sierra Madre ve sonuçta Kuzey Amerika kıtasında Rocky Mountains'imiz olan And'lar, uzun ve engebeli bir dağ şerididir. And'lar, en güneydeki uzun ve dar Şili ve Arjantin'i ikiye ayırır. Doğu kıyısındaki Uruguay, Arjantin ve Brezilya arasına sıkışmış küçük bir ülkedir.

Çoğunlukla katı ve kıraç olan Paraguay ile, dağlık ve orta yaylasında dünyanın en yüksek gölü bulunan Bolivya deniz kıyısı olmayan biricik Latin Amerika ülkeleridir. Brezilya, Bolivya, Peru, Kolombiya ve Venezuella'da orman egemendir. Meksika'da hemen her türlü topografik özellik bulunabilir. Küba, Porto Riko, Dominik Cumhuriyeti ve Haiti (ikisi aynı ada üzerindedir) tarafından oluşturulan Karaip Adaları tropikal özellik gösterir. Porto Riko'nun şimdiki görünümü, 1959 yılında Küba'dan kovulan fuhuş, kumar ve eroini içermektedir.

Emperyalist okul kitaplarımız Orta Amerika ülkelerinden «muz cumhuriyetleri» diye söz ederdi ve biz de geri kalan Latin Amerika ülkelerini bir çok sığır (Arjantin ve Uruguay), madenler (Bolivya ve Peru) ve kahve (Brezilya) ile dolu, esrarengiz bir toprak olarak düşünürdük. Gerçekte, Latin Amerika dün-

yanın en zengin toprak parçalarından birisidir. İhracat büyük oranda petrol, sığır, hayvan derisi, platin, altın, gümüş, demir, bakır, kalay, boksit, kahve, meyva özü, pamuk, şeker, balık yemi, yün, meyva. zümrüt, elmas, tuz, çukulata, tütün ve hububat içerir.

Beş bin yıl önce Latin Amerika'lı atalarımız olan bacılarımız ve kardeşlerimiz dünyanın % 12'sini oluşturan bu topraklarda yaşadılar ve çalıştılar. Üç bin yıl önce -yani modern çağların sıfır noktasından bin yıl önce- bu uygarlık İnka'ların (Peru), Maya'ların (Orta Amerika Honduras, Guatemala ve Güney Meksika), Monte Alban, Tenoktitlan ve Totikan'ların (Meksika) zengin ve karmaşık kültürleriyle olgunluğa erişti.

Bazı ABD'li öğrenciler Mısırlılardan habersizdir, fakat ancak bazılarına Amerikan kültürünün alanı ve zenginliği hakkında bilinç verilmiştir. Aralarındaki ilişkiye dair elimizde kesin kanıtlar olmamakla birlikte, bizim orijinal Amerikalıların çağdaşları Kuzey Afrikalılardan daha ileri olduklarına dair açık belirtiler vardır.

(Kristof) Kolomp-öncesi kültürlerde, en yaygın yönetim biçimi ilkel komünizmdi. (Amerika'da ilk sosyalist toplumu İnka'lar kurmuştur) Toprağa kömün haline sahip olunuyor ve işleniyordu. Yaşama biçimi kollektifti. Dinsel (ruhsal) ve devlet (şehirli) karışımı liderlik bir çok özgün Latin Amerika halkında kendisini göstermişti. Sanat ve bilimler çok gelişmişti : İnka'lar beyin cerrahisini uygulamalarıyla tanınırlar, Maya'lar sıfır kavramını buldular, Aztek'ler kuzey hareketlerinin gelecek yüzyıllarının izlenebileceği bir takvim bıraktılar. Bu uygarlıkların fetih sırasında yıkımdan kurtulabilen mimari, seramik ve değerli metal eserlerine müzelerimizde «hayran» olunabilir.

Fetih 500 yıl önce -İspanyol saldırganlar Amerika'yı işgal ettiklerinde- oldu. İnsanlık tarihinde haince yapılmış en büyük soykırımdı (Jenosit). Çoğu fetihlerde bir tür kültür alış verişi olur. Ancak «Yeni Dünya» halkını kırmakla tatmin olmayan Amerika fatihleri, aynı zamanda halkların kültürünü, geleneklerini ve değerlerini de yakıp yıktılar.

Gelişim ve gelenekler yere göre değiştiğinden, Orta Amerika'nın toplumsal düzeni kendisini ortadan kaldırmaya gelen-

lerinkinden çok çok üstündü. Bir çok tarihçi, bu yerli halkın yenik düşmesinin nedenlerinden birini, insanoğlunun yönetim ve fetihçilerin değerleriyle donanmış olabileceğini düşünememe yeteneksizliğine bağlarlar. Özgün Amerikan toplumlarının çoğında özel mülkiyet bilinmiyordu. «Seninki» ve «benimki» kavramları dillerinde yoktu. Rekabet bir erdem değildi. Konukseverlik erdemdi. Kölelik ekonomik bir kurum olarak bilinmiyordu. Hırsızlık hemen hemen yoktu. Aztek'ler ve İnka'lar, modern toplumlarda ancak şimdi uygulanmaya başlanan ilkelerle, üretim ve dağıtımı olağanüstü yoğun nüfuslu ve endüstrileşmemiş alanlarda (her biri bugünkü tüm Avrupa'dan geniştir) örgütlemişlerdi.

Eski Amerika'da kadın erkek eşitliği yüksek bir düzeydeydi. Kadınlarda bakirelik ne olumlu, ne olumsuz bir değeri olan, salt bir koşuldu. Kadınların kendi bedenleri üzerinde söz hakları vardı. (Çocuk düşürme yaygındı). Kadınlar doktor, yönetici ve asker olabiliyordu. Yüksek devlet dairelerini yönetiyor ve büyük işçi gruplarını yönlendiriyorlardı. Bazı toplumlarda (Venezuella gibi) erkekler av işleriyle uğraşırken, kadınlar toprağı işledi ve ev işlerine baktılar. Ötekilerde (bugünkü Nikaragua), kadınlar ticaretle uğraşırken toprakla uğraşmayı erkekler üstlenmişti.

Kızılderililerin kendilerini sömürgeleştirmeye ve hristiyanlaştırmaya gelen İspanyol'ların bağlı olduğu değerler sistemini anlama yeteneksizliklerine karşın, fetihçilerin gerçek doğasını kavramaları çok uzun sürmedi. Sömürge öncesi Küba'nın büyük yerli önderi Hatuey saldırganların gelişini gördü ve durumun dikkatli bir çözümlemesini yaptıktan sonra beyaz adamın halkı yönetmesini şöyle açıkladı «Hepimizin çok iyi bildiği bir kralı baş tacı ederler... (Hatuey konuşurken bir sepet dolusu altının üstünü açtı)... Burada onların saygı besledikleri ve hizmet ettikleri, sevdikleri ve izledikleri bir hükümdar görürsünüz. Bu hükümdar için bizlere acı çektirir, onun adına bizlere işkence eder, onun adına babalarımızı, kardeşlerimizi, tüm halkımızı ve komşularımızı öldürürler...» Hatuey halkına «altınlarımızı yutsak bile barsaklarımızdan çıkarıp alırlar» dedi, bu nedenle zenginliklerini nehire döktüler. Büyük üstün güçlerce yok

edilmekten başka seçenekleri kalmadığını bilerek şarkı söyleyip dans ettiler.

Küba'nın tüm yerli halkı katledildi. (Bu nedenle daha sonra İspanyollar çok sayıda siyah Afrika'lıyı buraya köle olarak ithal etme gereğiyle yüz yüze geldiler.) Hatuey ise canlı canlı yakıldı. Kazığa bağlanmış durumdayken, bir rahip ona «cennete ulaştırabilecek» hristiyan vaftizini önerdi. O, cennetin ölümden sonra hristiyanların yazgısı olup olmadığını sordu. Bunun öyle olduğu söylenince «böyle zalimler topluluğuna karşı cehennemi yeğ tutacağını» söyleyerek vaftizi reddetti.

İspanyollar, yerli halkın gelenek haline gelmiş demokratik konsül yönetimi yerine sömürgeci devlet biçimini getirdiler: İspanya'daki krala bağlı ve bugün Latin Amerika'nın çoğunda süregelmekte olan kölelik, ırza geçme, soykırım ve sömürüyü haklı göstermeye yarayan «hristiyan» ahlâkını yaygınlaştıran bölge yöneticileri, lordlar ve genel valiler vs. Bugün ise sadece Madrit'in yerini Waşhington aldı. Kraliyetin sergiledikleri ise yerlerini daha modern AID programlarına ve Barış Gönüllüleri kontenjanlarına bıraktı. Bundan böyle halk canlı olarak yakılmıyor, yerine katlediliyor ve soyu engelleniyordu. Yaşam ve kültürün saldırıya uğraması daha «onurlu» (!) emperyalist sömürü ve kültür anlayışına indirgeniyordu.

Orta Amerika ve Meksika dahil, büyük Güney Amerika kıtasının çoğu 16. yüzyılda İspanya'nın kanlı ellerine düştü ve sosyal, kültürel gelişimi engellendi. Portekiz kâşifleri Latin Amerika'nın en geniş ülkesi olan (dünyada beşinci genişlikte) Brezilya'ya ayak bastılar. Kıta üzerindeki bir çok ülkenin resmî dili İspanyolca, Brezilya'nınkiyse Portekizcedir. Latin Amerika'nın köklerinde derin yer etmiş binlerce özgün dil ve şive tüm bu ülkelerde ikinci plana itilmiştir, buna karşılık halkların büyük bir bölümü bu dilleri kullanmayı sürdürmektedir. (İlerici Peru hükümetlerinin tasarladığı eğitim reformlarının en ilginç yanlarından birisi de % 46'yı oluşturan yerli halkın çoğunluğu tarafından konuşulan dilin (Quechua) resmî bir dil olarak kullanılmasıdır.)

16.-18. yüzyıllar boyunca Latin Amerika halklarının Avrupa pazarları için ucuz köle ve feodal iş gücü olarak oynadıkları

rol hep aynı kaldı. 19. yüzyılda, San Martin (ki 1817-19 yıllarında 5.000 kişiyle And dağlarını aştı ve İspanyol şefi yenerek bugünkü Arjantin, Şili ve Peru'yu özgürlüğe kavuşturdu) ve Bolivar gibi kıtanın büyük kurtarıcıları, sonuçta Avrupayla göbek bağlarını kesen bağımsızlık savaşlarını yönetmişlerdir. Bu insanlar Jose Marti'nin «Bizim Amerika» görüşünün -yabancı etkilerden arınmış bir birleşik Amerika ulusu- öncüleriydi.

Haiti ilk, Marti'nin Küba'sı ise en son bağımsızlığa kavuşan Latin Amerika ülkeleridir. Marti 1898 yılında Küba'nın bağımsızlığında önemli rol oynamıştır. Trajik olan, bu «bağımsızlık» ın salt gelip resmi daire kuran ABD valisi ile birlikte gelmiş olmasıdır. Öteki Latin Amerika ülkelerinin ABD tarafından sömürgeleştirilmesi her zaman bu kadar açık olmamıştır, ancak tüm durumlarda da vahşi bir içeriğe sahip olmuştur.

19. yüzyılın ortalarında ABD güney «komşularında» çıkarlarını gördü ve 1880'lerden bu yana Louisina Purchase, Para Konferansları, Meksika'ya yayılma, Monroe Doktrini, Platt İslahı, Panama Kanalı, Hickenlooper Harekatı, General Wasker'in Nikaragua'ya müdahalesi, Sandino'nun öldürülmesi, 1954'te Guatemala'nın Arbeniz'inin ve on yıl sonra Brezilya'nın Goulart'ının alaşağı edilmesi, Dominik Cumhuriyetinin 1965 yılı işgali, Gelişme İttifakı, Barış Gönüllüleri, AID, sayısız «özel» protostan misyoner, yüzlerce binlerce korporasyonlar, maden tröstleri, petrol şirketleri, antropologlar, sosyologlar ve «öğretmenler» yanında bağımsız Küba'ya sonsuz saldırıları; Latin Amerikalılara ve Latin Amerika'ya boyun eğdirmeye ya da onurunu zedelemeye yönelik -gözü kanlı ya da sinsice- denemeler olmuşlardır.

Bunca yıl ABD müdahelesi başarıyla ilerlemiş gözükmektedir. Ancak dünyadaki güç dengesi değişiyor. Halkın gücünün teknolojiyi alt edeceği zamanın geldiğine Vietnam yaşayan bir örnektir. Bu değişiklik aynı zamanda Latin Amerika'da da gözle görülür. Küba'lı yurtseverler, 1961 yılında Domuzlar Körfezindeki ABD destekli paralı saldırıyı yendi; bu, kıtada emperyalizme karşı kazanılan ilk zaferdi.

ABD «danışmanları» 1967 yılında Bolivya'da Che Guevara'yı öldürtmekle savaşı kazandıklarını sandılar. Bu önemli bir

çarpışmaydı fakat savaş değildi. Stratejileri kendilerine çevrilen bir silah oldu ve tüm kıtadaki şehir ve kır gerilla grupları Che'nin «İki, üç, daha fazla Vietnam...» sloganı üzerinde and içtiler.

Uruguay'da Tupamarolar (Ulusal Kurtuluş Hareketi) tek kurşun atmadan Marine Arsenal'in koyun kırpar gibi soyulması, 106 politik totuklunun kaçırılmasının planlanması, halk düşmanlarının cezalandırılmasını sağlayan halk adalet sisteminin işletilmesi gibi vuruşlar kaydetmişler ve birbirini izleyen krizlere bunaltıcı bir baskı getirmişlerdir.

Şili'de bir sosyalist halk hükümeti demokratik seçimle işbaşına gelmiştir ve Şili, ABD'nin ulusal kaynaklarını sonuna dek sömürmesi «hakkı»na meydan okuyan tek ülke değildir; yönetim biçimleri komünist olmaktan çok uzak bulunmasına rağmen Peru ve Ekvator yine de ulusal kaynakların ve dış ticaretin denetiminde Birleşik Devletlere karşı bağımsızlıklarını ileri sürüyorlar. Hatta bu yılın başlarında Şili dönüşü Küba başkanı Fidel Kastro'yu ağırladılar.

Bundan böyle ABD denetimindeki Amerikan Devletleri Örgütü kimin kiminle ilişki kuracağını, kiminle ticaret yapacağını, Latin Amerika'da kimi tanıyacağını önceden belirleyemeyecektir. Birleşik Halk Cephesi'nin Şili'de Iktidara gelmesinden bir kaç ay sonra bu ülke Küba'yla ilişkilerini yeniledi. ADÖ'nün etkileriyle 1962'lerde bu ilişki kopmuştu. Bolivya'daki Torres rejimi altında Barış Gönüllüleri bu ülkeden kapı dışarı edilmişti. 1971'de Panama ABD müdahelesinin belirli biçimlerine karşı koydu. (Aynı zamanda Panama, Panama Kanalı Anlaşmasını bozmak uğruna uzun bir halk hareketi tarihine sahiptir ve bu mücadele durmadan daha da yoğunlaşmaktadır.)

ABD emperyalizminin boyunduruğu altındaki çoğu Latin Amerikalıların yaşam koşulları ve bu denetimi destekleyen kendi ulusal burjuvazisinin yaşam koşulları nelerdir? Üç bin yıl önceki, Kolomp öncesi kültürle karşılaştırıldığında, kaç tane Latin Amerika'lı herhangi bir eğitim düzeyinden geçmiştir? Kıta nüfusunun sadece üçte biri şehirlerde toplanmıştır, üçte ikisi kırsal kesimde yaşar ve bu köylülerin çoğu okuma yazma bilmez.

Toplam okuma yazma bilmeme oranı Bolivya'da % 68, Haiti'de % 90, Guatemala'da % 60, Honduras'ta % 55, Nikaragua'da % 50 ve Peru'da % 39'dur. (Bu oran içinde kentlerin de sözkonusu olduğu unutulmamalı. Bu ülkelerin tümünde, kırsal kesimde bu oran yükselir ve köylü kadınların arasında bu oran bir çok bölgede % 100'e ulaşır.)

Bolivya'da doğan her 1000 bebekten 108'i ölmektedir. ABD firmalarının, insan kanının ihraç edildiği yepyeni bir sömürü türü bulduğu Haiti'de ortalama insan ömrü 48 yıldır. Bolivya maden kasabalarındaki kardeşlerimiz, bacılarımız salt 29 yaşına kadar yaşamayı beklemektedir. Bolivya'da her 2680 yurttaş için sadece 1 doktor vardır.

Honduras'ın iş gücünün salt dörtte biri ekonomik olarak aktiftir. (Başka deyişle nüfusun dörtte üçü işsizdir) Bir zamanlar Maya uygarlığının merkezi olan bu ülkede, şimdi sadece 259 millik düzgün yol bulunmaktadır.

Tüm Latin Amerika'da nüfusun büyük çoğunluğunun kendi kültürü, kendi sağlığı, kendi birikimi, kendi öz yaşamı zorla alınıp götürülmüştür. Çoğu Latin Amerika'lılar yaşamlarının her günü aç yatar aç kalkarlar. Çoğu iyileştirici ya da koruyucu sağlık olanaklarından yoksundur. Karanlık evlerde yaşarlar.

Brezilya «favelalar» ı, Bolivya maden kasabaları, tüm büyük kentler etrafındaki bakımsız yoksulluk kuşakları ve Latin Amerika'nın kırsal kesimi boyunca köylülerin yalnızlıkları... İşte, çocuklarına en azından dilencilik «mesleğini» sağlamak amacıyla anaların doğumlarda onları sakat bırakmalarının yaygın olduğu yerlerin yaşam durumları. Ve bu umutsuzluğun ortasında, tüm bu baskılardan dolayı ve tüm bu baskılara karşın Latin Amerika madencisiyle, köylüsüyle, işçisiyle, öğrencisiyle, Che'nin torunlarıyla ayağa kalkıyor.

1959 yılında bir halk devriminin gerçekleştiği ve 1961 yılında sosyalizmi ilan eden Küba'da değişik bir olgu vardır. Fidel Kastro, halkını; toprağını, kaynaklarını, yaşamını, sağlığını, kültürünü göz önüne alarak yönetmektedir. Bu Karayip adasında işsizlik yoktur, okulsuz çocuk yoktur, aç insan yoktur. 1958 yılında 7000 olaya yol açan sıtma bütünüyle yok edilmiştir. Aynı biçimde çocuk felci ortadan kaldırılmıştır.

Sosyalist Küba'da sağlık programının başarısının en iyi örneği İnter-American Development Bank raporuna göre «dokuz Latin Amerikan ülkesinde bin canlı doğumun 80'ini aşan ve iki ülkede de her bir doğumda 100'den çok olan» çocuk ölüm oranıdır. Diğer hiç bir Latin Amerika ülkesinde çocuk ölüm oranı her bin canlı doğumda 32'den aşağı değildir. Ama Küba'da daha 1966'da bu oran her bin canlı doğumda 37.7 kadar düşüktü. (Aynı oran ABD'de 1966 yılında beyaz olmayanlar için 36.7, beyazlar için ise 20.6 idi) Devrim öncesi Küba'lı bebeklerin % 20 si, şimdiyse % 85'i hastanelerde doğmaktadır.

İstatistikler, halkın kendi kaderini kendi tayin ettiği, emperyalizme HAYIR dediği, 8 milyonluk adanın tek başına sömürü ve baskıya karşı bağımsızlık ve adalet için karşı durduğu bir ülke olan devrimci Küba'nın kısmî bir görünümünü vermektedir. İstatistikler, kendi kendini yönetmenin ne olduğunun, kollektif çalışmanın ne olduğunun, üretici güçlerin ne duyduğunun, kendi yasalarınızın nasıl bir deneyden geçtiğinin tam bir bilincini veremez. Latin Amerika'da Küba, «Amerika'nın bağımsız kıtası» ve devrim için mücadele edenlere bir örnektir.

Bu kıtada söylenen ve bağırılan şiir, dışardaki üniversitelerden döndüklerinde babalarının konferans masalarının başındaki yerini almaya ya da devletin başkentteki «liberal» sanat dergilerini düzenlemeye hazırlanan yönetici sınıf çocuklarınca yazılmamıştır.

Latin Amerika'da genç erkekler ve kadınlar, her gün gözleri önünde olup biten soyguna ilişkin şeyler yazmaktadırlar. ABD şirketlerinin «getirdiklerine» karşılık, ülkelerinden ne kadar para götürdüklerini bilmektedirler. Barış gönüllülerinin kızılderili hanımları kısırlaştırışlarını görmektedirler. AID görevlilerinin bölge polisine öğrettiği en son işkence yöntemlerinden haberleri vardır, çünkü bunlar kendi etlerinde sınanmıştır. Ve onlar Meksika 1848, Nikaragua 1934, Guetamala 1954, Brezilya 1964, Dominik Cumhuriyeti 1965 ve Bolivya 1971'i (ve Şili 1973'ü· Yarına Doğru) anımsarlar.

Buradaki şiirler, mektup ve şarkılar mücadeleden söz eder ve mücadeleyi haykırır. Bunlar siperlerde, dağlarda, sürgünde, kentlerdeki gizli barınaklarda iki yönseme içinde yazılmıştır.

Bir yandan zalimlerin yok edilmesini ve yeni bir toplumun kurulmasını amaçlarlar. Sözcükler bunu çözümler, teşvik eder, hikayesini anlatır, övgülerini söyler. Öte yandan, bu şiir, halkın devrimci kültürünü bir temele oturtmak için geriye doğru bakarak, saldırıya ve yıkıma uğramış kültürünü arayışındaki geçiş aşamasını yansıtır. Her durumda da bunları yaratan kendisini devrime adamış halktır.

Havana/Nisan 1972

Türkçesi: Hasan Özaslan

Not: Bu yazının hazırlanışında bir çok araştırma malzemesinin kullanılması yanında, bir çok nedenle özellikle devrimci antropolog Laurette Sejourne ve yapıtı «America Latina(antiguas culturas precolombinas, Siglo XXI Editores, S.A., Mexico, D.F. 1971» e minnettarım.

CESAR VALLEJO'DAN (Peru)
OĞUZ TÜRKYILMAZ

Cesar Vallejo (1892-1938), İspanyolca'nın en büyük ozanı, militan bir devrimci. Latin Amerikan şiirinde etkisi hâlâ sürmektedir. Bu şiir, ozanın «İspanya, Alın Benden Bu Deneyi» adlı yapıtından alınmış olup, 10 Kasım 1937'de, (Che Guevara'nın ölümünden otuz yıl önce) yazılmıştır.

KİTLELER

Çarpışmanın sonunda
Ölmüştü savaşçı ve bir adam yaklaştı yanına
«Ölme ne olursun, seni öyle seviyorum ki»
Fakat sürdürdü ölümünü cansız gövde

Gelen iki kişi daha tekrarladı
«Bırakma bizi! Cesaret! Dön hayata!»
Fakat sürdürdü ölümünü cansız gövde

Yirmi kişi geldiler, yüz kişi, bin, beşyüz bin
Haykırarak: «Bunca çok sevgi
Ve karşı gelememek ölüme!»

Toplandı çevrede milyonlarca insan
Tek bir istekti, tek bir ses
«Gitme, kal kardeş!»
Fakat sürdürdü ölümünü cansız gövde

Sonra yeryüzündeki herkes geldi yakına
Gördü çevresini acılı cansız gövde
Sonra irkildi, doğruldu yavaşça
Kucakladı en yakınındakini, başladı yürümeye..

HUGO BLANCO'DAN (Peru)
OĞUZ TÜRKYILMAZ

Hugo Blanco, Peru'lu bir devrimcidir. Bu şiiri yazdığında, El Fronton cezaevinde 25 yıla mahkûm olarak yatmaktaydı. Bu sürenin üçte birini yattıktan sonra salıverilmiştir. Şiirde adları geçen Melgar, Tello ve Heraud Peru'lu devrimcilerdir. Heraud, 21 yaşında Madre ve Dios ırmağında bir çatışmada can vermiştir. İspanyol işçi savaşı boyunca İspanyol halkı için yazmış olan Vallej büyük Peru'lu ozandır. Hugo Blanco da, Perulu ozanların da mücadeleye katılmasını ve Peru'nun halkı için yazmasını istemektedir.

OZAN YOLDAŞLARA, YOLDAŞ OZANLARA

Size ozan yoldaşlar, yoldaş ozanlar, size diyorum, eğer biriniz ölürseniz (o denli koymaz da bana) gidin söyleyin Vallejo ve Heraud'a ki yeniden dönsünler hayata, onlara ihtiyacımız var şimdi. Bizim görev üstüne yazan ozanlara ihtiyacımız var, tabii sizler böyle değilsiniz.

Sizler özgür ozanlarsınız, rüzgara açık büyük kanatlar: renginize en uygun gökte uçarsınız, kimse tutamaz sizi.
«Öbürleri», ozan olmayanlar, ki onlar da insandır, izninizle ihtiyaç duyuyorlar, arıyorlar zincirli ozanları, Vallejo'yu Heraud'u, Melgar'ı, Tello'yu.

Biz güdümlü ozanlar istiyoruz. Ve sizler güdümlü değilsiniz, özgürsünüz, izin vermezsiniz kimsenin sizi etkilemesine.

Biz seviyoruz Heraud'un söyleyişini, Madre de Dios ırmağındaki kızıl şiiri; hani Sierra'da Melgar'dan, Ayacucho'da Tellodan öğrendiği gibi söylediği. Bizim sevdiğimiz söyleyiş bu söyleyiştir işte.

Vallejo'nunkini de seviyoruz, ki İspanya'yı yaşayıp söylemek, İspanya'da ölmek üstüne yakılmıştı

Biz görev üzerine yazan ozanları istiyoruz, o yalın, zincirle bağlı ozanları. Çünkü Heraud, Melgar ve Tello görev üzerine yazdılar. Peru onları görevlendirdiği için.

Vallejo'da çak yazmıştı görev üstüne. Malaga'da anasız ve babasız çocuklar için, umutsuzca bağırdığı ana kadar cumhurriyetçiler zorlamıştı yazmaya: «Bilmiyorum ne yapacağımı, nereye gitsem, nereye koşsam, yazıyorum, çizlyorum, bağırıyorum, gözlüyorum»

Peder Polva de Durango, kalkarak yıkıntıların içinden, bir şiir istedi. Yazdı Vallejo onun için. Dünya yoksullarının istekleri için.

Ramon Collar ailesince, bu aile cahildir herhalde, görevli kılınınca direnmek için yazmaya karar verdi Vallejo, yazacak ve öldürecekti.

Başkalarının yazdıklarını da tekrarlayacaktı, Pedro Rojas'ın düşerken havada koca parmağıyla yazdığı: «Çok yaşayın kardeşler» Etkilenerek Rojas'ın biçiminden, şiir yazmak yerine, çıkardı rüzgarın gazetesini: «...onu da öldürdüler!.. Öteki arkadaşlara derhal bildirin...»

Bunlar kanıtıdır, onun ölümlerde doğanlarca görevlendirildiğinin ve bireyin insan olması için savaşın gerektiğinin.

Guernica görev verdi ona zayıf vücutlarda çırpınan zayıf ruhları yazsın diye.

Sonra Irun, Talavera, Madrit. Bilbao, Santander, Ernesto Zuniga kentlerinin verdiği görevler.

Öylesine inançlı bir hizmetkârı olmuştu İspanya'nın, ölmeden önce yerine getirdiği görevlerle, karşıladığı isteklerle. Bilerek özlenen İspanya'yı göremeyeceklerini, aramayı sürdürmelerini söyledi dünya insanlarına.

Ve İspanya'ya söyledi en sonunda, dünya gibi olmak üzere düşerken ölüme, İspanyaya İspanyol diliyle:

Uyanık olun horozdan önce ötenlere karşı
Aldatırlar sizi üç defa
Ve horoz üç defa öttükten sonra
Sizi aldatanlara karşı!

Kimden söz ediyordu, sizlerden mi, bilmiyorum bunu Vallejo uzmanlarına sorabilirsiniz, Peru'da onlardan çokça var, şiirlerinin uzmanca çözümlenmesini yaparlar.

Ben sadece onun söylediklerini duyan birisiyim: «Eğer, sabah benzim soluk uyanırsam, yoluna baş koyduğum görevimdendir ve yüzüme kızıl vurursa bilin ki işçilerdendir» ve ben sadece uzakların bu denli yakın olmadığı, acının geçen saatlerle arttığı Peru'ya ilişkin dağlar gibi görevini anımsatacak biriyim.

Direnişte öldürülen Malaga'lı madenciler görev üstüne şiir isterler,

Lima'ya gelen Chocco'lu topraksızlar da ister.

Bambamarca zehirlenmiş bir maden tröstünün pisliğinden, o da bir şiir ister, hiç değilse çocuklar, çiçekleri ve mısırları öyle der.

Huncayan kömüncüleri, tutuklular, toprak işgalcileri bir şiir isterler ki direncin umuduyla işgal edebilsinler toprakları yeniden.

Lolas'ta valinin yüzüne tüküren kadın işçiler için de bir şiir.

Juliaca ve Puno öğrendiler ki, Vallejo'ya görevini direnen köylüler duyuruyorlardı ve ondan Malaga, Irun ve Talaveras için yazdıklarını istiyorlardı.

Remigio Huaman, Simon Oviedo, Carmen Caudia, Benito Cutipa, Huancayo'dan Ester Bacı ve daha çokları Ramon Collar ve Pedro Rojas için yazdığı şiirleri istiyorlar Vallejo'dan,

çünkü onlar da okumamış basit insanlar, devrimci önderler değiller, onun için Vallejo'yu, kendileri gibilerine şiir yazanı isterler; büyük ozanlar, büyük insanlar ve büyük olaylar için dize düşürürken.

Dikkati çeken bir şey, şimdi yalnız büyük ozanlar var, kimse basit insanlar için, halk için, günlük mücadele için şiir yazmıyor.

Bütün bu görevleri Vallejo'ya vermeliyiz.

Çünkü, bu kadar söz de söylense, söz bir başına nedir ki, kanatsız olsa kuşlar uçamaz ki, eğer gidin başımızdan diyeceksiniz, şimdi deyin daha iyi.

Onun için sizlere sesleniyorum yoldaş ozanlar, ozan yoldaşlar, ölümünüz o kadar koymaz bana, ama Vallejo'ya söyleyin dönsün geriye, halkının ona ihtiyacı çok.

Dönün geriye kardeşler, yapılacak daha çok iş var!

El Fronton ! 1969

NİCOLAS GUİLLEN'DEN (Küba)
A. KADİR — ŞERİF HULUSİ

Büyük Küba'lı şair Nicolas Guillen'un «West İndies Ltd. Şti.» adlı uzun şiirinin son üç bölümünü sunuyoruz.

«WEST İNDİES LTD. ŞTİ.»NDEN

6.

West İndies! West İndies! West İndies!
Bütün pisliği ve bataklığıyla hayat
döne kıvrıla dolaşır durur, döne kıvrıla,
bakır yanığı yüzlü halk arasında.
İşte zından.
Pıranga vurulur burda insanların ayağına.
İste tröstlerin, kumpanyaların bir acaip yönetim yerleri.
İşte maden kuyuları, asfalt ve demir çıkarılan,
İşte kahve yetiştirilen topraklar, göz alabildiğine.
İşte limanlar, rıhtımlar, araba vapurları falan.
İşte her işi kötü ve ters giden halk.
İşte hiç bir şeyi iyi olmayan halk.

İşte gene Mister Babit'e kul köle olanlar,
İşte gene hizmetine koşanlar Mister Babit'in.
İşte West Point'teki okula gönderenler çocuklarını.
İşte hello, baby diye uluyanlar,
İşte Chesterfield, Lucky Strike cigarası tüttürenler.
İşte Forkstrot oynamaya gelenler sürü sürü.
İşte cazbandın çalgıcıları.
İşte Miami'ye, Palm Beach'e gelenler, yazlığa.
İşte sütlü kahve ısmarlayanlar.
sütlü kahve, ekmek ve tereyağı.

Ve işte gençlik,
firengili, ahmak ve budala.
Esrar ve mariguana içen gençlik.
Her hafta yeni bir elbise giyen gençlik.
Gelip geçenleri süzen gençlik, sersem sersem.
İşte Prens limanının seçkin çiçekleri bütün.
İşte Kingston kibarları ve Havana'da yaşayanlar kırallar gibi.
Ama bir de şuraya bak sen, şuraya.
Ama bir de şuraya bak sen, şuraya,
kürek mahkûmlarına bak, ağlaya inleye kürek çeken.
Ne olacak haliniz sizin,
zavallı kürek mahkûmları,
ne olacak haliniz sizin?

İşte kaskatı taşı işleyenler, kıvılcımlar saça saça.
Kavramışlar dev gibi insanlar avuçlarıyle taşı,
Kızıl kıvılcımı alevlendirirler kudurmuş ovada.
İşte haykıranlar: «Biz de varız!» diye.
İşte başka sesler, onlara karşılık veren:
«Biz de varız! Biz de varız! Biz de!»
Ve işte vahşi, yırtıcı bir kalabalık,
küfürler atar damarlarda, bütün küfürler, hem nasıl.

İşte vermişler dirsek dirseğe,
her tehlikeyi göz almışlar,
cömert eller bağışlamışlar her şeyi,
kan ter içindeki zenciyle kardeş olmuşlar,
derisi kırbaçla haşlana haşlana,
en kötü kilden beter hale gelen
beyazla kardeş.
İşte düş görenler, uyanıkken,
dibinde savaşanlar maden kuyusunun,
işte kafası aydınlananlar pırıl pırıl,
işte bir sürü parya, bilinmez kimdirler, adları sanları yok,
işte ezilenler, sövülenler, hor görülenler,
yüzüstü bırakılanlar, unutulanlar bir köşede,
yalınayaklar, elleri kolları bağlı olanlar,

ve mavzerin önünde bağıranlar: «Asker kardeşler! Asker kardeşler!»
Ve yaralanıp, yuvarlanıp, iplik iplik kanı süzülenler,
morarmış dudakları ucundan iplik iplik kanı.
(Dalgalansın barbar bayraklar,
kalabalık halk devam etsin yürüyüşüne,
bayraklar yansın yalım yalım,
bayraklar, başları üstünde kalabalığın!)

7

(Beş dakika ara. Juan ve
Barbero mızıkası bir hava çalar)

Öldürüyorlar beni,
çalışsam da öldürüyorlar beni,
çalışmasam da öldürüyorlar beni,
çalışmasam da öldürüyorlar.
Hiç durmadan öldürüyorlar beni,
gece gündüz, göz açtırmadan.

Dün bir adam geldi,
gördüm ben o adamı.
Bakıyordu doğan güneşe:
Dün bir adam gördüm,
bakıyordu doğan güneşe,
ama asıktı suratı adamın,
çünkü gözleri görmüyordu.
çünkü gözleri görmüyordu.
Aman ne acı, aman ne acı,
körler görmeden yaşarlar,
görmeden doğarken güneşi,
görmeden doğarken güneşi,
görmeden doğarken güneşi.

Dün bir çocuk gördüm,
oynuyordu başka bir çocuğu öldürmüş biriyle;
dün bir çocuk gördüm,

oynuyordu başka bir çocuğu öldürmüş biriyle.
Çocuklar vardır hani,
benzerler çalıştıkları zaman ağabeylerine,
büyüyünce kim söyleyecek bunlara,
çocuk olmadığını adamların;
çocuk olmadığını,
çocuk olmadığını,
çocuk olmadığını kim söylesin.

Öldürüyorlar beni,
çalışsam da öldürüyorlar beni,
çalışmasam da öldürüyorlar.
Hiç durmadan öldürüyorlar beni,
gece gündüz, göz açtırmadan.

8.

Doruklara yükselen bir ateş
bıçaklarıyle ikiye böler geceyi.
Masum hurma ağaçları,
gerdanlıklardan, ipeklilerden, küpelerden söz ederler,
sesleri sarı sarı.
Bir zenci çömelmiş kahve kavurur.
Bir baraka ateşe verildi.
Rüzgârlar eser başı boş.
İşte bir Amerikan krüvazörü geçti.
sonra ,denizi yara yara,
geçti bir krüvazör daha.
Eski korsan gemisi Drake'ın torunları bunlar.
Taştan bir el.
sıkılır ağır ağır,
bir öç yumruğu gibi.
Çınlar toprakların, denizlerin üzerinde
dupduru bir ses, umut dolu.
Güneş başlar çığırmaya yeşil tomurcuklu ormanların türküsünü
Biz de İngilizce West İndies'nin,
İspanyolca Las Antillas'ın türküsünü çığırdık burda.

(Bu şiir Antil adalarında doğma büyüme N. Gillen tarafından 1934 yılında yazılmıştır.)

OTTO—RENE CASTİLLO'DAN (Guatemala)
OĞUZ TÜRKYILMAZ

Otto — Rene Castillo 1936'da Guatemala'da doğdu. 1954 yılında, 17 yaşındayken öğrenci hareketlerini yönettiği için sürgüne gönderildi. On yıl boyunca bir çok kez tutuklanmasına ve işkence görmesine rağmen Guatemala'da ve Leipzig'de üniversiteye devam etti. Bir çok şiir kitabı var. 1955 yılında Merkezi Amerika Şiir Ödülünü kazandı. 1966'da Guatemala'ya geri dönerek FAR'a (Devrimci Silahlı Kuvvetler) katıldı. 1967 martında, köklerden başka yiyecek bulamadığı onbeş günlük bir süreden sonra Nora Pais'te, yanındaki devrimci bir kadınla birlikte kıstırılarak yakalandı. Yapılan işkencelerle 19 mart ta öldürüldüler.

GİDELİM, VATANIM

1. Sesimiz
2. Gidelim, Vatanım
3. Yüzünden Uzak

1.

Yollar ağlamadığı için bana
Acı çekmeyeyim diye sözcükler arasında
Türkü söylerim.
Yüzün inancın cephesi
Doğmuştu ellerimde:
Türkü söylerim.
Sesimin yakıcı derinliğinde
Solgunlaştığını görünce:
Türkü söylerim.
Gerek yok, demesin kimse —vatanım!
Ve olanca elleriyle özlemin
Türkü söylerim.

İnsanlarınız için, ölmemesi gerekenler için
Türkü söylerim.

Çıkarak sesimin üstüne, diyorum ki:
Siz, meyvaların ve vahşi kelebeklerin soruları
Yitirmeyeceksiniz yolunuzu sesimin idam sehpasında
Çünkü yüreğinizde bir Maya çömlekçisi var
Ki denizin altında, yanında yıldızların
Bir kökün sonunda, nabzında dünyanın
Sözlerimin arasından yakalıyor adınızı
Söylüyorum o adı bir keman sevinciyle
Denizin dalgasından rüzgarın uğultusuna kadar
Arıyorlar beni acının öncesinde

Ağzımda tan vakti karanlığı
İnsan olma tutkusu eşlik ediyor bana
Önlüyor beni gitmekten hıyanetin doğduğu yere
İnkârın boy sürdüğü, inançsızın yüreğini
Gölgelere zincirlediği yere.

2.

Gidelim memleketim, seninleyim ben de

Bana yakıştırdığın derinliklere ineceğim
Acılı kaplarınızdan içeceğim
Kör edeceğim kendimi ki görebilesin
Dilsiz olacağım ki söyleyebilesin
Öleceğim ki yaşayabilesin
Görünsün alev alev parlayan yüzün
Kemiklerimden fışkıran her çiçekte

Kuşku yok, budur olması gereken de
Şimdi yorgunum taşımaktan gözyaşı zincirlerini
Şimdi yürümek istiyorum seninle birlikte
Parlayan bir yıldırım gibi
Birlikte yol almak, çünkü halkımın insanıyım ben
Dünyayla yüz yüze gelmek için Ekimde doğanım ben

Ah, yurdum benim
Duvarlarını albayların kirlettiği
Koparmalıyız onları köklerinden
Asmalıyız şafak çığının değdiği bir ağaca
Ki halkımızın nefretleriyle doludur yaprakları
Onun için birlikte yürüyelim hep
Yoksul köylülerle işçilerle
Ve yüreği seni tanımak isteğiyle dolu birisiyle

Gidelim memleketim, seninleyim ben de

3.

Küçük yurdum benim, tatlı acılarıyla
Sevginin yatağında uyuyor küçük öğrencilerim
Sevinçli seslerle doluyor hançerem
Vatanım deyince yutkunuyor işçiler
Bir yıl var ki uyandım ölüm uykusundan
Ölümü bir yana ittim, demek için adını
Duyarak özgürlüğün soluğunu
Guatemalam, yurdum benim

Guatemala
Adını anarak dönüyorum hayata
Gülüşlerinin arasındayım
Alfabenin harfleri bunlar, dizdiğim
Rüzgarın mutluluğa dünüşerek estiği
Sana, düşlediğim gibi dönüyorum
İnsanlık ışığına yönelerek büyüyen bir filiz
Ardımca halkımın olanca hıncı
Kahrolsun hainler
Kahret toprak ana onları!
Ölümü bilecek onlar, ölünceye kadar!
Ne kadar güç sevecen bir anaya, böyle çocukların varlığı

Bu hayatıdır halkın, acı ve tatlı
Fakat son verecek savaşın
Onun için vatanım, şafaklar doğacak senin üstüne

İnsanlar geçmişlerini düzelttiği zaman
Onun için vatanım adınla tutamıyorum çığlığımı
Rüzgar, rüzgar olmaktan çıkıyor
Uğuldayıp taşıyor ırmaklar yataklarından
Ve sarıyorlar seni kollarıyla
Erişirken denizler dalgalarıyla sana

Haykır adını ey yaralı haykır ki temizlensin
İletsin o yakıcı haykırışını insanların
Denizin derinliklerinde balıkların duyduğu

İnsanların yüce kavgası kurtaracaktır seni

Ülkem küçüktür benim
Küçük ama özgür bir halkla dolu topraklar
Umudun habercileri ince dağ yollarında
Sen acı ve üzüntünün anası
Taşırsın nasırlı ellerinle çocuklarını
Sarsılırsın sevgi fırtınalarıyla
Sürgün veren çiçekler ki kıpkızıl
Açarlar dünyada barış diye
Bilsin diye herkes senin adını
Dağlarının vahşiliğini, yiğitliğini gerilla evlatlarının

Küçük yurdum benim, tatlı acılarla
Dolduruyor gırtlağımı türküler
Yüzyıllar süren bu direnişten
Bin yıl sonrasına haykıracağım adını
Minicik bir yürek gibi atmaya başlayacak yarın..

LEONEL RUGAMA'DAN (Nikaragua)
OĞUZ TÜRKYILMAZ

Leonel Rugama Sandino Ulusal Kurtuluş Cephesinin bir üyesiydi. Bir arkadaşıyla birlikte 1970 yılı ocak ayında Managua'da bir evde askeri birliklerce kıstırıldılar. İki kişi, saatlerce yiğit bir direniş örneği verdiler. Cephaneleri tükenince öldürüldüler. Öldüğünde Rugama 20 yaşındaydı.

DÜNYA AYIN BİR UYDUSUDUR

Apollo 2 daha pahalıydı Apollo 1'den
Apollo 1 yeterince pahalıydı oysa

Apollo 3 daha pahalıydı Apollo 2'den
Apollo 2 ise Apollo 1'den
Apollo 1 yeterince pahalıydı oysa

Apollo 4 daha pahalıydı Apollo 3'ten
Apollo 3 ise Apollo 2'den
Apollo 2 ise Apollo 1'den
Apollo 1 yeterince pahalıydı oysa

Apollo 8 çok daha pahalıydı
Ama duymadınız, ama bilmediniz
Çünkü astronotlar protestandılar
Aydan dünyaya incil okudular
Mutluluk dileyerek tüm hristiyanlara
ve Papa VI. Paul kutsadı onları döndüklerinde

Apollo 9, hepsinin toplamından daha pahalı olacak
Apollo 1 yeterince pahalıydı oysa

Acahualinca'ların ataları daha az açtı Acahualinca'ların dedelerinden

Oysa, atalar açlıktan öldüler
Acahualinca'ların dedeleri daha az açtı analardan babalardan
Oysa dedeler açlıktan öldüler
Acahalinca'ların babaları daha az açtı bugünkülerden
Oysa babalar açlıktan öldüler

Acahualinca'ların büyükleri daha az açlar çocuklarından
Acahualinca'lı çocuklar açlıktan ölü doğuyor
Ve doğarken açlar, aç ölmek için

Acahualinca insanları açlıktan ölür
Kutsayın yoksulları, ay onlara miras kalacak çünkü.

ROQUE DALTON'DAN (El Salvador)
OĞUZ TÜRKYILMAZ

Roque Dalton, ülkesindeki devrimci mücadeleye aktif bir biçimde katılmış El Salvador'lu bir ozandır. Yaşadığı olaylar arasında en ilginci, CIA tarafından tutuklanarak konulduğu cezaevinin depremde yıkılması ve onun kaçmasıdır. Halen Küba'da yaşayan ozanın bu iki şiiri 1969'da «Casa de las Americas» ödülünü alan «Taverna ve Öteki Şiirler» adlı yapıtından alınmıştır.

O.**A.S.**

Ülkemin başkanına
Albay Fidel Sanchez Hernandes deniyor bugünlerde
Fakat General Somoza, başkanı Nikaragua'nın
O da başkanı ülkemin
Ve General Stroessner başkanı Paraguay'ın
Ülkemin de başkanı sayılır

Honduras'ın başkanı General Lopez Arelleno'dan daha az
Ve Haiti'nin başkanı Mösyö Duvalier'den daha çok da olsa
Sonra Amerika'nın başkanı
Daha çok başkanıdır ülkemin
Hani dedim ya
Bugünlerde Albay Fidel Sanchez deniyor

BAŞAĞRISI ÜSTÜNE

Güzel şey, devrimci olmak
İnsana epey başağrısı verse de

Devrimcinin çektiği başağrısı tarihidir
Aspirinle değil
Cenneti yeryüzünde kurmakla
Sağalabilir.

Kapitalizmde ağrıyor diye başımız
Kesilir kafalarımız
Devrim için savaşta
Saatli bombalardır kafalarımız

Sosyalizmin kuruluşunda da
Olacak başağrıları
Başka nedenlerle de olsa azalmayacak

Gelgelelim, sınıfsız toplum
Güneş büyüklüğünde bir aspirin olacak.

HAYDEE SANTAMARİA'DAN (Küba)
OĞUZ TÜRKYILMAZ

Küba devriminin büyük eyleminde, Moncada kışlasına baskında yer alan iki kadın devrimciden birisidir. Devrim boyunca aktif olarak çalışmıştır. Halen Küba Komünist Partisi Merkez komite üyesi ve «Casa de las Americas»ın yöneticidir. Che'nin ölümüne karşı duyulan acıyı ifade eden bu mektup, kendisinin karşı çıkmasına rağmen basılmıştır.

MEKTUP

Sana nereye yazabilirim ki? Söyle bana, Bolivya'lı bir madenciye mi, Peru'lu bir anaya mı, yoksa oradaki gerillaya mı, şimdi olmasa bile olacak olana mı? Biliyorum Che öğrettiğin gibi, sana olmayacak bu mektup. Sana nasıl söyleyebilirim ki? Frenk'ı öldürdüklerinden beri bu kadar ağlamamıştım. Ve bu kez inanmadım. Herkes inanmıştı oysa. Bense, mümkün değil dedim. Bir kurşun son verebilir mi sonsuz'uğa? Fidel ve sen yaşamalısınız, sizler olmaksızın biz nasıl sürdürebiliriz yaşamı? Ondört yıl var ki, görerek sevdiklerimin birer birer düşüşünü, bıkıyorum yaşamaktan. Yoksa ben mi çok yaşadım? Güneş o kadar güzel değil ve palmiyelere artık sevinçle bakamıyorum. Bazan, şimdi olduğu gibi, ne denli çok seversem seveyim yaşamı, her sabah görmek için güneşi ve palmiyeleri, açmam gerekirken gözlerimi, seninkiler nasıl kapandıysa kapanıyor benimkiler de öylesine.

Nasıl gerçek olabilir? Kıtamız haketmemiştl bunu, senin gözlerin gördüğü sürece, bulacaktı Latin Amerika kendi yolunu. Che, biricik teselli çekip gitmekti, ama gitmedim. Şimdi Fidel'le birlikteyim. Onun yanındayım. Hep onun istediklerini yapmıştım. Hatırlar mısın, kırlarda ne demiştin: «Şimdi aramamayacaksan kahveyi, günü gelince yine birlikte içececeğiz.»

Senin için sınır diye bir şey yoktu. Söz vermiştin, Arjantinden çağıracaktın beni. Nasıl beklemiştim bu çağrıyı. Şimdi artık söz konusu olamaz. Sen çağıramazsın, ben çağrılamam. Fidel doğrulamıştı haberi, ne büyük acı. Che diyemedi, toparladı kendini. Güçlükle, insanlara, senin insanlarına «Ernesto Guevara» dedi. Ne yüce bir acıydı o. Ağladım sürekli, insanlar için, Fidel için, senin için, dayanamıyordum. Halk bilmiyordu Fidel'in sana ne ünvan vereceğini. Fidel senin için «sanatçı» dedi. Seni tanımlamak için tüm sıfatların yetersiz olduğunu biliyordu. Haklıydı her zaman olduğu gibi. Yarattığın her şey mükemmeldi. Fakat sen, herşeyin üstünde, kendi kişiliğinde yeni insanı yarattın ve gösterdin yeni bir insan olmanın olabilirliğini. Gördük biz de bu yeni insanı, çünkü sendin o. Sana başka ne söyleyebilirim Che? Keşke ben de usta olsaydım senin gibi söylenmesi gerekende. Bir zamanlar bana şunu yazmıştın: «Senin giderek dili daha iyi kullandığını görüyorum. Fakat sana bir şey söylemek zorundayım. Senin hep o yılbaşı günü, çevremizde patlayan mermilerin, parlayan alevlerin ortasında ki görünümünü hatırlayacağım. O günkü halimizi ve kırları (o zamanki çalışmalar anmaya değer) hatırlayacağım hep.» Onun için sana bir şey yazamıyorum ve o görünümüm hep seninle olsun diyorum.

Bir gün zafer olacak. Sevgilerle Che. Haydee

BİZE GELEN KİTAPLAR:

- **İrgat** /Haşmet Zeybek'in oyunu/Koral Yayınları/10 lira
- **Şvaykın Hitlerle Tarihi Karşılaşması** /Bertolt Brecht'in oyunu/Çev: Arif Çağlar/ABC Yayınları/15 lira
- **«Fikrimin İnce Gülü»** /Adalet Ağaoğlu'nun romanı/Remzi Kitabevi/20 lira
- **Endişe** /Yılmaz Güney'in senaryosu/Güney Filimcilik Yayınları/15 lira
- **Ölüm ve Oğlum** /Can Yücel'in şiirleri/Cem Yayınları/10 lira
- **Sezuan'ın yi İnsanı** /Bertol Brecht'in oyunu/Çev: Adalet Cimcoz/İzlem Yayınları/15 lira

AYŞEL ÖZAKIN

BİR KÜÇÜK BURJUVANIN ACILARI

«Ah ben hayatımda hiç gülmedim. Beni mahveden annem. Ben daha şuncacık çocukken, babam bize iki katlı eski evi bırakmış, kendisi çarpmış kapıyı, çekmiş gitmiş. Bir daha da bizi arayıp sormamış. Annem sürgüne gönderilmiş bir paşanın kızı. Hep pencerenin önünde oturur, somurtur, karşı evlere bakar dururdu. Ben de sokaklarda erkek çocuklarıyla çekişir, kızları eteklerinden tutup savururdum. Bir gün hiç unutmam, şişko Ali'nin rüzgâr gülünü kaptığım gibi eve doğru koşmaya başladım. Koştukça pır pır dönüyordu rüzgâr gülü. Başımı arkaya çevirip kahkahalarla gülüyordum. Şişko bana yetişemiyordu. Birden boğazını yırtarcasına «Ananın...» diye bağırmaya başladı. Eve varınca kapıda durup ardıma fırlattım rüzgâr gülünü. İçeri girdim. Annem pencereden olanları görmüş. «Gel» dedi. Gittim. Kulağıma asıldı. Kelebek gibi yumuşacık kulağım elinde kaldı sandım. «Bir daha erkeklerle oynadığını görürsem..» dedi.

Ah, annem beni kıskıvrak bağladı. Romatizmaları da vardı. «Süpür ortalığı, yıka bulaşığı...» Yatılı okuyayım diye can attım. Yatılılar topluca gezilere, sinemalara giderlerdi. Okudum da sanki ne oldu? Öğretmenlik ömür törpüsü. Yeni mezundum. Bir havacı beni beğendi. Bahçeye bir mektup attı. «Kızkardeşlerimi evlendirdim, sıra bana geldi,» diye yazıyordu Yakınları hep gurbette olduğundan evin önünden geçmiş, geçmiş... Bizim ev de ne kadar sessizmiş Bacadan dumanlar çıkıyormuş. Darı patlatıyoruz diye düşünmüş, ama ışıklar erken sönmüş. Sokaklardaki ciddiyetimi pek beğenmiş. Bakışlar çok hülyalı, ummanlar kadar derinmiş.

Otobüste karşılaştık. Biletimi aldı. Ben: «Hayır, dedim, ne hakla biletimi alırsınız?»

Annem: «Bir kız beyaz patiskadır. En ufak bir leke hemen göze çarpar» diyordu. Ben de annemin sözünden çıkamıyordum. Sözünden çıkarsam başıma çok kötü birşey gelir gibi geliyordu bana.

Sinemaya çok az giderdim. İnsan arkadaşsız sinemaya gidemiyor. Peki ama niye hiç arkadaşım olmuyordu? Kime ne kötülüğüm dokundu? Vapurda bir kızın elini erkeğin avucuna bıraktığını görünce içim daralırdı. Bir de parmaklarındaki alyansı sık sık çenelerine götüren kızlara çok içerlerdim. Bu da kötülükse... Havacının mektubunun ardından yıllar geçti. Bir daha da otobüste bana sormadan biletimi alan olmadı.

O mektup da aldığım tek erkek mektubu oldu. Başka mektuplar da alırım nasıl olsa diye yırtmıştım. O mektubu bari saklasaymışım! Bir de bir tarih öğretmeni, işbilgisi öğretmeninin aracılığıyla ağzımı aradı «Ama annesiyle oturmamak şartıyla» diyordu. Annemi kime bırakabilirdim? Kadının hayatı bana bağlıydı. Bunun için de: «Dur daha, diyordu, doktor, mühendis karşına neler çıkar... Apartıman gibi mesleğin...»

Cumartesileri hiç sevmezdim. Şiirler de yazdım «Deniz deniz beni kollarına al...» Deniz olmasaydı acaba neyle avunurdum? Deniz, mehtap... Bir de bol bol radyo dinlerdim. Hanende Saniye Hanım'ın söylediği şarkıları hep öğrenirdim. Roman da okurdum, romantiktim.

Öğrencilerin anneleri beni sevmezdi. Onlara sorarsan evde kalmış öğretmenler kötüdür, notları da kıttır, Sen ne kadar iyi olursan ol. Doğrusu ben çalışkan, terbiyeli öğrencilerimin hakkını yemezdim. Ama şuncacık kızların pudra sürmelerine pek tabii öfkelenirdim «Git bakıyım yüzünü yıka» derdim. Kıvırtarak önümden geçerlerdi.

İşte gençliğim böyle geçti. Annem de ben de Ikimiz de bedbaht olduk. Doğrusunu istersen annnemden nefret ettim. Herkesden nefret ettim. Okul müdürlerinden tut da doktorlara kadar, garsonlardan, nişanlılardan, şöförlerden, sporculardan, evde kalmış kızlardan, evli kadınlardan, politikacılardan, softalardan. Çünkü kimse beni anlıyamadı. Ahh! Bir seferinde, gazinoda saksafon dinliyordum, rüyamda Fıskiyeye bakıyordum, erkek vardı, ama şişmandı..

Bir de kendimi ormanda gördüm. Tek başınaydım. Çok korkuyordum. Yolumu bulamıyordum. «Allahım sen yarattın, sen koru» diye mırıldanıyordum. Annemin öğrettiği duaları da hepten unumamış mıyım? Birden yanımda uysal uysal yürüyen bir köpek belirdi. Tonton bir köpek. Tanrı tarafından, diye düşündüm. Sonra heryer karardı. Sağanak başladı. Köpek ıslandıkça değişti. Boyu uzadı. Nasıl anlatayım kuyruğu da şey oldu Ben korkup kaçmaya başladım Bana yetişti. Devirdi. Çamurlara bulandım. Kulağımın dibinde alev gibi soluğunu duydum. Bir de şu söz korkunç: «Sevgilim...» Ah nasıl ağladım. Köpeğin kulaklarını çektim. Üstümüze kozalaklar yağmaya başladı. Her yanım acıdı. Şimşekler çaktı. Ben de birden akıl almaz bir kahkaha attım. Kahkaham ormanda yankılandı. Hayatımın belki tek kahkahası, rüyamda... Sonra sokakta her köpek görüşümde dilim kurudu.

Annem kötü, çok nankör. Acaba ben de kötü müyüm? Fakat şunu anladım ki insanlar kendi dertleriyle başbaşa kalınca kötü oluyorlar. «Herkes kendi başını kurtarsın» diyorlar. Olur mu? Ben şahsen bu fikirde değilim. İnsanlar birbirlerinin derdine ortak olmalı. Ama hayat zorlaştıkça insanlar daha bencil oluyorlar. Ben güzel ayakkabılara çok düşkünümdür. Annem bunu bile çekemez. Her yeni ayakkabıda kavga, Bazan ikimiz de öylesine köpürüyoruz ki, sesimizden pencereler zangır zangır titriyor. O bana nankör diye bağırıyor bende ona: «Sus be, başımın belâsı, zebani sus» diyorum. Sonra sayıyorum: «Elâlem sinemalara, tiyatrolara gidiyor, elâlem çoluk çocuğa karıştı, elâlemin bankada parası var, elâlemin anasının dul maaşı, emeklilik maaşı var, elâlemin anası melek gibi» İşte o zaman tükürüyor bana, sonra çenesi titriyor, eteğinin ucuyla gözlerini siliyor. Ben susuyorum. Odama çekiliyorum. Radyoyu açıyorum Kuru üzüm varsa yiyorum, ruj sürüyorum, eski Yelpaze, Hayat ciltlerine yeniden bakıyorum. Boğazımdaki düğüm böylece yavaş yavaş çözülüyor, damağımdaki sızı ise uyuyuncaya kadar sürüyor. İşte yine böyle bir kavganın sonunda annemi rüyamda gördüm. Büyük bir cami, ıssız, serin. Papuçlarımı çıkarmış, yeşil halıların üstünde ağır ağır mihraba doğru yürüyordum. Tazecik bir genç kız gibi masum ve hafiftim. Her yer-

de Tanrının kollarını görür gibi oluyordum, pazulu, upuzun. Rüyalarımda ancak mutlu olmuşumdur. İşte yine öyle. Bu kolların sıcaklığını duyuyordum. Okşandıkça inceliyordum. Saçlarım da yumuşuyor, uzuyordu. Birden mihraptan uzun iki saç örgüsü gördüm. Aşağıya sarkmışlardı. Bu saçları tanıdım. Uçları siyah ayakkabı bağıyla bağlanmıştı: annemin saç örgüleri... Ürkmüştüm. Birden korkunç bir manzarayla karşı karşıya kaldım. Mihrapta bir imam, sarıklı, annemi dizine yatırmıştı ve ağzına havagazı hortumunu dayamıştı. Allahım nasıl korktum nasıl Birden irileştim, sertleştim, imamın üstüne atıldım. «Bırak annemi, sen imam mısın yoksa katil mi?» diye bağrıyordum. Kurtardım annemi. Uyandığımda sabahın üçüydü. Topuklarım yanıyordu. Üstümden örtüyü attım, kalktım, yalınayak annemin odasına gittim. Ayışığında yüzü kaya gibiydi. Çok yalnızdı. Beni de kendisine bağlamıştı. Onsuz ne yapardım? Artık yalnız yaşıyamazdım, genç değildim. Saçlarım dökülmüştü. Annem ölürse benimle kalması için çöpçüyü mü çağıracaktım, manavı mı kapıcıyı mı? Annemin açıkta kalan kupkuru eğri, sakat ayaklarını örttüm. İstedim uyansın ve bir defacık benim onu sevdiğimi düşünsün. Ayışığında birbirimize gülümsiyelim, yatağının dibine diz çökeyim. «Anne» diyeyim «çok korktum, yeni bir gecelik ister misin? Söyle allahaşkına anneciğim ne istersin? Sana yarın ne alayım?» Uyanmadı. Ben de uyandırmaktan korktum. Bol bol su içtim. Ürkerek yatağıma girdim. Kollarım her yanım üşüdü. Artık gözyaşlarımı da salıverdim. İlk olarak alnıma bir öpücüğün konmasını istedim. Altı ay sonra kırkıma basacaktım.

Derslere geç girmemişimdir. Not cetvellerini hep zamanında teslim etmişimdir. Öğrencilerimize kahraman, şerefli, çalışkan bir milleti çocukları olduklarını ve atalarımıza lâyık olmaları gerektiğini hep aşıladım. Sınavlarda en çok Osmanlı — Rus münasebetlerini, İstanbul'un fethini, Lâle devrini ve Atatürk'ün Samsun'a ayak basışını sorardım. Takdirname verdiler. Doğrusu görevine benim kadar düşkün öğretmen azdır. Politikayla hiç ilgilenmedim. Sınıflarda politika yapan öğretmenlere çok kızarım. Öğretmenlerin politikayla uğraşmalarını hiç doğru bulmam. Ne yazık ki öğretmen derneklerinde de politika yapılıyor

. Bu yüzden hiç birine girmedim. Güler yüzlü değilimdir, doğru. Notum da kıttır, ama hep bunlar daha iyi çalışsınlar diye. Yaşamanın sandıkları kadar kolay olmadığını anlamaları gerekir. Ah ne havailer! Düşmanlıklar da son zamanlarda niye böyle arttı, anlamıyorum. Öğrenciyle öğretmen düşman, annelerle kızlar düşman, meslektaşlar düşman, gençler birbirine düşman. Ne oldu bu millete?

Benim için arkadaşlarım veda gecesi düzenlediler. Kuru pasta, limonata hazırlamışlar. Ben de aldım bir lâme pabuç. Annem bu defa sesini çıkarmadı, hayatımın tek töreni tabii. Öğretmenler odasını krepon kâğıtlarıyla süslemişler; duvara, Atatürk'ün portresinin yanına benim resmimi asmışlar. Bu kadar ilgiyi göstermek için niye son günümü beklediler anlamadım. Ben girince ayağa kalkarak alkışladılar. Sanki nişanlanıyorum. «Konuş» dediler «bir veda konuşması yapmalısın. Göreve yeni başlayanlara öğütlerin nedir?» Ayağa kalktığımda bacaklarım titriyordu dudaklarım titriyordu. Meslektaşlarım bütün öğrencilerden daha saygılı elleri çenelerinde bekliyorlardı. Beni alaya almaya caklarına inandım ve birşeyler söylemek için bunun son fırsatım olduğunu düşündüm. Şöyle konuştum:

«Pek sevgili, saygıdeğer arkadaşlarım: Ne kadar duygulandığımı tahmin edemezsiniz. Mutluyum, beni ne kadar sevdiğinizi anlamış bulunuyorum. Üzgünüm artık bu sıcacık irfan yuvasından ayrılıyorum. Bu görevde otuz yılını geçirmiş bir meslektaşınız olarak sizlere bazı naçizane öğütlerim olacak: Gençler hayatınızı iyi planlayın! Son pişmanlıklar hiç bir zaman para etmez. Genç enerjik arkadaşlarım! Birbirinizin derdine ortak olun. Bu cennet gibi vatanı elbirliğiyle kalkındırın. Evet ben inanıyorum ki bu memleketi vazifesini iyi yapan öğretmenler kalkındıracaklardır. Büyük Atatürk de öyle söylememiş miydi?

Sevgili arkadaşlarım ben eskiden şiir okumayı çok severdim. Kendimi övmek gibi olmasın ama şiir de yazardım. Hatta Yelpaze dergisinde, yaşıtlarım belki rastlamışlardır, iki şiirim yayınlanmıştı. Yıllar var ki hiç şiir yazmadım. Yalnız ve yanlız işimi düşündüm. Bir de tabii insanın kendi özel meseleleri de oluyor. Şimdi işimin bıraktığı boşluğu yine şiirle do-

durmayı düşünüyorum. Hepinizi sonsuz sevgiyle selamlarım.»

Alkışladılar. Yalnız bir stajyer kızın alaylı bir gülümsemeyle beni süzdüğünü gördüm. Çok kızdım. Ben yanlış şeyler mi söylemiştim ki bana öyle bakıyordu.

Bana verilen armağanla eve dönerken hâlâ o genç kızın alaylı gülümsemesini düşünüyordum. Annemin pencereye dayanmış yüzünü gördüm. Acısı artık, ne azalıyordu, ne de çoğalıyordu. Gözgöze geldik. Birden soluk bir çizgi gibi duran dudaklarının kurumuş yüzünde yayıldığını farkettim. Anneciğim gülümsüyordu. Yoksa o da meslekdaşlarım gibi beni sevdiğini göstermek için emekliliğimi mi bekledi diye düşündüm. Ama yine de annemin gülümseyişine kanmadım, çünkü gözleri elime maşa vurduğu günlerdeki gibiydi. İşte o an emekliliğimin ne demek olduğunu anladım. Tamamiyle annemin olacaktım.

Şimdi ben bol bol vitrinlere bakıyorum. Artık param da var. Yıllarca emek vermişim, nice nice vatan evladı yetiştirmişim Sonunda insanın eline bir miktar para geçiyor. Emeklilik ikramiyemi bankaya yatırdım, ama bin beşyüz lirayı koydum cebe, doğru çarşıya. Bizde kumaşçılık da çok ilerledi, insanın göğsü kabarıyor. Şu yeşil takımı yeni diktirdim. Bir de peruk aldım. Bana sarı saç çok gidiyormuş da haberim yokmuş. Görenler: «Emeklilik yaramış sana» diyorlar. Annem ise «rakkaselere benzemişsin» diyor. Ben de «şimdi herkes böyle» diyorum.

Kimi zaman gün geçmek bilmiyor. Öğle uykusuna yatıyorum. Bol bol plâk aldım, onları dinliyorum. Şunu da anladım ki insan ancak gençken şair olabiliyor. Geceleri uğraşıyorum, uğraşıyorum, kafiyeleri bir türlü tutturamıyorum. Oysa mum ışığında yazıyorum, denize yıldızlara bakıyorum, ama nerdee, bir kere içimdeki o ateş sönmüş.

Bizim mahallenin de bir manavı var. Meyveleri fileye yerleştirmek için eğildiğimde gözlerini yiyecekmiş gibi yakamdan içeri diktiğini görüyorum. Bir gün ona haddini bildireceğim, kendini ne sanıyor? Herhalde ona kalmadım, istesem, ama artık, geçmiş...

İşte böyle hergün çocuk parkına geliyorum. Çocuklardan çok annelerine bakıyorum. Yoruluyorlar, patik örüyorlar. A-

man terledi, aman üşüdü, aman düşecek! Ben yalnız otururken hemen gelip yanıma oturuverirler. Ben öyle orda burda rastladıklarımla hemen konuşup ahbap olmayı sevmem, onlar buna bayılıyorlar. Bazen keşki bir oğlum olsaydı diyorum. Şimdi param da var. Fransız Lisesinde okuturdum. Varsın saçlarını uzatsın, kolye taksın, gezsin tozsun, ama milliyetçi olsun doğrusu! Dış cereyanlara kendini kaptırmasın.

Hayvanat bahçesine gitmeyi de hiç mi hiç sevmiyorum. O heybetli aslanların kafesierin ardından bakışı bana çok dokunuyor. O an insanları çok zalim buluyorum.

Karar verdim günümü gün edeceğim. Annemin hayatı bana zından etmesine artık izin vermiyeceğim. Geçen gün vitrin dolaşmaktan yorgun dönüyordum. Hava kül rengiydi. Artık peruğumun bana yakışmadığını, kızıl renkli bir peruk almam gerektiğini düşünerek yürüyordum. Memurlar dağılmıştı. Yorgun insanlar çirkin görünüyor.. İşte bu keyifsiz kalabalığın ortasında, bu bulutlu havada ağlamak istiyordum. Eve dönünce anneme bağıracaktım. Birden bir camekanda büyük boy resimler gördüm. Resimlerden biri ormanda bir şatoyu gösteriyordu. Şatonun çevresinde glayöller vardı. Basamaklarında ise elinde yelpazesi gülen bir kadın iniyordu. Öteki resimde bir kumsal, deniz, batan güneş ve saçları boynuna dolanan peri gibi bir kız. Bir başka resimde bir gazino. Şapkalı kadınlarla erkekler bira içmekteler. Durdum, bu resimlere uzun uzun baktım. Birden açık bir kapıdan kır saçlı temiz giyimli, yeşil gözlü bir beyefendi çıktı. Nazik bir şekilde bana sokuldu: «Hanfendi bir Avrupa seyahati mi arzu ediyorlar acaba?» diye sordu. Kalbimin nasıl güm güm attığını, saç diplerime kadar her yanımın nasıl ateş gibi olduğunu anlatamam. Bu defa resimlere değil aynada kendime baktım. Felaket. Peruğum sağ kulağımı gösterecek biçimde kaymıştı. O kibar beyefendi yakınımdaydı ve cevabımı bekliyordu. Başımı çevirmeden ama onu hiç kırmama ya çalışarak: «Hayır teşekkür ederim, yalnızca resimlere bakıyorum» dedim O şiir okur gibi hülyalı bir sesle «Bu cennet gibi yerleri görme fırsatını kaçırmamanızı tavsiye ederim. Fiyatlarımız çok uygundur. Sizin gibi nezih insanlarla yolculuk edeceksiniz» dedi. Ben de onun gibi kısık bir sesle, ve önüme bakarak: «Sağolun beyefendi, ama imkânsız» dedim. Sert bir

dönüş yapmamaya çalışarak başımı ağır ağır öbür yana çevirip yürüdüm. Onun bir süre, o güzel nefti gözleriyle arkamdan baktığını düşündüm. Gittim gittim, o duygulu, kadın ruhundan anlıyan sesi kulaklarımda çınlıyor gibiydi. Bir pastanenin tuvaletine girdim. Açıkta kalmış kulağımı örttüm. Kâhkülümü düzelttim. Elmacık kemiklerimi allıkladım, rujumu tazeledim. Gülümseyince ağzımın çevresi halka halka buruşuyordu. Gülmemeğe karar verdim. Az sonra camda son bir defa kendime bakarak acentanın kapısını hafifçe ittim. Beni görür görmez ayağa kalktı, elimi sıktı. Beni yeniden gördüğüne ne kadar sevindiği belliydi. «Sonunda karar verdiniz herhalde hanfendi,» dedi. İlk olarak gözlerine baktım ve «evet ben de bir Avrupa seyahati yapmayı arzu ediyorum» dedim.

Eve dönerken çantamı okullu kızlar gibi taşıyordum. Yol kıyısındaki söğütlerin altından geçerken fazla kilolarımı atmışım gibi geldi bana. «Tuna Dalgaları»nı mırıldandım.

Avrupa seyahatim için önce yeni bir valiz aldım, yeni bir peruk bir kot pantalon, insan yerine göre giyinmeği bilmeli. Yol culukta tutup da dantelli bluzlar, şantuk döpiyesler giyersen tabii ki gülünç olursun. Avrupalıların bizlerden en büyük farkı nerede neyin giyileceğini bilmeleri. Doğrusu ben de geçireceğim ayağıma bir pantalon, üstüne de tişört tamam.

Anneme hazırlıklarımı sezdirmemeğe çalıştım. Son güne kadar bilmeyecek. Yola çıkmadan önce karşısına seyahat kıyafetimle çıkarak: «Anne ben ufak bir Avrupa seyahati yapacağım. Boşuna kendini yorma. Beni yolumdan döndüremezsin. Biletim, herşeyim hazır. Bu hayatımın en önemli olayı, belki de dönüm noktası. Sana neler neler alacağım! Bir yemek takımı da getirmeğe çalışacağım. Dursune sana bakacak Ona bin lira vereceğim. Hadi bana hayır dualarını et» diyeceğim. Annem çığlıklar atıp, yastıkları yumruklıyacak. Belki vapur karşı kıyıya varıncaya kadar annemin çığlıkları kulaklarımda çınlayacak ama o cennet gibi yerlerde acılarımın hepsini unutacağım. Hayat benim için belki de bundan sonra başlıyor.

Artık derin uykulara dalamaz oldum. Herhalde aya gidenler de benim kadar heyecanlıdırlar. Rüyamda sık sık İspanya'yı görüyorum. Bir defasında bir boğa güreşçisi için arenada

dua ettim. Sık sık ayağa kalkıp «oley!» diye bağırdım. Ona çiçek attım. Bana bakıp gülümsedi. Gülümsemesi uzun sürdü. Boğa da onun bu gülümsemesini fırsat bildi. «Antonyo! Antonyo!» diye bağırarak ağladım.

Bir başka gece, ayışığında güverteden Rodos adasına bakarken. kaptan elinde piposuyla yanıma geldi. «Nasıl eğleniyor musunuz?» diye sordu Sonra omuzlarıma dökülen kızıl saçlarımı okşadı. Ona anlattım, annemi, öğrencilerimi, Osmanlı tarihini... Şimdiye kadar kimseye aşık olmadığımı da söyledim. «Çünkü erkeklere hiç güvenmedim.» dedim.

Herkes uyumuştu. Müzik de durmuştu. Dalgaların sesi duyuluyordu. Ona otuz yıl önce yazdığım «Deniz» şiirini okudum. İkimiz de ayni şeyleri seviyorduk. O da çok kadın tanıdığını ama benim gibi ince ruhlusuna raslamadığını itiraf etti. Sonra elimi avuçları arasına aldı, dudaklarına götürdü. Uzun uzun gözlerime baktı. Az sonra odasındaydık. Gün ağarıncaya kadar teslim olmadım. Yalvardı, kızdı, beni kavradı, güzel sözler söyledi. Bütün bedenimi saran bir acıyla uyandığımda «Annee» diye mırıldanıyordum.

Eskiden çat pat İngilizce bilirdim. Ama lisan çok nankör şey. Bir ay içinde derdimi anlatacak kadar İngilizce öğreneceğim. Özel ders alacağım. Yoksa oralarda elâleme rezil olmak var. İngilizce de en popüler dil.

Rüyamda Paris'i bile gördüm. Başımda beyaz şapka, omuzumda fotoğraf makinası. Çekiyorum, durup durup çekiyorum. Şanzelize, kahveler vitrinler... Sonra büyük bir mağazadayım. Eflatun bir kürk aldım. Şamdan aldım, lanolinli sabunlar, arden kremleri, her model külot. Mutfak takımı, avize, mikser, havlular, gecelik...

Vapura bindiğim andan itibaren hatıralarımı kaleme alacağım.

Vatanımdan ayrılacağım için içimde bir sızı var. Aslında bu güzel yurt bir cennet olabilir, ama insanlarımız tembel. Elbirligiyle çalışacak olsak bu yurt kalkınır. Niye kalkınmasın?

Karışık duygular içindeyim. Bir yandan sıkılıyorum bir yandan da içim içime sığmıyor. Yalnız şuna inanıyorum ki Tanrı bir gün çekilen acıların mükafatını verir.

Hayatımda ilk olarak kendimi bu kadar hür hissediyorum.

DEMİRCİ

körüğü çalıştırıp
ateşe nefes verdi
camlar buğulandı
yoksa gözleri miydi?
gözleri miydi?
kapkara dalaşan kirpikleriyle

kömürler narlanıyor
akkorlaşıyor mengeneyle sıkılan çember
herbir yanından kavurup
çöküyor yüreğine sevda
elleri çalışmaya duruyor inançla:
çın
çın
çın
yassılaşıp şekle giriyor demir
çın
çın
çın
göğsünde yüzlerce damar kanamakta
gerilip titriyerek hiç durmadan
bir daha
bir daha iniyor balyoz
dökülen terle su veriliyor çeliğe

ustanın pazuları geriliyor
ter kokan gömleği
yeni terlere bulanıyor:
—dikkat et usta terin
kurşun yemiş yürek gibi
demir yanığı kokmasın

türkü söylemek gibi değil
demiri işlemek burda
çırak alıp pullukları sokuyor suya:
—cızzz
alıp nacakları sokuyor suya:
—cızzz
kararıp bulanıyor su
aydınlanıp parıldarken çelik

•

makaslıyor sımsıkı demiri çırak
usta kavrayıp veriyor ateşe
yeni baştan kızıyor demir
dağılıyor dumanlı havaya
kıvılcımlardan sarı-mavi-turuncu
yürekleri şerbetleniyor durmadan
pekişiyor karşı duran bir kalkan gibi
görerek yumşayıp eriyişini maddenin

BİZE GELEN KİTAPLAR:

- **Proletarya Kültürü** /Lenin/Çev: Nadiye R. Bozkaya/Yar Yayınları/10 lira
- **Kolombiya Halk Gerillası** /Yar Yayınları/ 10 lira
- **Kitle İçinde Parti Çalışması** /Lenin/Ser Yayınları/12,5 lira
- **Barış İçinde Bir Arada Yaşama** /Lenin/Çev: Tahir Balkan/Ser Yayınları/12,5 lira
- **Son Yazılar Son Mektuplar** /Lenin/Çev: Seçkin Cılızoğlu/Ser Yayınları/8 lira
- **Din Üzerine** /Lenin/Çev: Seçkin Cılığozlu/Ser Yayınları/10 lira
- **Birinci Enternasyonal'de Örgütlenme Meselesi** /Marx-Engels/ Çev: Cenap Öktener/15 lira

MURATHAN MUNGAN

ROMAN VE CİNSELLİK KONUSU

Hızla değişen bir dünya içerisindeyiz. Bu değişme gün geçtikçe periyodik olarak sıklaşıyor, hızlanıyor. Doğal olarak toplumun yansısı olan sanatta da , bu değişimlerin izlerini, etkilerini saptamak olası. Toplumun değişen gereksinmeleri, koşullanmaları ve çeşitli belirleyicileri sanat ürünlerinde çok daha önce yerini alıyor. Bu sanat ürünleri de bilim için bir kaynak ça oluşturuyor. Son yıllarda hangi ülkede olursa olsun tüm sanat ürünlerinde cinsel öğeler, örgeler (motifler) etkinlik kazanmakta, Emperyalizm ve onun yerli işbirlikçilerinin geri bıraktırılmış ülkelerde uyguladığı dizgeli yöntemler, sinemasından, bestseller kitaplarına dek tüm sanatsal etkinliğe sızmış bulunuyor. Yoğun çelişki içinde yaşayan toplumlardaki kitlesel rahatsızlıklar körüklendiriliyor. Cinsel öğelere yer veren birçok ürün ustaca pazarlanıp piyasaya sürülüyor. Karmaşık bir dünya içerisinde, toplumun temel belirtleyici dinamiği, çeşitli üstyapı kurumlarıyla alışverişe giriyor. Engels'in de dediği gibi salt onları etkileyip kendi durağan nitelikleriyle kalmıyor, etkilediği olguların da etkisiyle yeni biçimler kazanıyor. Toplumcu ve devrimci sanat için belirleyenle belirlenen arasındaki diyalektik ilişkinin, öz—biçim ilişkisini kurarken temel ölçek olacağı kesindir. Yaşamı tüm karşıtlıkları çelişkileri ile ele alarak bütünsel bir süreç olarak algılayıp yorumlamaktır sanatçının görevi. Yaşamın gerçeği de insanın gerçeği de bunu gerektirir. İşte bu noktada cinsellik sorunu önem ve ağırlık kazanmaktadır. Taşıdığı önemde hem bir üst yapı kurumunun oluşturduğu karmaşayı içermesinin ağırlığı hem de insanın bedensel dirimsel (biyolojik) yapısının bir parçası oluşunun ikilemi, çatışkısı yatmakta. İnsan ve toplum davranışlarını yönlendirici göstergelerden biri de kuşkusuz cinsel yaşamdır. Ataerkil bir «terbiye» ile bu soruna teğet bile geçmekten çekinen ilerici

aydınların açmazında bu sorun yatmaktadır aslında. Cinsellik konusuna kimi devrimci kesimlerde de bağnazca karşı çıkışlar olmuştur, olmaktadır. Sınıfsal yapılarından gelme çarpıklıkların düşünsen ve sağtöresel düzeyde yansıması ile karşı koyuyorlar kimileri. Ataerkil kültür koşullanmışlıklarından kendilerini sıyıramamasının verdiği bir huzursuzlukla bilinçsiz saldırgan tutumlara sürüklenen bu bir kesim ilerici aydınlar konunun önemini, silikleştirme uğraşındadırlar. Kuşkusuz insansal bir olgu olan «cinsellik» devrimci sanata da onun ele aldığı insana da yansıyacaktır. Bu kaçınılmazdır. Önemli olan ele alış ve işleyiş biçimidir. «Tüm sorunlarımızı hallettik de bir bu mu kaldı» demekde işin kolayına kaçmaktır. Sorunları birbirinden soyutlayarak ele alamayacağımıza ve günümüzde etkinlik kazanmış bir unsuru kendi davamız adına yerine oturtacağımıza göre bunu en iyi biçimde yapmanın yollarını aramalıyız. Hâlâ «cinsel serbestlik» ve «cinsel devrim» kavramlarının birbirine karıştırıldığı, belleklerde berraklık, netlik kazanmadığı bir dönemde bu konunun üzerine üzerine gitmek cesaret işidir kuşkusuz ve ataerkil kültür koşullanmışlıklarıyla marksizmi bağdaştırmaya uğraşanlar için de o oranda ürkütücüdür. Gardrop devrimcisi birtakım sağlıksız kişiler ne yazık ki çarpık üretim ilişkilerinden kaynaklanan yaşadığımız çarpık toplumun, çeşitli üstyapı kurumlarının değerlerini bünyelerinde taşımaktadırlar. Karşı durmalarının kökeninde, kişisel rahatsızlıklarıyla akımı yozlaştıran eğilimleri yatmaktadır.

Kadının mal sayıldığı bir ortamda, üretim araçlarının ortak olarak kullanılacağı sanısının uyanmasına yol açmaktadır. Günümüz Türkiye'sinde bir çok kişinin Marksizmden anladığı budur. Marks bu yanılgıya çok öneceleri değinmişti. Kentsoylu yozlaşmasının getirdiği birtakım cinsel özgürlük masalları Marksizme mal edilmektedir. Ya da en azından Marksizm de böyle olarak algılanmaktadır. Günümüzde benzer yanılgılar ve yanılsamalar vardır. Bu konudan kaçmak, gerekli ciddiyetle eğilmemek, görmezlikten gelmek yaşam gerçeğini bütünüyle algılayamamaktan, akımın temel ilkelerini özümleyememekten gelen sapmalardır ve bünyesinde yanlışları içerir. Hele ülkemizde baskıyı doyumsuzluğu sömürmek adına emperyaliz-

min kültür ürünlerinin ortalığı sardığı bir ortamda devrimci sanatçıların bu konuya yiğitçe sarılmaları; birikimi sanatsal çerçeve içinde eğitmeleri, yönlendirmeleri gerekmektedir. Değişen tarihsel koşullar içinde toplumsal etkinlik kazanmış her araçtan yararlanmak zorundayız. Günün eğilimlerini, beğenilerini akımı yozlaştırıcı olmaması koşuluyla yapıtlarımızı oluştururken gözönüne almakla yükümlüyüz... Önemli olan ele alış, kavrayış işleyiş, biçimleme ve iletme sorunudur...

Kadının mal sayıldığı, bir ortamda, üretim araçlarının ortak kullanılacağının söylenmesi, üretim aracı sayılan kadının da ortak olarak kullanılacağı sanısının uyanmasına yol açmaktadır. Günümüz Türkiye'sinde bir çok kişinin Marksizmden anladığı budur. Marks bu yanılgıya çok önceleri değinmişti. Kentsoylu yozlaşmasının getirdiği birtakım cinsel özgürlük masalları Marksizme mal edilmektedir. Ya da en azından Marksizm de böyle olarak algılanmaktadır. Günümüzde benzer yanılgılar ve yanılsamalar vardır. Bu konudan kaçmak, gerekli ciddiyetle eğilmemek, görmezlikten gelmek yaşam gerçeğini bütünüyle algılayamamaktan, akımın temel ilkelerini özümleyememekten gelen sapmalardır ve bünyesinde yanlışları içerir. Hele ülkemizde baskıyı, doyumsuzluğu sömürmek adına emperyalizmin kültür ürünlerinin ortalığı sardığı bir ortamda devrimci sanatçıların bu konuya yiğitçe sarılmaları, 'birikimi' sanatsal çerçeve içinde eğitmeleri, yönlendirmeleri gerekmektedir. Değişen tarihsel koşullar içinde toplumsal etkinlik kazanmış her araçtan yararlanmak zorundayız. Günün eğilimlerini, beğenilerini-akımı yozlaştırıcı olmaması koşuluyla-yapıtlarımızı oluştururken gözönüne almakla yükümlüyüz... Önemli olan ele alış, kavrayış, işleyiş, biçimleme ve iletme sorunudur...

II.

Yerli yazarlarımızdan birçoğu, yapıtlarında bu soy yaklaşımlarda bulunmuşlar, cinsel konulara ağırlık tanımışlardır, ya da en azından bu örgelere değinmişlerdir. Son yıllarda birikimlerinden ötürü olsa gerek daha çok kadın yazarlarımız bu tür konulara eğilmişler, doğruları ya da yanlışları içermekle birlikte, gerekli ilgiyi göstermişlerdir. Hikâyede Leyla Erbil, tiyatro-

da Adalet Ağaoğlu, romanda Sevgi Soysal birikimli ürünler verdiler. Son zamanlarda Çetin Altan'ın ürünleri üzerinde yoğunlaşan ilginin temelinde biraz da Altan'ın, bu konulara gözlerek eğilişi yatmakta. Şimdiye değin yazınızımızda, cinselliği iyiniyetle ele alan ürünlere karşın, konuya «cinsel politika» açısından tam anlamıyla «bilinçli» bir yaklaşımda bulunulmadı. Hatta Çetin Altan gibi yazarlar da «iylniyeti» dahi yörüngesinden çıkardı. Ne Ağaoğlu'nun ne de Soysal'ın düzeyine ulaşabildi. Yazının geri kalan bölümünde, Çetin Altan'ın tavrını ve özellikle bu tavrı karakteristikleştiren «Bir Avuç Gökyüzü» nü eleştireceğiz. Yazının bu giriş bölümü, asıl konuya geçişi zorunlu kılan kısa bir 'düşüncelerimizin somutlaştırılmasıdır'.

GÖKYÜZÜNÜN BİR AVUCU VE BİR AVUÇ ROMANCIK

Bilindiği gibi Çetin Altan gündelik gazete fıkra yazarlığından, tiyatro yazarlığına, oradan da romana sıçramış biri. Çalışkan bir yazar. Sürekli yazıyor. Milletvekilliği yaptığı dönemin anılarını da «Ben Milletvekili iken» vb. gibi yapıtlarında biraraya topladı. Romana geçmeden önce oldukça başarısız tiyatro oyunları yazdı. «Çemberler», «Mor Defter», «Yedinci Köpek», «Dilekçe», «Tahtıravalli», «Suçlular» tiyatro yazınımızda ağırlığı olmayan denemelerdi. Altan, gerçekte tiyatro denli olmasa da romanda da başarısızdı. Adı çevresinde epey görültüler koparan romanlar yazdı. Sürekli yinelemeleri, başarısız ve özentili geçişleri, esnek kurgusu savruk ve özensiz tümceleri, bolca da Kafka etkilenmeleriyle gerçekte vasat çizgisini aşamayan «BÜYÜK GÖZALTI»sına bir de kocaman ödül verildi. Çetin Altan yapıtlarını bir espri üzerine kuruyor, geliştiriyor. Nasıl ki «Suçlular»da «tüm insanlar suçludurlar, yaşadıkları sürece de suça katılırlar» gibi bir dünya anlayışı, kavrayışından kaynaklanan düşünceyi oyunun dinamiği yapmışsa, «Büyük Gözaltı»yı da «Tüm insanlar yaşamları boyunca bir büyük gözaltı içindedirler, sürekli gözetlenirler» gibi bir espri üzerine kurmuş. «Çemberler» de de «insan yaşamını sürekli çemberler içinde geçirir, birinden çıkıp kurtulsa bile ötekinin içine düşer» gibi bir espriden kaynaklanıyordu oyunun yapısı. Görüldüğü gibi Altan'ın ürünleri çoğun tek

merkezli bildirilerden yola çıkan bir dünyayı kavrayış biçimini yansıtır. Anlaşılan Çetin Altan sürekli yazmaktan, yapıtlarında nitelik denetimine yer veremiyor. Dolayısıyla yapıtlarındaki nitelik giderek düşüyor. Örneğin «Bir Avuç Gökyüzü»nde «Büyük Gözaltı» da tutturduğu düzeye bile ulaşamamış. Onda varolan 'insan sıcaklığı'nı da yitirmiş.

«Bir Avuç Gökyüzü»nde içeriden yeni salıverilmiş bir siyasal tutuklunun, yenilen tutuklanışına dek geçen kısa bir süredeki yaşantısı, ilişkileri, serüvenleri anlatılmakta. Bizdeki sakat 'romancılık anlayışı' (İlle de yazarın kendisini anlatması geleneği) uzantısında bir roman: Romanın bütünüyle organik bir bağı olmayan, daha çok «Büyük Gözaltı» uzantısı bir giriş. Belki kendi içinde başarılı ama uyumsuz ve yersiz bir roman girişi denemiş yazar. Ondan sonra da bitmez tükenmez anlatılar. Romanın devrimci bir özü olduğu söylenemez. Sorunların yüzeydeki ilişkileriyle yetinip, sorunun özüne inmeksizin gevezeliklerle geçiştiriliyor. Daha çok bireysel bir mızmızlıkla romanın baş kişisi vurgulanıyor. Çevresiyle olan ilişkilerinde bile, çevresi yeterli bir inandırıcılık kazanmamış. Hatta romanın başkişisi bile yeterli bir inandırıcılıkla betimlenmemiş. Siyasal suçlu oluşuna insanın pek inanası gelmiyor. Bu kişi siyasal suçlu da olsa bile, öteki siyasal suçlarla özdeşleştirilerek 'genel' kılınabilecek bir tutum yok. Olsa olsa son derece 'tikel' bir siyasal suçlu. Burjuva bir ortamda, böyle bir çevrenin göbeğinde, özel plajlarda gezinen, daha çok karı-kız düşünüp, düşüncelerini, davranışlarını, belinin altındaki bir merkezden denetleyen, her yanıyla «lümpen bir kentsoylu» olarak belirleniyor. Tipik baba parası yiyen kentsoylu veletlerini ansıtan bir çizgide kişileştiriliyor romanın başkişisi. Siyasal suçlu olduğu öne sürülen bu kişinin, dünyaya bakışı, kavrayışı sapına dek bireyci. Birinci sınıf hamur kâğıdına, parlak kaplarla basılan ithal malı büyük romanların baş kişilerine benziyor. Altan'ın kahramanı, Neden siyasal suçlu olduğu, nasıl davrandığı, toplumsal ilişkilerine hiç değinilmiyerek kesin bir önyargı ile siyasal suçlu olarak benimsetilen romanın başkişisinin bitmek, tükenmek bilmeyen gevezelikleriyle 284 sayfa doldurmuş yazar. Düşüncelerini anlatıma sürerken de savruk ve özensiz davranmış. Tümce seçiminde kolayına kaçarak be-

ilirli bir dil beğenişi oluşturmamış. Bu denli çok olayı bir roman kurgusu oluşturacak bir organik iskelet üzerine yerleştirerek romanın yapısına sindirmemiş. Usuna geldikçe geriye dönmüş, yeni olaylar oluşturmuş, bunları üstüste bindirerek gerilim sağlamaya çalışmış. Daha çok günlük gazete haberleriyle, sağdan - soldan duyulan, yaşanan yolsuzluk, haksızlık olaylarını bir roman tekniği içerisinde eritmeden, romanın özgül koşullarından oluşan yapısına emdirmeden orasından, burasından anlatarak bir yamalı bohça ortaya çıkarmış. Roman baştan sona bir kolaya kaçmanın ürünü, romanda kullanılan kişilerin, tiplerin psikolojik davranışları, daha doğrusu davranışlarındaki psikolojik etkenler onların karşılıklı ilişkilerinden, davranışlarından değil bu konuda yazarın araya girerek uzun uzun bilgi vermesinden anlaşılıyor. Yazar bu konuda romanın başkişisini kullanarak, çevresindeki kişiler hakkında uzun uzun bilgiler veriyor. Neden böyle yaptıklarını, neden böyle yapmadıklarını açıklıyor. Böylelikle okuyucu da onların davranışları üzerinde kafa yormadan kısa yoldan bilgi sahibi oluyor. Aslında bu yöntem biraz da yazarın bu konudaki (kişileştirme tekniği) yeteneksizliğini saklama adına uyguladığı bir yazarlık hilesi olsa gerek. Çünkü biliyoruz ki gerçek bir yazar, kişilerinin davranışlarındaki yönlendirici psikolojik etkenleri okuyucuya sezdirir. Kullandığı kişileri çeşitli ilişkilerde, çeşitli durumlarda ele alır. Onları bu durum konumu içinde inceleyerek, dinamiklerini gösterir okuyucuya: Değilse ikide bir araya girip bu dinamikleri kendi anlatmaz. Çetin Altan'ın bu romanında yaptığı bu. Okuyucunun görmesine, anlamasına olanak tanımadan kendi-başkişisini kullanıp-araya giriyor ve gerek annenin, gerek kadının davranışlarını yönlendiren çeşitli etkenlerin çözümlemesini yapıyor.

Kuşkusuz yazının amacı, romanın çözümlemesini yapmak değil. Konumuz açısından yalnızca, cinsel örgelerin işlenmesini ele alırken, romanın öteki aksaklıkları ve yanlışlarından soyutlayamayacağımıza göre, genelde bir kısa «inceleme» yapmaya gereksindik. Çünkü romanı genelde ele alırken, dolayısıyla cinselliğin işlenmesinin de temel yanlışlıklarını saptıyoruz.

Öteki yanlışlarının yanısıra, cinselliği kullanışı ise kesin olarak sağlıklı değil. Bu işi yanlış yapıyor Çetin Alton. Bir takım

doyumsuzlukları, düşkünlükleri başarısız bir biçimde işliyor. Bu konuda biraz Henry Miller'e, biraz da Norman Mailer'e yaklaşıyor. Oysa sözkonusu bu iki yazarın da karşı-devrimci nitelikte olduklarını, Kate Millett'in başarılı çözümlemelerinden biliyoruz. (Bu konuda bakınız «Cinsel Politika» /Kate Millett/ Payel Yayınevi») Ayrıca her iki yazarın da Türkçe'ye çevrilmiş kimi kitapları bu savımızı kanıtlamaya yeterli. Gerek Miller'in, gerek Mailer'in yaklaşımlarını yönlendiren dünya görüşleri nasıl ki gerici, bağnaz, aterkil kültür mirasçısı bir görüşse, Çetin Altan'ın ki de o denli yanlış: Çünkü Altan'ın cinselliğe yaklaşımı bir düşünce dizgesi, bir dünya görüşü adına değil daha çok bir doyumsuzluk, ve bunun hırçınlığı adına. Altan kişisel dinamiğini, romanına da uyguluyor. Dolayısıyla romanında itici gücü, salt bu olguya bağlayıp, öteki insansal olguların işlevlerini sıfıra indirgiyor. Sonuçta Türkiye'li okur için, bir yenilik getirmeyen, bir düşünceye itelemeyen, birtakım açık-saçık tümceler ve hararetli sahnelerle öteki tür cinsel romanların işlevselliği ile yüklenmiş, duygu sömürüsü yapan bir tür cinsel roman çıkıyor ortaya. Eğer köklenirse de yanlış bir gelenek oluşturulacak Türk yazınında. Yazarın romanın başkişisinin devinim kaynağını, yönlendirici dinamik olarak salt cinselliği vurgulaması başka saptırıcı yanlışlık getiriyor. Bir romanın başkişisini siyasal suçlu olarak seçmek, o romanı devrimci roman yapmaya yetmez. Altan'ın böyle bir roman yazmaya niyeti olmadığı açık, ama böyle bir eğilim duyuyor yine de. Oysa cinselliğe 'politik' açıdan bakmak, konuyu sosyo-ekonomik temelleri üzerine oturtarak irdelemek olanaksalken, alışılmış ucuz cinsel roman tekniği ile yetinmek, düşünsel olarak da bir yenilik getirmemek 'Marksizm' adına kalem sallayan yazarları huzursuz etmeli. Cinselliğin politik ve düşünsel özü boşaltılmış, bugüne değin de bu konuya hep yanlış yaklaşımlarda bulunulmuş, doğru bir açı getirenlerse bağnazca mahkum edilmiştir. Durum böyleyken devrimci yazarı çok daha zor görevler beklemektedir. Bunu da kolayına kaçmak düşünsel olarak da bir yenilik getirmemek 'Marksizm' adına kalem sallayan yazarları huzursuz etmeli. Cinselliğin politik ve düşünsel özü boşaltılmış, bugüne değin de bu konuya hep yanlış yaklaşımlarda bulunulmuş, doğru bir açı getirenlerse bağnazca mah-

kum edilmiştir. Durum böyleyken devrimci yazarı çok daha zor görevler beklemektedir. Bunun da kolayına kaçmak düşünsel özün kavranamamasından ,algılanamamasından gelen bir büyük yanlışlıktır.

Cinsellik açısından romanın temel yanlışlığının, yazarın dünyayı kavrayışından kaynaklandığı sanısı uyanmaktadır. İnsan davranışını yönlendiren temel ilkenin salt cinsellik olarak vurgulanması, devinimlerin ateşleyiciliğini salt cinselliğe indirgemek, kısası İnsanı cinsellikle açıklamak, daha çok Yeni-Freudcu çözümlemeler yapmaktır. Bu da Marksizmle ne denli bağdaşır, o da kuşku götürür. Yazarın böyle davranması kökeninde insanın yanlış ele alınmasından besinlenen bir yanlışlıktır. Nasıl ki kentsoylu (burjuva) dram geleneğinde insanlar tek boyutlu, karton kişiler olarak ele alınıyor ve şematizm yaratılıyorsa bu ve benzeri yanlışlıklar günümüz devrimci roman çizgisine de taşınmaktadır. Kentsoylu dramında ve onun uzantısı ürünlerde, insanların bir eğilimleri, zaafları başat etkinlik kazanarak, sivriltiliyor, abartılıyor öteki insansal etkinlikleri baskı altına alınıyorsa, Miller çizgisi romanda da insan salt cinsellik konumunda incelenmekte, insanın salt bu yanı ön düzeye çıkarılarak, öteki etkinlikleri köreltilmektedir. Çetin Altan'da bunu yapmıştır romanında. Kuşkusuz birtakım siyasal bildirimleri olmasından ötürü Altan'la Miller'i aynı kefeye koyarak tartamayız ama, sonuçta bu açıdan değerlendirilirse, Altan'ın Miller çizgisine yakın olduğunu saptarız. Bir Avuç Gökyüzü'nde, romanın başkişisinin toplumsal ilişkileri çok sığ, derinliksiz ve sürekli cinsel ögelerle barıştırılarak romanın örüntüsüne oturtulmaya çalışılmıştır. Doyurulmamış bir çocukluk ve gençlik (daha çok cinsel yönden) yaşamış roman kişilerine eğilimi var yazarın. Büyük Gözaltı'nda da bunu yapmıştı. Giderek roman kişisinin bu niteliğini yaşamı süresince-olduğundan fazla-etkin kılarak, başat öge haline getirerek yeni Freudcu sonuçlara ulaşıyor.

Bir önemli büyük yanlışlık; kadının ele alınışı. Özellikle bu bakımdan da Miller'le koşutluklar kurulabilir. Ne ki Altan biraz daha sıcak davranıyor bu konuda. Kadına daha çok bir doyuma ulaşma aygıtı olarak bakıyor yazar. Kişiliksiz salt bir doyum aygıtı niteliğiyle, yüklüyor kadını. Gerek ilk romanında, gerek bu romanında yazar kadını, cansız, niteliksiz derinliksiz birer se-

vişme aracı olarak işliyor. Romanda kadın yaşamıyor. Kadını «duygu ve düşünce» ile değil «sevişme hazırlayıcısı ve ürünü eylemlerle» yüklüyor. Ele aldığı kadındaki bu derinsizlik, yazarın algısına oradan da romanın dokusuna sinmiş. Kadınlar hep bir buğulu atmosfer içinde yüklü anıların arasında, silik birer siluet olarak anımsanırlar. (s. 25-26-149-150). Ve kadınlar daha çok sevişme anında aldıkları pozisyonlarla, ya da sevişme anına değgin ayrıntılarla gözönüne getirilirler. «Bele sarılan kol. Memeye yapışan dudak vb» (s. 79).

Sonuçta kadının cinsel olgu içerisinde belirli bir ağırlığı olan birim olarak değil, erkeğe bağlı bir unsur işlevinde ele alınma yanlışlığı doğuyor. Erkeğin isterlerine karşılık vermesidir önemli olan, cinsellik süresince belirli kişiliği ve etkinliği olması değil. Bu ve benzeri örnekler yazarı bu açıdan gerici, erkeğin üstünlüğüne bağımlı ataerkil kültür mirasçısı bir yazar yapmaya yetiyor. Yanlışların bir kısmı özgül koşullardaki çarpıklıklardan kaynaklansa da Marksist bir yazar, geleceğe dönük çözümlemeleri de içerir bir yazış türünü yeğlemelidir. Değilse yaşadığı zamana hapsolur gider. Hele devrimciyse yazar bunu yapmaya zorunludur.

Yazar romanın kimi yerlerinde eşcinsellik öğesine kimi dokunmalarla, teğet geçiyor. Ama o da çoğu gibi, bu konuya (belki de romanın fazla yayılmasını önlemek için) eğilmek yüreklliğini gösteremiyor. «Mezarlıkta birbirini düzen siluetler», «Meydancısına namaz kılmayı öğreten imamla» yetiniyor.

Sonlarsak, yukarıda bir dergi boyutları konumunda incelemeye çalıştığımız, bu yüzden de uzun boylu örneklemelere girişmeyip, genel karakteristiklerini iletmekle yetindiğimiz «Bir Avuç Gökyüzü» romanıyla Çetin Altan cinselliği çok yanlış olarak ele almakta, aynı yanlış dizgeyle anlatıma sürmektedir. Getirdiği yeni birşey olmadığı gibi, alıp götürdüğü şeyler vardır. Roman genelde de sağlıksız bir işleyiş ve malzemeyi (gereci) yanlış kullanımdan oluşmuştur. Bu cinsel öğelerin de ele alınışından su yüzeyine çıkmaktadır.

Yaşamımızda, sanatımızda, yazınımızda giderek etkinlik kazanan cinsellik örgelerine, yeni yazarlarımızdan ya da sağlıklı yörüngelerde devinen yazarlarımızdan, politik yaklaşımlı, birikimli ürünleri beklemek umuduyla...

«ENDİŞE» FİLMİNİN KAMERA ARKASI

«Endişe» filminin çalışmaları sırasında Çukurova'da bir ay pamuk ırgatlarıyla beraberdik. Buradaki yüzü sinekten gözükmeyen çocuklar TV ve filmde gösterildiğinde, TBMM kürsülerinden bu gerçeğin inkarı yoluna gidildi. İnanılmak istenmeyen ve kasıtlı olarak yalanlanan gerçek sadece yüzlerine sinekler konmuş çocuklar değil!.. Pamuk ırgatlarının hayatlarından kısaca söz ederek direnen pamuk işçilerinin haklılıklarını vurgulamak istiyorum:

Elçiler, toprak sahipleriyle anlaşarak, çeşitli bölgelerden ırgatları kamyonlara doldurup pamuk tarlasındanda çalıştırmaya getirirler. Irgatlığın yaşı yoktur. Beş ile yetmiş yaş arasında değişir. Kamyonla yolculuk bazen bir-iki gün sürer. Kamyondan düşüp ölenler olur; orada gömüp yollarına devam ederler. Bizim çalıştığımız tarlaya Urfa'dan kamyonla yeni ırgatlar gelmişti. Çadırın birini baba ve çocuklar kuruyordu. Anlarını sorduk; yolda kamyondan düşüp öldüğünü söylediler.

Kamyonlarla çalışmaya gelen ırgatlar, çalışacakları tarlanın kenarına çadırlarını kurarlar. Bütün aile iş süresince bu çadırda barınır. Bazen hepsi bir çadıra sığmaz, bir kısmı dışarda yatar. Irgatların çadır kurdukları yerde sadece su ihtiyacı karşılanmıştır. Aslında bu da tarlaların sulanması için kullanılan kuyu ve kanallardır.

Irgatların belli çalışma saatleri yoktur. Hani 1 Mayıs 1884 de kazanılmış olan 8 saatlik iş günü söz konusu değildir. Gün ağarırken tarlaya girerler, gün batarken tarladan çıkarlar. Kadın, erkek, çocuk, yaşlı kırk derece güneşin altında çalışırlar.

Çalışamıyacak kadar küçük olan çocuklar yani dört yaşından küçük olanlar, ya çalışan annesinin sırtındadır, ya bir pamuk fidanının altında uyumaktadır, ya da çadırda beş-altı yaşındaki ablası tarafından bakılıyordur.

Akşam olunca, çadırların önünde ateşler yakılır. Kadınlar hamur acarlar ve yufka ekmeği pişirirler. Irgatların yedikleri, kepekli undan yaptıkları yufka ekmeği ile sade suda pişmiş bulgurdur. Yağ yiyemezler, yağ ancak arada sırada bir kaşık konur bulgura. Bir ailenin çadırına ziyarete gitmiştim. Un ve bulgur çuvalının arkasından küçük bir deri torba çıkardı. Buradan bana bir kaşık yemek yağı ikram etti. Misafirine ikram edeceği en değerli şey bir kaşık yağ idi. Çay da içemezler, aldıkları ücret çay ve şekeri karşılayamaz. Gaz yağı alma imkanları olmadığı için gece aydınlanamazlar. Çadırların önündeki ateşler söndükten sonra karanlık başlar.

Haftada bir gün tarlada çalışmayıp diğer ihtiyaçlarını karşılarlar. Bugünde, kadınlar ve çocuklar yakacak için, civardan çalı çırpı toplayıp sırtlanırlar. İmkansızlıklar içinde çamaşır yıkarlar, yıkanırlar, temizlik yaparlar. Sabunu ancak yıkanmada kullanırlar, çamaşır yıkamada ise sabun nadiren kullanılabilir.

Hastalık, özellikle çocuklarda yaygındır. Uyuz ve göz hastalığı çocukların yakasına yapışmıştır. Uyuzdan çocukların vücutları yaradır. Gözleri hastalıklıdır ve sinekler yüzlerinden ayrılmaz. Kara sinek, çocukların yüzlerine ve vucutlarının açık yerlerine adeta yuvalanmıştır. Çoğunda çıban vardır. Yaralar tedavi olmadığı için kapanmaz. Film ekibinde çalışan bir arkadaş bir kaç ırgatın yarasını tedavi etti. Bunu duyan diğer ırgatlar civar tarlalardan gelmeye başladılar. Tedavi için sıraya girdiler.

Irgatlar bu şartlar altında çalışırken ücretlerinin ne olduğunu bilmiyorlardı. Bu, işin sonuna gelinceye kadar böyle devam etti. Ücretlerin çok düşük olacağını öğrenen ırgatlar direnişe geçtiler. Ücretler belli oluncaya kadar tarlaya girmeme kararı aldılar. Ücreti topladıkları pamuğun kilosu başına alıyorlardı. Elçi (dayıbaşı) da, kilo başına alınan ücret üzerinden yüzde on alıyordu. Irgatlar, örgütsüz olduklarından direnişi elçi yönetti. Çünkü ücretlerin belli olması onun alacağı yüzde onu

etkileyecekti. Yani onun da menfaati vardı. Ağa belinde tabancası ile direnen ırgatların yanına geldi. Onları kanunsuzlukla, sıkıyönetimin varlığı ile ve elebaşılarını içeriye arttırtmakla tehdit etti. Hiç olmazsa toplanmış pamukların yerde kalmamasını ve kamyona yüklenmesini teklif etti. Çünkü yağmur yağarsa yerdeki pamuklar telef olacaktı. Irgatlar bu tehditlere aldırmadılar ve tarlaya girmediler... Sonra, elci ücretlerin kilo başına seksen kuruşla yüz kuruş arasında tesbit edileceğini söyledi ve ırgatlar yine ücretleri kesin belli olmadan çalışmaya başladılcr. Çünkü, ağa ile elçi bir teneke zeytinyağı ve bir çuval şekere anlaşmışlar ve elçi ırgatları tarlaya sokmuştu. Böylece ırgatların haklı direnişi bastırıldı.

Bütün bunlar toprakta çalışanların, haklarını savunan örgütlerde biraraya gelmelerinin ne kadar gerekli olduğunu göstermektedir. Bu yolda adım atmış olan Sazlıköy'deki üçbin pamuk işçisinin direnişinin haklılığını bir kere daha vurgulamak isterim.

Aden Tolay

YENİ KİTAPLAR

1976 yılının girişinden bu yana çeşitli alanlarda ilginç kitaplar yayınlandı. Önümüzdeki sayılarda, üzerlerinde birer yazıyla da durmayı umduğumuz ve bizim özellikle dikkatimizi çekenler arasında şu kitapları sayabiliriz: Şiir alanında, Nâzım Hikmet'in **«Tüm Eserleri»**nin yayını sürdürülüyor. Bu diziyi. Şerif Hulusi'nin bıraktığı yerden, titiz bir şekilde notlayarak, yeni bulunmuş şiirleri ekleyerek ve büyük şairin kitaplarının özgün biçimine sadık kalarak **Asım** Bezirci sürdürüyor. Son olarak **«Dört Hapisaneden»** ve **«Kuvayı Milliye Destanı»** kitaplarını içeren 4. cilt çıkmış bulunuyor. (Cem Yayınları) Ustalığı ve verimliliği bir arada sürdüren Can Yücel'in **«Ölüm ve Oğlum»** adlı üçüncü şiir kitabı da Cem Yayınları arasında çıktı. Nihat Behram'ın üçüncü şiir kitabı ise **«Dövüşe Dövüşe Yürünecek»**

(Militan Yayınları). Hikaye alanında, siyasal bir etkinliği olmuş babalarla çocukları arasındaki ilişkileri anlatan Şükran Kurdakul'un **«Onların Çocukları»**, (Ataç Yayınları) Mehmet Başaran'ın kendi anlatım özellikleri içinde köyü konu edinen **«Elif Diye Bir Türkü»**, (Yeni Büyük Dağıtım Yayınevi) Hakkı Gümüştaş'ın dil ve anlatım açısından yetersizlikleri olan, buna karşılık ilginç bir öz getirmeyi başaran **«Kapan»**, (May Yayınları), Hulki Aktunç'un anlatımda yeni deneylere giderek toplumun değişik katlarına, bu arada işçilere eğildiği **«Gidenler Dönmeyenler»** (Gündoğdu Yayınları) adlı kitapları, ayrıca daha önceki çizgilerinde devinen Tomris Uyar'ın **«Dizboyu Papatyalar»** (Okar Yayınları) ve Selim İleri'nin **«Dostlukların Son Günü»** (Bilgi Yayınları) anılabilir. Roman alanında Adalet Ağaoğlu'nun yurtdışından dönen bir işçinin yabancılaşma sürecini konu edinen **«Fikrimin İnce Gülü»** (Remzi Kitabevi) Ömer Polat'ın Saragöl'deki çözülme sürecini işlediği **«Dilan»** (May Yayınları) ve yeni bir imza olan Havva Pınar Kür'ün 12 mart döneminde burjuvaziyi eleştirdiği **«Yarın... Yarın...»** (Bilgi Yayınları) adlı romanları dikkati çekiyor. Yılmaz Güney'in peşpeşe yayınlanan **«Umut» «Arkadaş» «Endişe»**... gibi senaryolarından sonra yayınlanan ve sanatçının karısına tutukluyken yazdığı mektupları içeren **«Selimiye Mektupları»** (Güney Filimcilik Yayınları) onun gelişim çizgisini ortaya koyan ilginç bir belge özelliğinde. Yine girdiğimiz yıl içinde biri Ekber Babayef'inki (Cem Yayınları), öteki Kemal Sülker'inki (May Yayınları) olmak üzere **Nâzım Hikmet**'le ilgili iki yeni biyografi-inceleme kitabı çıktı. İnceleme-eleştiri alanında ise Yeni Dünya Yayınları Gorki, Fedin, Kugan, Lunaçarski, Lenin... gibi yazarlardan derlenen **«Sanatta Sosyalist Gerçekçilik»** adlı kitabı çıkardı. Asım Bezirci'nin kitabının ikinci baskısı **«Bilimden Yana-Sosyalizme Doğru»** adıyla (Cem Yayınları) yapıldı. Bu kitapta eleştiri kuramıyla ilişkili yazılar ve çeşitli eleştirmenlerin eleştirileri, polemikler yer alıyor. Kuramsal kitapların sayısı ise sanat-edebiyat kitaplarından hayli fazla. En önemlileri: Lenin'in narodnik hareketi eleştirdiği önemli eserler arasında olan **«Halkın Dostları Kimlerdir»** ve **«Rusyada Kapitalizmin Gelişmesi»** ile **«İşçi-Köylü İttifakı»** adlı kitabının genişletilmiş yeni basımı, Stalin'in

«Trotskizm mi? Leninizm mi?» adlı kitabı Sol Yayınları arasında çıktı. Sosyal Yayınlar Lenin'in «Felsefe Defterleri»nin tümünü tek ciltte çıkardı. Anadolu Yayınları Henri Levebvre'nin «Lenin» hakkındaki iki ciltlik biyografisinin yeni basımını yaptı. Aydınlık Yayınları Mao Zedung'un «Seçme Eserleri»nin yayımına başladı. Payel Yayınları ünlü İtalyan sosyalist düşünürü Antonio Gramsci'nin «Felsefe ve Politika Sorunları» adlı kitabını bastı. Fransız düşünürü Louis Althusser'in Birikim Yayınları tarafından çıkarılan Türkçedeki ilk kitabı ise «Lenin ve Felsefe» adını taşıyor.

BİZE GELEN KİTAPLAR:

- Şu 1941 Yılında /Nazım Hikmet/Koza Yayınları/15 lira
- Arkası Yarın /Muzaffer Buyrukçu'nun günlüğü/Koza Yayınları/15 lira
- Ben Ruhi Bey Nasılım /Edip Cansever'in uzun şiiri/Koza Yayınları/15 lira
- Bağrıyanık Ömer ile Güzel Zeynep /Tarık Dursun K.'nın hikayeleri/Koza Yayınları/2. Baskı/15 lira
- Sinema Seyircisinin El Kitabı /Erman Şener/Koza Y./15 lira

KOZA YAYINLARI/TÜRK YAZARLARI

- Nâzım Hikmet
  ŞU 1941 YILINDA
  (Kemal Sülker'in belgesel önsözüyle)
- Muzaffer Buyrukçu
  ARKASI YARIN/günlük
- Edip Cansever
  BEN RUHİ BEY NASILIM / şiir
- Tarık Dursun K.
  BAĞRIYANIK ÖMER İLE GÜZEL ZEYNEP
  Hikaye/2. Baskı
- Erman Şener
  SİNEMA SEYİRCİSİNİN EL KİTABI

ÇIKTI / Bütün Kitapçılarda.

KOZA YAYINLARI
P.K. 836/İstanbul

Dağıtım: Bateş

YAR YAYINLARI SUNAR

TAHİR ABACI'NIN KİTAPLARI:

SIRADAĞLAR
(ŞİİRLER)

GELİN ÖMRÜMÜZ
(HİKAYELER)

NİSAN AYINDA ÇIKIYOR...

SABAHATTİN ALİ

BÜYÜK USTAYI SAYGIYLA ANIYORUZ.....

10 Lira